

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
NATIONAL UNIVERSITY "ODESSA LAW ACADEMY"



ODESSA LINGUISTIC JOURNAL

Research journal

Issue 16

ISSN 2312-3192 (print)

ISSN 2663-564X (online)

Odessa
2019

Chief Editor: *Nataliya Petlyuchenko*

Dr. Sc. (Philology), Professor, Head of Foreign Language Department, Odessa State University of Internal Affairs

Editor: *Olga Varetska (Grydiushko)*

Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages № 2,
«National University «Odessa Law Academy»

Editorial Board:

Babeliuk Oksana – Doctor of Philology, Professor, Professor at the Department of Foreign Languages and Translation Studies, Lviv State University of Life Safety, Lviv, Ukraine

Volkova Svitlana – Doctor of Philology, Professor, Professor at the Department of English and German Philology and Translation Studies named after Prof. I. V. Korunets, Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine

Vorobiova Olha – Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of English Philology and Language Philosophy named after Prof. O. M. Morokhovskiy, Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine

Kolehaieva Iryna – Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of English Lexicology and Stylistics, Odesa I.I. Mechnikov National University, Odesa, Ukraine

Ladynenko Albina – PhD in Philology, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department of foreign Languages No 2, National University «Odessa Law Academy», Ukraine

Mamich Myroslava – Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of Applied Linguistics, National University «Odessa Law Academy», Odesa, Ukraine

Marchyshyna Alla – Doctor of Philology, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department of the English Language, Kamianets-Podilskiy Ivan Ohiienko National University, Kamianets-Podilskiy, Ukraine

Panasenko Nataliia – Doctor of Philology, Professor, Professor at the Department of Linguistic Communication of the Faculty of Mass Media Communications, Saints Cyril and Methodius University, Trnava, Slovakia

Potapenko Serhii – Doctor of Philology, Professor, Professor at the Department of English Philology, Translation and Language Philosophy named after Prof. O. M. Morokhovskiy, Kyiv National Linguistic University, Kyiv, Ukraine

Prykhodko Hanna – Doctor of Philology, Professor, Professor at the Department of English Philology, Faculty of Foreign Philology, Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, Ukraine

Stashko Halyna – PhD in Philology, Associate Professor at the Department of the English Language, Faculty of Translation Studies, Kyiv National Linguistic University, Ukraine

Strochenko Lesia – PhD in Philology, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department of English Lexicology and Stylistics, Odesa I.I. Mechnikov National University, Odesa, Ukraine

Tomchakovska Yuliia – PhD in Philology, Associate Professor, Acting Head of the Department of Foreign Languages No 2, National University «Odessa Law Academy», Odesa, Ukraine

Shutova Mariia – Doctor of Philology, Associate Professor, Head of the Department of the English Language and Translation, Kyiv National Linguistic University, Ukraine

DOI: 10.32837/olj.v0i14

Issue 14 is recommended for publishing and distribution through the Internet
by Academic Council of National University «Odessa Law Academy»
(Protocol No 2 dated 02.12.2019)

Research journal «Odessa Linguistic Journal» is registered by the Ministry of Justice of Ukraine
(Certificate of State Registration of the Print Media Series KB № 20331-10131)

«Odessa Linguistic Journal» is included in the list of scientific professional publications of Ukraine
which are authorized to publish materials of candidate's and doctoral dissertations in philological sciences
according to the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No 793 dated 04.07.2014
(Appendix No 8).

Information on «Odessa Linguistic Journal» can be accessed via:
www.olj.onua.edu.ua

GERMANIC LANGUAGES

ГЕРМАНСЬКІ МОВИ

DOI: 10.32837/olj.v0i14.806

UDC 811.111'373

VERBAL REPRESENTATION OF BLIND PEOPLE IN ENGLISH NEWS TEXTS: A
CONSTRUCTIONIST APPROACH

Iryna Danylchenko¹

Abstract

In this study, *blindness*-constructions are understood as patterns consisting of two or more words referring to people with decreasing ability to see, all forms of blindness or sight impairment and the situations of vision loss. The results show that in BBC news texts *blindness*-constructions are used in the immediate, modified and extended forms. The immediate *blindness*-constructions identify blind people as participants of situations, differentiate them from fully- and partially-sighted persons and describe their stable attributes without reference to any specific situation. These immediate constructions are mostly used in a fixed form and include combinations of words with the nouns *impairment*, *sight/vision*, *diagnose*, *condition* and the adjective *blind*. The modified *blindness*-constructions enriched with one or two words provide additional information about the degree of vision loss and specific forms of sight impairment. The modifying elements can either broaden the meaning of immediate constructions adding extra information or narrow it indicating specific details and restricting the constructions' usage to particular contexts. The extended *blindness*-constructions made up of two immediate or modified ones represent the generalized models of situations depicted in the news texts: internal and external. The former describe inner states of blind people, their abilities, actions and experiences; the latter refer to the relations between different participants of events including blind, partially- and fully-sighted persons. The extended *blindness*-constructions referring to internal situations describe impairment in one eye or both, indicate the person's age, quality of blind people's life and their adapting to the circumstances. The constructions referring to external situations describe low expectations of what blind people can do and the challenges they face.

KEYWORDS: news text, disability, blind, blindness-constructions, immediate construction, modified construction, extended construction.

1. Introduction.

The beginning of the XXI century has clearly shaped a disability-friendly – or disability-inclusive – discourse in every sphere of human life^{2 3}. Starting originally in the UK and the USA, the disability movement spread worldwide aiming to redefine impairment from

¹ Assoc. Prof. PhD Iryna Danylchenko, Nizhyn Nikolai Gogol State University, Graftska Str., 2, 16600-Nizhyn, Ukraine, Email: iryna.danylchenko@ndu.edu.ua.
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7980-2203>

² Grue 2011, 532-546

³ Haegele 2016, 193-206

the so-called *medical* model focusing primarily on the deficiencies of disabled people⁴ to the *social* view treating every individual as unique, worth and socially important.⁵ Mass media have traditionally highlighted disability from the medical perspective, representing people with disorders as «abject and abhorrent»⁶, different to the socialized «norm» and less worthy due to their medical differences.⁷ Such attitudes result in verbal representations of disabled people in the media as «other» and any form of «otherness», according to Roland Barthes, needed to be reduced.⁸ Language plays a crucial role in shaping attitudes towards the disabled who were found to be often depicted in terms of polar extremes which continuously drew on disability as evidence of «difference». Contemporary media have adopted a disability-inclusive stance suggesting «authentic and distinctive» representation of people with impairments.⁹ So far, verbal representation of disabled people in the media was studied in view of maintaining political correctness suggesting inclusive vocabulary, i.e. words referring to people with impairment, e.g. *differently abled*, and syntactic patterns such as postmodified nouns, e.g. *people with disabilities*, instead of the premodified ones, e.g. *disabled people*.¹⁰ However, verbal representation of people with disabilities in media texts requires analysing words in their syntagmatic relations, i.e. constructions, because news discourse represents participants of different events/situations and constructions can show how people are variously described. Therefore, the *object* of this research is the peculiarities of verbal representation of blind people in news texts. The *subject* is constructions referring to blind people. The *purpose* of the research is explaining the use of immediate, modified and extended constructions describing the blind in news texts.

2. Methodology.

Constructions are patterns consisting of two or more words integrating form and meaning in a conventionalized way.¹¹ Studying the peculiarities of verbal representation of blind people in media discourse, differentiation between immediate and extended constructions¹² is important, since immediate constructions belonging to language system are mostly used in a fixed form, e.g. *losing sight*, *visually impaired*, modified constructions are enriched with the words suggesting additional information or the authors interpretations of that condition, e.g. *blind University of Glasgow student*, *young blind people*, and extended constructions made up of two immediate or modified constructions representing the generalized relations between the participants of events, e.g. *low expectations of what blind people can do*. In the example the immediate construction *blind people* is included into the construction *expectations of what X can do*.

The methodology of the research consists of three stages – identifying, amplifying and generalizing.

⁴ Darke 1998, 187

⁵ Degener 2017, 49

⁶ Hughes 2009, 402

⁷ Cettl 2019, 6

⁸ Barthes 1991, 152

⁹ bbc.com

¹⁰ Halmari 2011, 828

¹¹ Goldberg 2006, 5

¹² Potapenko 2017, 173

At the first – **identifying** – stage, I single out the immediate constructions such as *losing sight, visual impairment*. They consist of two words and refer to the situations of vision loss in a general way out of context. At this stage, I classify the immediate *blindness*-constructions and differentiate their media functions: identifying participants and pointing out the impairment.

The second – **amplifying** – stage presupposes the analysis of modified constructions, e.g. *losing all sight, severe visual impairment*. In these examples, the construction *losing sight* is enriched with the quantifier *all* indicating completeness of sight loss, while *visual impairment* is specified with the adjective *severe* referring to the intensity of the state described. In other words, modifying elements can either broaden the meaning of immediate constructions adding extra information or narrow it indicating specific details restricting the constructions' usage to particular contexts.

At the third – **generalizing** – stage, I single out extended constructions which are generalized models of situations depicted in news texts. For example, the extended construction *low expectations of what blind people can do* is generalized as *low expectations of what X can do* to refer to the situations where blind people need assistance.

The language corpus for this study is represented by 60 articles about people with sight impairments published in 2009-2019 on BBC news site (www.bbc.com).

3. Results and Discussion.

In this study, *blindness*-constructions are understood as word chunks referring to people with a decreasing ability to see, all forms of blindness and sight impairment and situations of vision loss. The results show that in BBC news texts *blindness*-constructions are used in immediate, modified and extended forms which are discussed in the subsequent sections.

3.1. The immediate *blindness*-constructions include combinations of words with the nouns *impairment, sight / vision, diagnose, condition* and with the adjective *blind* to refer to situations of vision loss in a general way.

The decreasing ability to see is most generally designated by the construction *visual impairment* not specifying any of its forms, e.g. *I don't think people know about **visual impairment** anyway* (bbc.com 02 Nov. 2019). This example represents visual impairment as a fact, an existing condition people are aware of or not. Multiple forms the impairment can take are indicated by the noun in the plural form: *A woman from Carlisle who has **visual impairments** says she was made to feel excluded by a guest house owner who refused to allow her to stay there with her guide dog* (bbc.com 02 Oct. 2019).

In *sight / vision*- immediate constructions, the key words combine with the verb *lose* or the participles *failing* and *deteriorating*. The predicative construction *is losing sight* or *is losing vision* imply the process or resultant state of a decreasing ability to see, e.g. *EastEnders' actress June Brown **is losing her sight*** (bbc.com 06 Apr. 2019). In the nominal constructions *failing sight* and *deteriorating vision*, the attributes describe a stable process without reference to any specific situation, e.g. *She began with four A-levels but her **failing sight** led to her only managing to complete two* (bbc.com 02 Nov. 2019).

The construction *sight loss* is more rarely used than *is losing sight*, e.g. *Don't feel sorry for my **sight loss*** (bbc.com 06 Sep. 2019), while *failing sight* and *deteriorating sight* are occasionally replaced by *sight fails* and *sight deteriorated* where attributive relations give way to predicative. The next two sentences demonstrate that predicative constructions *sight fails* and *sight deteriorated* are used in temporal clauses at the end of the sentences to refer to the situations of vision loss which are previously described and are known to the reader: *Councils needed to invest in the service to help people keep their independence when their **sight deteriorated*** (bbc.com 02 Jul. 2019). *Charities say not everyone is so lucky and some are waiting much longer to get an initial assessment when their **sight fails*** (bbc.com 02 Jul. 2019).

The *diagnose*-constructions state a cause of person's blindness, e.g. *diagnosed with neuromyelitis optica/ macular degeneration*. Diagnoses may be given in the original Latin form, e.g. *keratoconus*, or in their Anglicized variant, e.g. *diabetic retinopathy*. While the original Latin terms typical of scientific and medical discourses provide guidelines for the professionals, the use of Latin terminology in media texts contributes to the rigour of the narration, because being internationally adopted these terms provide concise and accurate descriptions. The peculiarity of *diagnose*-constructions in media discourse is that they are usually followed by the *condition*-constructions explaining the diagnoses in plain words, e.g. *Stewart, now 30, was eventually **diagnosed with keratoconus** – a condition that causes the cornea to weaken, impairing the ability of the eye to focus properly* (bbc.com 18 Sep. 2018). *In hospital she was **diagnosed with «neuromyelitis optica», a rare condition which affects the spinal column and optic nerves*** (bbc.com 02 Nov. 2019). In these examples, the noun *condition* is followed by an attributive clause with the predicate expressed by causative verbs *affect* and *cause*.

The immediate *blind*-constructions include *going blind*, *blind people / person* and *the blind*. *Going blind* implies ingressive action, i.e. becoming unable to see, e.g. *A Londonderry woman on a cataract surgery waiting list has said she fears she will **go blind** before getting treatment* (bbc.com 14 Nov. 2019). In the construction *blind people* the adjective *blind* distinguishes this cohort from fully- and partially-sighted persons, e.g. *There is a great deal of information sharing between the young people, swapping apps and technology to assist **blind people*** (bbc.com 12 Oct. 2019).

3.2. The modified blindness-constructions provide additional information about the degree of vision loss and specific forms of sight impairments. They identify particular participants in specific situations; describe their dynamic attributes and changing states. The modifying elements can either broaden the meaning of immediate constructions adding extra information or narrow it indicating specific details restricting the constructions' usage to particular contexts.

The degree of vision loss is indicated by two types of modified constructions: those based on the part-whole relations and those indicating various positions on a scale.

The part-whole relations underlie the meaning of the constructions *losing part of sight* and *losing sight completely* modified by the quantifier *part of* and adverb of degree *completely*, e.g. *Elliot Stewart is on his battle to practise judo again after losing part of sight*.

An operation stopped him from losing his sight completely, but the condition has had a significant effect on his life (bbc.com 18 Sep. 2018).

The varying degree of low vision on the scale is marked by the construction *losing vision* modified by the quantifiers *the amount* and *a lot*¹³, e.g. *Three months later the amount of vision I'd lost was quite a lot* (bbc.com 18 Sep. 2018).

The progression of sight loss is indicated by the constructions marking the initial point on the scale, the movement along it and the ultimate point on it. The initial point on the scale is designated by the modified construction *start losing sight*, e.g. *Imagine you are 28, with a wife and three kids, then you suddenly start losing your sight* (18 Sep 2018). In this sentence, the construction *start losing your sight* is used with the adverb *suddenly* emphasizing that the starting point of sight loss is marked by unexpectedness, abruptness.

Movement along the scale is variously described by the modified nominal constructions *progressive sight loss*, *continual loss of sight* and the predicative ones *sight is getting worse/ continues to worsen*. The most general meaning is conveyed by the construction *progressive sight loss* which implies movement with no specific time span, speed or manner, e.g. *Three years later, he was taken to the Bristol Eye Hospital because of progressive sight loss, 'Annals of Internal Medicine journal' reports* (bbc.com 03 Sep 2019). Specific temporal meaning is indicated by the construction *the continual loss of sight*, since it is modified by the adverbial *over the years* which means limited time continuum, e.g. *I have found the continual loss of my sight over the years very difficult* (bbc.com 08 Mar 2018).

Movement along the scale may be slow or quick. The former is designated by the modified construction *sight is gradually getting worse* in the sentence *Ms Thomas, said her sight is gradually getting worse and daily tasks are increasingly complex* (14 Nov 2019). Along with the continuous verb-form *is getting* implying progression, the sentence contains the adverb *gradually* emphasizing slow advancement. Description of rapid motion is exemplified by the construction *sight deteriorated dramatically* in the following sentence: *Her sight deteriorated dramatically just before her wedding* (bbc.com 02 July 2019).

The change of speed is reflected in the meaning of the modified construction *sight started to significantly deteriorate* indicating an acceleration of previously evolving movement, e.g. *Born with a retinitis pigmentosa, a genetic degenerative eye condition, her sight started to significantly deteriorate when she was in her early twenties – just as she was planning her wedding* (bbc.com 02 July 2019). In this sentence, a degenerative eye condition started to accelerate at some point indicated by the temporal clause *when she was in her early twenties*. The slowing of a previously evolving movement is designated by the construction *slow down sight loss*, e.g. *A treatment is available on the NHS that may help slow down their sight loss* (04 Sep 2019). Stability of motion is illustrated in the following sentence by the construction *sight continued to worsen*: *As her sight continued to worsen Rachel had to give up her job and felt like she lost her independence* (bbc.com 02 July 2019).

The ultimate point on the scale is marked by three modified constructions: *no vision at all*, *permanent sight loss* and *deteriorating to the point*. The first construction – *no vision at all* – implies total blindness whereby any change of state is impossible, e.g. *Speaking to the Daily Mirror, Brown said she has no central vision at all and can no longer respond to fan*

¹³ Radden 2007, 120

mail (bbc.com 06 Apr. 2019). The other two constructions – *permanent sight loss* and *deteriorating sight to the point* – presuppose that the terminal point on the scale indicated by the words *permanent* and *to the point when* are preceded by the movement along the scale, e.g. *Experts are warning about the risks of extreme fussy eating after a teenager developed permanent sight loss after living on a diet of chips and crisps* (bbc.com 03 Sep 2019). *Rhiannon did this while raising two children, Will and Non, with her husband Paul, and coping with deteriorating sight to the point when, aged 32, she was registered blind* (08 Mar. 2018).

Various forms of visual impairments are specified by the modified constructions *trouble with their sight*, *inability of the eye to focus*, e.g. *Stewart, now 30, was eventually diagnosed with keratoconus – a condition that causes the cornea to weaken, **impairing the ability of the eye to focus properly*** (bbc.com 18 Sep. 2018).

The *condition*-construction is modified by the attributes *rare*, *sight-losing*, *sight-threatening*, e.g. *The sight-losing condition is common and can first affect people in their 50s and 60s* (bbc.com 06 Apr. 2019). *Smoking increases the risk of sight-threatening conditions, such as age-related macular degeneration, which is an important reason why smokers should consider quitting* (bbc.com 02 July 2019).

Vision is interpreted in the commodity sense [Evans 2006], i.e. sight is a thing we possess, use and value, e.g. *They knew I had this disorder that would rob me of my vision, stealing my sight fraction by fraction, year on year* (bbc.com 08 Mar 2018). In this example the verbs *rob* and *steal* meaning to take the property of another person¹⁴ are used transitively with the complements *vision* and *sight*, suggesting a conceptual metaphor SIGHT IS A THING.

3.3. The extended blindness-constructions made up of two immediate or modified ones represent generalized models of situations depicted in news texts. The results of the analysis show that in BBC news there are two types of situations designated by extended *blindness*-constructions: internal and external. The former describe inner states of blind people, their abilities, actions and experiences; the latter refer to the relations between different participants of events including blind, partially- and fully-sighted persons.

Extended *blindness*-constructions referring to internal situations describe impairment in one eye or both; indicate a person's age, quality of blind people's life and their adapting to the circumstances.

Blindness in one or both eyes is expressed by the constructions *losing sight*, *having deteriorating vision*, *going blind* extended by the phrases *in one eye* and *in the other*, or *in one of his/ her eyes*, e.g. *The idea of losing sight in one eye and having deteriorating vision in the other was not something she wanted to accept* (bbc.com 02 Nov. 2019). *She had gone blind in one eye and was losing vision in the other* (bbc.com 02 Nov. 2019). *Theo Campbell, who appeared on Love Island in 2017, lost sight in one of his eyes after it was hit with a champagne cork at a party in Ibiza* (bbc.com 06 Sep 2019).

Construction *X lost their sight* is often extended by the phrases indicating a person's age in various ways: (1) as an exact number of years, e.g. *Ms Gonzales lost her sight when*

¹⁴ Merriam-Webster dictionary online

she was two years old through retinal cancer (bbc.com 28 Sep. 2019); (2) as a particular period in someone's life, e.g. *I have seen people who have lost their sight in their teens and have virtually no mobility or independence, they are completely dependent on their parents* (bbc.com 08 Mar 2018); (3) as a stage of life such as *young/ old*, e.g. *If a young person lost their sight, you might think it would be straightforward enough to get special needs funding* (bbc.com 02 Nov. 2019).

Sight is metaphorically interpreted as a thing which people possess in the extended constructions *X won't get his/ her sight back* and *X could do without sight*. The idea of recovery once a person loses sight is often represented as impossible by negation *not* in the construction *X won't get his/ her sight back*. Here, sight is interpreted as an entity which is inherently valuable and it is natural to avoid losing it. The following sentence shows a person unwilling to accept his improbability to recover again: *But although doctors have said he won't get his sight back, he's staying positive – and believes he can heal* (bbc.com 06 Sep 2019). The implicature of value appears in this construction due to the fact that our everyday activities are next to impossible after losing vision and the quality of blind people's life is poor. Therefore, construction *X could do without sight* depicts a person deprived of this valuable possession and getting used to such condition: *She needed to be trained for a job that she could do without sight* (bbc.com 02 Nov. 2019).

Similarly to the metaphor SIGHT IS A THING, construction *X with / having visual impairment* interprets blindness as a thing or an entity as well, but unlike sight which is a valuable entity, IMPAIRMENT IS A THING one should try to avoid having. The following two sentences describe people with visual impairments: *I felt like I was the only person with visual impairment* (bbc.com 12 Oct. 2019). *Three people with visual impairments have spoken to the BBC about when they have been targeted for using technology* (bbc.com 29 Jan. 2019).

The extended construction *X's failing sight led her/ him to V-ing* conveys a causative meaning where deteriorating sight forces the person to adapt and change their activity, e.g. *She began with four A-levels but her failing sight led to her only managing to complete two* (bbc.com 02 Nov. 2019).

The extended *blindness*-constructions referring to external situations are represented twice in the analysed corpus: by the construction *low expectations of what X can do* in the sentence *But people still have low expectations of what blind people can do and don't use their imaginations about the possibilities – until they are hit with the fire hose of info from the likes of us, after which they get it* (bbc.com 28 Sep. 2019) and the construction *challenges for X* in the sentence *But even when digital accessibility is achieved, challenges remain for blind people that are familiar to all* (bbc.com 28 Sep. 2019) and *As our everyday world moves increasingly online, the digital landscape presents new challenges for ensuring accessibility for the blind* (bbc.com 28 Sep. 2019). They refer to the situations where blind people need assistance.

The reason why so few *blindness*-constructions are used in the external situation contexts is explained by the fact that the relations between blind, partially- and fully-sighted participants of events are expressed by the *assistance*-constructions based on the words *support, need, help, provide* etc. or *obstacle*-constructions with the keywords *barrier, no way,*

no access etc., e.g. *There is no way forward to resolve the numerous issues* (bbc.com 28 Aug. 2019).

4. Conclusions.

In this study, *blindness*-constructions are understood as mental patterns consisting of two or more words referring to people with a decreasing ability to see, all forms of blindness or sight impairment and situations of vision loss. The results show that in BBC news texts *blindness*-constructions are used in the immediate, modified and extended forms.

Immediate constructions identify blind people as participants of situations, differentiate them from fully- and partially-sighted and describe their stable attributes without reference to any specific situation. They are mostly used in a fixed form and include combinations of words with the nouns *impairment*, *sight / vision*, *diagnose*, *condition* and the adjective *blind*.

Modified *blindness*-constructions enriched with one or two words provide additional information about the degree of vision loss and specific forms of sight impairment. The modified constructions identify particular participants in specific situations; describe their dynamic attributes and changing states. The modifying elements can either broaden the meaning of immediate constructions adding extra information or narrow it indicating specific details and restricting the constructions' usage to particular contexts.

The extended *blindness*-constructions made up of two immediate or modified ones represent the generalized models of situations depicted in the news texts: internal and external. The former describe inner states of blind people, their abilities, actions and experiences; the latter refer to the relations between different participants of events including blind, partially- and fully-sighted persons. The extended *blindness*-constructions referring to internal situations describe impairment in one eye or both; indicate the person's age, quality of blind people's life and their adapting to the circumstances. The constructions referring to external situations describe low expectations of what blind people can do and the challenges they face.

The prospects of future research are seen in explaining the use of *assistance*- and *obstacle*-constructions representing relations between blind, partially- and fully-sighted participants of events.

BIBLIOGRAPHY

- Barthes R. *Mythology* / Roland Barthes. – New York : The Noonday Press, 1991. – 164 p.
- Cettl R. *Always an Other?* : Representations of Disability in Australian Film / Robert Cettl. – Shanghai : Robert Cettl Books, 2019. – 172 p.
- Darke P. A. *Understanding of Cinematic Representations of Disability* / Paul A. Darke // *The Disability Reader : Social Science Perspectives* / Tom Shakespeare (ed.). – London : Cassell, 1998. – P. 181-197.
- Degener T. A. *New human rights model of disability* // *The United Nations convention on the rights of persons with disabilities : A commentary* / V. Della Fina, R. Cera, G. Palmisano (eds.). – Cham : Springer, 2017. – P. 41–60.
- Gill C. A. *Psychological View of Disability Culture* / C. Gill // *Disability Studies Quarterly*. – 1995, Fall. – Vol. 15, Issue 4. – P. 16-19.
- Goldberg A. *Constructions at Work: The Nature of Generalization in Language* / Adele E. Goldberg. – Oxford : Oxford University Press, 2006. – 280 p.
- Grue J. *Discourse analysis and disability: Some topics and issues* / Jan Grue // *Discourse & Society*. – 2011. – Vol. 22, Issue 5. – P. 532-546.

- Haegle J. A. Disability Discourse: Overview and Critiques of the Medical and Social Models / Justin Anthony Haegle & Samuel Hodge // *Quest*. – 2016. – Vol. 68, Issue 2. – P. 193-206.
- Halmari H. Political correctness, euphemism, and language change: The case of 'people first' / Helena Halmari // *Journal of Pragmatics*. – 2011. – Vol. 43, Issue 3. – P. 828-840.
- Hughes B. Wounded/monstrous/abject: A critique of the disabled body in the sociological imaginary / Bill Hughes // *Disability & Society*. – 2009. – Vol. 2, Issue 4. – P. 399-410.
- Potapenko S. I. Constructions in English: from paradigmatic to syntagmatic relations / S. I. Potapenko // *Література та культура Полісся. Серія : Філологічні науки*. – 2017. – Вип. 89. – С. 172-180. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ltkpfil_2017_89_18
- Radden G. *Cognitive English Grammar* / G. Radden, R. Dirven. — Amsterdam (Phil.) : John Benjamin Publishing Company, 2007. — 375 p.

REFERENCES

- Barthes, R. (1991). *Mythology*. New York: The Noonday Press.
- Cettl, R. (2019). *Always an Other? : Representations of Disability in Australian Film*. Shanghai: Robert Cettl Books.
- Darke, P.A. (1998). Understanding of Cinematic Representations of Disability. In Tom Shakespeare (ed.), *The Disability Reader: Social Science Perspectives*. London: Cassell, 181-197.
- Degener, T.A. (2017). New human rights model of disability. In V. Della Fina, R. Cera, G. Palmisano (eds.), *The United Nations convention on the rights of persons with disabilities : A commentary*. Cham: Springer, 41–60.
- Gill, C.A. (1995). Psychological View of Disability Culture, *Disability Studies Quarterly* 15 (4), 16-19.
- Goldberg, A. (2006). *Constructions at Work: The Nature of Generalization in Language*. Oxford: Oxford University Press.
- Grue, J. (2011). Discourse analysis and disability: Some topics and issues, *Discourse & Society* 22 (5), 532-546.
- Haegle, J.A. & S. Hodge (2016). Disability Discourse: Overview and Critiques of the Medical and Social Models, *Quest* 68 (2), 193-206.
- Halmari, H. (2011). Political correctness, euphemism, and language change: The case of 'people first', *Journal of Pragmatics* 43 (3), 828-840.
- Hughes, B. (2009). Wounded/monstrous/abject: A critique of the disabled body in the sociological imaginary, *Disability & Society* 2 (4), 399-410.
- Potapenko, S.I. (2017). Constructions in English: from paradigmatic to syntagmatic relations, *Literatura ta kultura Polissia. Seria: Filolohichni nauky* 89, 172-180. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ltkpfil_2017_89_18
- Radden, G. & R. Dirven (2007). *Cognitive English Grammar*. Amsterdam (Phil.): John Benjamin Publishing Company.

ВЕРБАЛЬНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ НЕЗРЯЧИХ ЛЮДЕЙ В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ НОВИН: КОНСТРУКЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Ірина Данильченко

Анотація.

Статтю присвячено вивченню вербальної репрезентації незрячих людей в англomовному дискурсі новин у конструкційному аспекті. Пропоноване дослідження визначає конструкції на позначення незрячих людей як сполуки з двох чи більше слів, що іменують осіб зі зниженою здатністю бачити, різні форми незрячості й порушення зору та ситуації, в яких задіяні осліплі. Результати доводять, що в новинних текстах бі-бі-сі аналізовані конструкції вживаються у безпосередній, модифікованій та розширеній формі. Безпосередні конструкції ідентифікують незрячих людей як учасників подій у новинах, диференціюють їх від зрячих та тих, що частково бачать, і описують їхні постійні, надситуативні, ознаки. Названі конструкції вживаються здебільшого у фіксованій формі і включають сполучення слів з опорами-

іменниками *impairment, sight / vision, diagnose, condition* та прикметником *blind*. Модифіковані конструкції, збагачені одним чи двома словами, подають додаткову інформацію про ступінь втрати зору та різновиди зорових порушень. Компоненти, що модифікують конструкцію, можуть розширяти значення безпосередніх конструкцій за рахунок додаткової інформації, або звужувати їхню семантику, уточнюючи окремі деталі зображеної ситуації та обмеживши використання цих конструкцій певними контекстами. Розширені конструкції, утворені шляхом поєднання двох безпосередніх чи модифікованих, репрезентують узагальнені моделі ситуацій у новинних текстах у внутрішній та зовнішній перспективах. У першому випадку вони описують внутрішні стани незрячих людей, їхні здібності, відчуття, дії та досвід; у другому – позначають відносини між різними учасниками подій: сліпими, зрячими та тими, що частково бачать. Розширені конструкції на позначення внутрішньої перспективи зображують порушення зору на одне око чи обидва; вказують вік незрячої людини, якість життя сліпих людей та їхню пристосованість до різних обставин. Конструкції, задіяні для зображення ситуацій у зовнішній перспективі, позначають низькі очікування стосовно того, що незрячі люди можуть робити, та проблеми, з якими вони стикаються.

Ключові слова: дискурс новин, інвалідність, конструкції на позначення незрячих людей, безпосередні конструкції, модифіковані конструкції, розширені конструкції.

Received 12 November 2019

Reviewed 20 November 2019

Similarity index by UnicheckTM: 9.6 %

DOI: 10.32837/olj.v0i14.807

УДК 81'271(09)

КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ У ДОСЛІДЖЕННІ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ СУЧАСНОЇ ПОЛІНАЦІОНАЛЬНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Ольга Домніч¹

Abstract

Research in the field of (critical) analysis of socio-political discourse is conducted widely. The political situation in the world and a great variety of public institutions and political organizations contribute to and require scientific research in the context of the analysis of various types of institutional discourse (public and publicistic). Critical discourse analysis is indispensable and essential when the subject of analysis is the dominance of power or society, and relations between ethnic, national, political, religious, cultural, and other social groups and communities. The potential scope of this approach is everything related to the analysis of social power that is, the study of language and speech in political institutions, social organizations, the mass media (newspaper and magazine journalism), etc. The contextual meaning and intertextuality of critical discourse analysis are caused by comprehensive information about historical and social conditions that reveal the actual problems of society, socio-psychological, cognitive and lingual modifications in the national-linguocultural community, that is certainly necessary for the studying of the socio-political (namely, public and publicistic) discourse that functions in the system of the modern polynational English language. The implementation of critical discourse analysis is represented by the interdisciplinary integration of various theories within a single social-cognitive-discursive study. Taking into account different views of critical discourse analysis, as well as the purpose, objectives, actual factual material of the own research, we note that the approaches of Norman Fairclough and Ruth Vodak to the analysis of institutional discourse are the most relevant to research the correlation of functioning of the modern polynational English language and social modifications in a multinational linguocultural community as a whole.

KEYWORDS: critical discourse analysis, historical discourse method, socio-political discourse, modern multi-national English.

...критичне дослідження повинно відкрито позиціонувати себе й дистанціюватися від альтернативних репрезентацій реальності на тій підставі, що воно спрямоване на те, щоб зробити щось конкретне зі зрозумілих причин. Водночас критичне дослідження має чітко прояснювати, що певна репрезентація реальності, яку воно забезпечує, – це лише одна з можливих репрезентацій, і в такий спосіб воно запрошує до подальшої дискусії.

М. В. Йоргенсен, Л. Дж. Філіпс, 2008

¹ Olga Domnich, Associate Professor at the Department of Foreign Languages for Professional Purposes of the Faculty of Foreign Philology at Zaporizhzhya National University; Zhukovsky str., 66-A, Zaporizhyya, 69118, Ukraine; e-mail: olga-nika02@znu.edu.ua, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6555-1901>

1. Вступ.

Міждисциплінарний характер дискурс-аналізу підкреслюється в одній з ідей Г. Кресса та Б. Ходжа, котрі заперечують існування дискурсу без соціальних значень і вказують на тісний взаємозв'язок лінгвістичної та соціальних структур². Критичний дискурс-аналіз належить до міждисциплінарних напрямів мовознавства, і роботи його представників (тут торкнемося праць Р. Водак та Н. Феркло) датуються 90-ми роками ХХ століття. Але початок застосування критичного аналізу дискурсу був зумовлений впливом політичного контексту ідеологічних рухів 60-х років ХХ століття³, і про яскраво виражену соціально-політичну спрямованість критичного дискурс-аналізу писали свого часу лінгвісти⁴.

Об'єктом дослідження є соціально-політичний дискурс, що функціонує в системі сучасної полінаціональної англійської мови (ця система представлена у даному дослідженні вісьмома національно-територіальними варіантами). Предметом виступає опис інституційного дискурсу (публічного й публіцистичного його видів) англійської мови. **Мета статті** – аналіз наявних теорій за розгляданим напрямком та окреслення перспективи подальшого вивчення тексту й дискурсу соціального-політичної тематики. Реалізацію мети забезпечить виконання таких завдань: 1) відібрати найбільш релевантні методи дискурс-аналізу для вивчення соціального-політичного дискурсу в широкому лінгвоарелі сучасного світу, в якому функціонує полінаціональна англійська мова; 2) обґрунтувати їх застосування для аналізу інституційного (публічного й публіцистичного видів) дискурсу в системі сучасної полінаціональної англійської мови.

2. Передумови дослідження.

Дискурс є одним із центральних і найбільш досліджуваних об'єктів у сучасній парадигмі лінгвістичного знання починаючи з кінця ХХ століття⁵. Його неоднозначний і міждисциплінарний характер спонукає науковців до його вивчення в різних ракурсах: вплив дискурсу, його еволюція й модифікація, комплексність дискурсу, функції, типологія, його аналіз, критичний дискурс-аналіз і т. ін. Дискурс – не новий феномен у дослідницькій парадигмі контемпорарної лінгвістики, а радше «новий фокус дослідження, новий горизонт бачення мовної комунікації»⁶. У нашій роботі, виконаній у межах когнітивно-дискурсивної парадигми, приймаємо дефініцію дискурсу, розроблену І. С. Шевченко: дискурс «як інтегральний феномен, як мисленнєво-комунікативна діяльність, котра з'являється як сукупність процесу та результату і включає в себе і екстралінгвальний, і власне лінгвістичний аспект; в останньому, окрім тексту, виокремлюються пресупозиція й контекст (прагматичний, соціальний, когнітивний), що зумовлюють вибір мовних засобів»⁷. Вважаємо, що саме ця дефініція

² Тичер, Мейер 2009, 196

³ Тичер, Мейер 2009, 226

⁴ Макаров 2003, с. 262

⁵ Fairclough 1992, D. Schiffrin 1994, van Dijk 1984, R. Wodak 1998, Макаров 2003, Прохоров 2009, Шевченко 2006

⁶ Шевченко 2006, 7

⁷ Шевченко 2004, 202-205

дискурсу найбільш повно розкриває зміст розгляданого феномена, оскільки вміщує як екстралінгвальний, так і власне лінгвальний аспекти, а також контекст (прагматичний, когнітивний, соціальний), їх ми дослідимо в подальшій роботі з когнітивно-дискурсивної парадигми.

У пропонованій розвідці зупинимося на характеристиці критичного дискурс-аналізу (Н. Феркло) та історичного дискурс-методу (Р. Водак) як на найбільш релевантних для аналізу соціально-політичного дискурсу, що функціонує в системі сучасної полінаціональної англійської мови. Сучасні науковці торкаються актуальних питань та різних аспектів вивчення соціально-політичного дискурсу, а саме: специфіка публічного політичного дискурсу, прагматична характеристика різних видів публічної політичної мови конфліктних ситуацій⁸; публічна політична взаємодія в політичному дискурсі масової комунікації⁹; стилістична комунікативна специфіка публічного дискурсу¹⁰; теоретико-методологічний аналіз публічного дискурсу¹¹; вивчення публіцистичного дискурсу як методологічного конструкту й системи методологічних операцій¹²; культурологічний аналіз публіцистичного дискурсу, що включає естетичний підхід до інтерпретації публіцистичних текстів¹³; специфіка дискурсу в просторі публічного політичного дискурсу на підставі симетрії на лінгвістичному, прагматичному і політичному рівнях¹⁴; аналіз публічних інтернет-дискусій як репрезентантів електронної взаємодії влади і суспільства, а також форми електронної політичної участі¹⁵; комплексне порівняльне вивчення дискурсивної специфіки харизматичних політичних лідерів Німеччини та України на матеріалі усного публічного апелятивного дискурсу¹⁶; комплексний аналіз лінгвальних і паралінгвальних особливостей публічних виступів жінок-представників Латинської Америки, Іспанії та України на матеріалі публічного політичного дискурсу¹⁷ та ін. Як бачимо, дослідження у сфері вивчення соціально-політичного дискурсу провадяться досить широко, а саме публічний та публіцистичний дискурси у політиці, медіа (в тому числі й інтернет-медіа), соціальній сфері вивчаються на лінгвальному, культурологічному, прагматичному рівнях, включаючи також методологічний і стилістичний аспекти. У подальшій розвідці ми проаналізуємо публічний та публіцистичний дискурси у світлі когнітивно-дискурсивної парадигми. Політична ситуація у світі й наявність значної кількості громадських і політичних організацій сприяють і вимагають наукових пошуків у контексті аналізу різних видів інституційного дискурсу (публічний та публіцистичний), що й визначає **актуальність** пропонованої розвідки.

⁸ Алешина 2015

⁹ Ключев 2016

¹⁰ Клушина 2008

¹¹ Русакова, Русаков 2008

¹² Немец 2010

¹³ Хорольський 2001

¹⁴ Абраменко 2015

¹⁵ Мисников, Филатова, Чугунов 2016

¹⁶ Петлюченко 2010

¹⁷ Чернякова 2016

3. Матеріал дослідження.

Джерельна база дослідження формується трьома корпусами, а саме: 1) друкованою та електронною *газетно-журнальною публіцистикою* (публіцистичними текстами соціально-політичної тематики), які датуються 2014-2020 рр. і представлені 506 позиціями (восьми національно-територіальних варіантів сучасної полінаціональної англійської мови), загальний обсяг яких – 17 321 сторінки; (2) *публічними виступами* відомих політичних діячів (транскрипти цих промов і виступів), що датуються 2014-2020 рр. і представлені 400 позиціями, загальний обсяг яких – 2314 сторінок; 3) *лексикографічними виданнями* восьми національно-територіальних варіантів сучасної полінаціональної англійської мови (загальні тлумачні словники регіональних варіантів полінаціональної англійської мови та спеціальні словники індигенної лексики в англійській мові, а також глосарії).

Фактичний матеріал дослідження є багатофакторною вибіркою, яка складається із індигенних запозичених лексичних одиниць (ЛО), словосполучень, а також речень, загальний обсяг яких – 1256 ЛО: у США – 198 ЛО; у Канаді – 146 ЛО; в Австралії – 120 ЛО; у Новій Зеландії – 154 ЛО; в Індії – 220 ЛО; у Сингапурі – 24 ЛО; у ПАР – 108 ЛО; у Кенії – 284 ЛО.

4. Результати та дискусії.

3.1. Критичний дискурс-аналіз (підхід Нормана Феркло).

Особливого значення активній ролі дискурсу в конструюванні соціального світу надається в критичному дискурсивному аналізі Н. Феркло (N. Fairclough (1999))¹⁸. На думку вченого, дискурс представлено як явище, котре не лише конструює, а й конструюється: він постає як значна форма соціальної практики, що відтворює, і змінює соціальні взаємини і значення ідентичності у суспільстві, як-от відносини влади і соціуму, і водночас дискурс формується соціальними практиками та іншими структурами¹⁹. Цей підхід релевантний для аналізу дискурсу як *тексту*, як *дискурсивної практики* і як *практики соціальної*. Під *дискурсивною практикою* науковець розуміє витворення та вживання тексту й розмови; *дискурсивна практика* є посередником між текстом та соціальною практикою²⁰ (*комунікативну подію* автор розуміє як окремий приклад вживання мови, тобто стаття в публіцистичному виданні, інтерв'ю чи виступ політика тощо²¹), а *соціальна практика* у теорії критичного аналізу визначається як більш широка, ніж текст чи дискурсивна практика, і репрезентована комунікативною подією, яка розгортається в дискурсі, *соціальна практика* містить як дискурсивні, так і недискурсивні елементи, а кожна комунікативна подія – це форма соціальної практики, що функціонує у творенні порядку дискурсу²².

Дискурсивна практика безпосередньо залежить від *соціальної практики*, і тому дискурс є «вбудованим» соціальним явищем. Такий підхід включає текстовий і соціальний аналіз ситуацій у суспільстві, а саме зв'язки між текстом, соціальними й

¹⁸ Филлипс, Йорген 2008, 108-109

¹⁹ Fairclough 1992, 64

²⁰ Филлипс, Йорген 2008, 120, 122

²¹ Филлипс, Йорген 2008, 119

²² Филлипс, Йорген 2008, 120, 123

культурними процесами та структурами²³. Оскільки головна мета критичного дискурс-аналізу – вивчення зв'язку між використанням мови та *соціальною практикою*, основний акцент у методі Н. Феркло зроблений на аналізі ролі *дискурсивної практики* та соціальних змін у суспільстві²⁴.

Метою згаданого критичного дискурс-аналізу є дослідження «лінгвально-дискурсивної зміни» соціальних, культурних феноменів та модифікацій у сучасному суспільстві. Цей підхід охоплює такі сфери, як організаційний аналіз, масова комунікація, проблема націоналізму й расизму, формування ідентичностей, масова комунікація та економічні (зокрема, ринкові) відносини, масова комунікація і політика та демократія²⁵. Підхід Н. Феркло передбачає аналіз дискурсу, орієнтований на текст, до якого входять три основні традиції: лінгвістичний аналіз тексту (М. Холлідея), макро-соціологічний аналіз соціальної практики (М. Фуко), макро-соціологічна традиція (етнометодологічний та конверсаційний аналізи)²⁶.

Одним із конститuentів критичного дискурс-аналізу Н. Феркло є текст, і його докладний аналіз необхідний, оскільки він визначає те, «як дискурсивні процеси лінгвістично (*лінгвально – О.Д.*) функціонують у конкретних текстах»²⁷, що, безперечно, необхідно для визначення й розуміння відносин між текстом і суспільством. Однак у цьому підході текстовий аналіз доповнюється вивченням соціальних та дискурсивних практик, що репрезентує кореляцію між текстами й соціальними та культурними процесами²⁸. Як бачимо, вчений пропонує міждисциплінарний підхід, котрий запроваджує як текстовий, так і соціальний аналіз: «...соціальні практики формуються соціальними структурами й розподілом влади [...] інтерпретативна традиція забезпечує розуміння того, як у повсякденному житті люди активно створюють світ», регульований і обмежений певними законами й правилами²⁹.

Критичний дискурс-аналіз, маючи лінгвістичні корені³⁰, складається з кількох етапів. Аналіз тексту репрезентовано детальним аналізом лінгвальних характеристик тексту, а саме: інтеракційний контроль (зв'язки й відносини між співрозмовниками, важливість того, хто визначає тему розмови); етос (визначення ідентичності за допомогою мови, міміки, жестів); метафори; вибір ключових слів; граматики. За допомогою цих інструментів аналізу (так їх визначає Н. Феркло³¹) тексти «трактують» події й відносини в суспільстві і, як наслідок, «конструюють певні версії реальності, соціальної ідентичності та соціальних відносин»³². З метою детального вивчення соціальної практики необхідно визначити недискурсивні (тобто соціальні й культурні) структури та відносини, що створюють широкий контекст практики, а саме *соціальну*

²³ Филлипс, Йорген 2008, 117, 136

²⁴ Филлипс, Йорген 2008, 123

²⁵ Филлипс, Йорген 2008, 110

²⁶ Fairclough 1992, 72

²⁷ Филлипс, Йоргенсен 2004, 117

²⁸ Fairclough 1992, 72

²⁹ Филлипс, Йоргенсен 2004, 117

³⁰ Филлипс, Йоргенсен 2004, 162

³¹ Fairclough 1992, 152

³² Филлипс, Йоргенсен 2004, 146-147

*матрицю дискурсу*³³ (наприклад, інституційні та економічні умови та ін.), а також доповнити й дослідити її в межах соціального та культурологічного підходів³⁴. Аналіз дискурсивної практики – це інструмент, яким виробляється і споживається текст. Певні тексти вивчаються на основі лінгвістичного підходу, визначається інтердискурсивність (на основі яких дискурсів створені тексти) та інтертекстуальність (як аналізовані тексти інтертекстуально взаємопов'язані). Високий рівень інтердискурсивності асоціюється з модифікаціями в суспільстві і є індикатором проявів більш широких соціальних змін, тоді як низький рівень інтердискурсивності вказує на те, що розгляданий текстовий твір «відтворює встановлений порядок» і підтримує традиційний устрій дискурсу певного стилю³⁵.

За Н. Феркло, відносини між *текстом, дискурсивною практикою і соціальними структурами* – це інтегровані комплексні відносини, котрі з часом модифікуються. Це і є однією з основних відмінностей від інших теорій критичного дискурс-аналізу, оскільки в них такі відносини репрезентовані як досить стабільні й незмінні в часі³⁶.

У тривимірній моделі для критичного дискурс-аналізу Н. Феркло проводить комбінований аналіз трьох рівнів: текстового, дискурсивного та соціального. У результаті аналізу згаданих рівнів учений доходить висновку, що саме завдяки кореляції між *дискурсивною практикою* й широкою *соціальною практикою* формуються кінцеві узагальнення (баланс соціальної практики; соціальні модифікації; соціальні, ідеологічні, політичні наслідки дискурсивної практики; репрезентація реальності й соціальних відносин та ін.), котрі й «проливають світло» на реальні соціальні модифікації та їх ідеологічні наслідки в сучасному суспільстві³⁷.

Критичний дискурс-аналіз незамінний і суттєво важливий, коли предметом вивчення стають домінування влади або суспільства, відносини між етнічними, національними, політичними, релігійними, культурними й іншими групами та спільнотами. Потенційна сфера застосування цього підходу – все, що має стосунок до аналізу соціальної влади, наприклад, дослідження мови і мовлення в політичних структурах, соціальних організаціях, засобах масової інформації, газетній та журнальній публіцистиці і т. ін. Відправною точкою такого аналізу можна вважати такий слоган: «Нерівність і несправедливість багаторазово відтворюються в мові й там легітимуються»³⁸. Контекстуальне значення та інтертекстуальність критичного дискурс-аналізу зумовлене вичерпною інформацією про історичні й соціальні умови, які розкривають актуальні проблеми соціуму, соціопсихологічні, когнітивні та лінгвістичні модифікації в національно-лінгвокультурній спільноті, що, безперечно, необхідно при вивченні соціально-політичного (а саме публічного та публіцистичного) дискурсу, що функціонує в системі сучасної полінаціональної англійської мови.

Отже, здійснення критичного дискурс-аналізу репрезентовано міждисциплінарною інтеграцією різних теорій усередині одного соціально-когнітивно-

³³ Fairclough 1992, 237

³⁴ Филлипс, Йоргенсен 2004, 152

³⁵ Филлипс, Йоргенсен 2004, 145-146

³⁶ Филлипс, Йоргенсен 2004, 118

³⁷ Филлипс, Йоргенсен 2004, 153

³⁸ Тичер, Мейер 2009, 226

дискурсивного дослідження. Враховуючи різні підходи до критичного дискурс-аналізу, а також цілі, завдання, фактичний матеріал власного дослідження, зазначимо, що підхід Н. Феркло до аналізу дискурсу є найбільш релевантним для вивчення кореляції функціонування полінаціональної англійської мови та соціальних модифікацій у мультинаціональній лінгвокультурній спільноті загалом.

3.2. Історичний дискурс-метод (підхід Рут Водак).

Австрійсько-британська дослідниця політичного дискурсу стверджує, що історичний дискурсивний метод необхідно розглядати як соціальну практику³⁹. Авторка витлумачує дискурс як мовну взаємодію людей у культурному, соціальному та психологічному контекстах, але він протиставлений мовному спілкуванню. Історичний дискурс-метод Р. Водак є репрезентантом комплексу дослідницьких дисциплін – соціолінгвістики й лінгвістики тексту. В основу цього методу покладено теорію лінгвістичної діяльності й теорію планування тексту, які дозволяють визначати етапи дискусій, зміст і відносини в процесі інтерв'ювання, наміри співрозмовників та екстралінгвальні чинники конструювання тексту тощо⁴⁰.

На розробку історичного дискурс-методу Рут Водак значно вплинули когнітивні моделі планування тексту. У конструюванні тексту вагому роль відіграють такі вимірювання: соціально-психологічне, когнітивне й лінгвістичне. До першого виміру відносять «участь у культурній та гендерній класовій боротьбі, мовну ситуацію та особистість ...», і з такої соціально-психологічної обумовленості реконструюються фрейми та схеми, а також слоти для структурування реальності⁴¹.

Щодо контексту дослідниця зазначає таке: не лише текст конструюється у свідомості репрезентантів, а й соціальний контекст, при цьому текст і контекст постійно корелюють між собою. Інтерпретація тексту чітко залежить від соціально-психологічного впливу, і тому індивід класифікує текст відповідно до фрейму й підходить до тексту-оригіналу «стратегічно»⁴². Контекст Р.Водак тлумачить досить широко й репрезентує політичні, ідеологічні, соціально-психологічні конституенти⁴³. Процедура розгляданого дискурс-методу, на який значно вплинули когнітивні науки, у дослідниці є герменевтичною й інтерпретативною: вона репрезентує цикл, що включає три рівні аналізу, які дозволяють реконструювати контекст дискурсу на мікро- та макрорівні. Усі стадії вимагають міждисциплінарного підходу. Загальні принципи історичного дискурс-аналізу такі: умови й контекст вимагають точної фіксації, позаяк дискурс описується, розуміється й інтерпретується тільки в його специфічному контексті; зміст зіставляється з історичними подіями та фактами, а також наданими звітами (інтертекстуальність); текст вимагає точної інтерпретації на всіх лінгвістичних рівнях; інтерпретація тексту повинна здійснюватися в межах міждисциплінарного підходу⁴⁴.

³⁹ Водак 2009, 215

⁴⁰ Водак 2009, 211-212

⁴¹ Водак 2009, 212

⁴² Водак 2009, 214

⁴³ Водак 2009, 229

⁴⁴ Водак 2009, 220

Історичний дискурс-метод застосовують до аналізу комунікації в різних соціальних та громадських організаціях при дослідженні соціальних і національних проблем різного ступеня публічного вияву. Цей підхід спрямований на вивчення прихованих виразів і, на основі фонових знань, сприяє визначенню та інтерпретації алюзії, прихованої в аналізованих висловлюваннях. Однією з важливих цілей цього дискурс-аналізу є практична значущість його результатів⁴⁵.

3.3. Функційна прагматика та етнографічний підхід як методи у вивченні соціально-політичного дискурсу.

З огляду на те, що основна мета критичного дискурс-аналізу – моніторинг та інтерпретація прихованих відносин влади, для виявлення результатів цих відносин на додаток до критичного підходу застосовують також аналіз, заснований на функційній прагматиці⁴⁶. Аналізуючи соціально-політичний дискурс (а саме публічний і публіцистичний його види), вважаємо доцільним застосування цього підходу в процесі дослідження та аналізу згаданих видів дискурсу. Прагматичні аспекти застосовані «до дієвої основи використання лінгвістичної системи»⁴⁷; аналітичним інструментом функційної прагматики є лінгвістичний патерн – аналітичний інструмент-посередник між мовою й суспільством. Аналіз патерну – важливий інструмент функційної прагматики, який можна застосовувати в різних соціальних умовах. Важливою особливістю цього процесу є «прогнозування загального контексту спостережуваних феноменів за допомогою аналітичної мети, котра полягає в реконструюванні реальності»⁴⁸.

За допомогою методу функційної прагматики (при аналізі патерну й лінгвістичної структури) здійснюється аналіз інституційної комунікації, тобто соціальне використання мови, реконструкція контекстів⁴⁹, загальних соціальних умов тощо. Оскільки публічний та публіцистичний дискурси виступають інституційними видами дискурсу, застосування функційно-прагматичного аналізу інституційної комунікації (а саме соціально-політичного дискурсу) за допомогою аналізу мовних актів, мовних дій, інститутів (тут розглядаються як складні структури-контексти) є, на нашу думку, найбільш виправданим.

Один із постулатів критичного дискурс-аналізу полягає в тому, що всі дискурси історичні, а їх інтерпретація здійснюється тільки щодо їх контексту. Для вивчення згаданої проблеми залучається етнографічний підхід (етнографічний аналіз тексту), для якого «інтерес становить мова в її культурному контексті»⁵⁰, а також підхід функційної прагматики з визначенням загальних соціальних умов певних(ої) національно-лінгвокультурних(ої) спільнот(и), у яких(ій) функціонує мультिवаріантна полінаціональна лінгвосистема – англійська мова. Етнографічний підхід (етнографічний аналіз тексту) є невід'ємним аналізом соціально-політичного дискурсу,

⁴⁵ Водак 2009, 224

⁴⁶ Тичер, Мейер 2009, 228

⁴⁷ Тичер, Мейер 2009, 233

⁴⁸ Тичер, Мейер 2009, 243

⁴⁹ Тичер, Мейер 2009, 250

⁵⁰ Тичер, Мейер 2009, 229

тому що досліджуваний дискурс представлено значною кількістю національно-територіальних варіантів, котрі функціонують у межах глобального лінгвокультурного феномена – мультिवаріантної полінаціональної лінгвосистеми. У цьому підході лінгвістичні моделі застосовують для інтерпретації поведінки індивіда в культурному контексті. Тобто патерни комунікації репрезентовані частиною культурних знань і поведінки⁵¹. Безперечно, що мова функціонує в культурному контексті, а отже, при такому підході мова й текст інтерпретуються в контексті культури, тоді як культурні патерни формують публічну поведінку. Основною метою етнографічного методу є інтерпретація текстів на основі культурних структур, а також застосування тексту з метою реконструкції цих культурних структур, залучення контексту для дослідження лінгвальних структур⁵².

Як критичний дискурс-аналіз, так і етнографічний метод і функційна прагматика мають подібний підхід у тому, що досліджують контекст стосовно до наступних екстралінгвальних чинників: суспільство, культура, ідеологія, влада, а також включають в аналіз лінгвістичні категорії (критичний дискурс-аналіз та функційна прагматика). Однак критичний дискурс-аналіз, на відміну від згаданих підходів, застосовує концепти інтердискурсивності та інтертекстуальності, з'ясовуючи кореляцію між різними текстами і, отже, розглядає й інтерпретує більш широкий ряд чинників, що модифікують дискурс⁵³.

На відміну від інших методів дослідження дискурсу, критичний дискурс-аналіз (підходи Н. Феркло та Р. Водак) дає змогу досліджувати проблеми, які визначені заздалегідь. Основний інтерес для прихильників цього методу становить соціальна проблематика (центральну позицію в ній займає ставлення влади до суспільства) та вивчення об'єкта дослідження з критичної точки зору⁵⁴.

Етнокультурні моделі поведінки індивіда, що реалізуються свідомо й несвідомо, нерозривно пов'язані з людським досвідом, який, безперечно, відображений у дискурсі і наявний у значеннях та внутрішній формі різних мовних одиниць⁵⁵. Проаналізовані нами імпортовані лінгвокультурні концепти, вербалізовані в запозичених індигенних мовних одиницях, представлені в публічному та публіцистичному дискурсі й функціонують у свідомості національно-лінгвокультурних спільнот, що проживають у різних лінгвокультурних ареалах полінаціональної англійської лінгвокультури (у північноамериканському, австрало-новозеландському, азіатському й африканському ареалах). Наведемо приклади таких лінгвокультурних концептів, репрезентованих у публіцистичному дискурсі північноамериканського лінгвокультурного ареалу: (CaE) «In the case of **Canada**, many Indigenous peoples see the flag as a representation of settler colonialism» [The Edmonton Sun. 2019, с. 7]; (CaE) «But the committee unanimously sided with health advocates in attendance arguing the ban is necessary and will bring public shisha consumption in line with **tobacco** and cannabis»⁵⁶; (CaE) «As an *Indigenous Canadian*, I

⁵¹ Тичер, Мейер 2009, 130-131

⁵² Тичер, Мейер 2009, 131-132

⁵³ Тичер, Мейер 2009, 229

⁵⁴ Тичер, Мейер 2009, 229

⁵⁵ Прохоров 2009, 24

⁵⁶ Edmonton Journal. 2019, 3

welcome diversity and the acceptance of refugees from around the world»⁵⁷; (AmE) «Red Dragon *Tattoo*. Fountains of Wayne. I met Adam Schlesinger this year and had a heart attack»⁵⁸ [USA Today (Life). 2019, с. 6]; (AmE) «When filming the bus-stop scenes in *savannah*, Georgia, with pages and pages of dialogues, Hanksremembers asking Zemeckis, «Is anybody going to (care) about this? ««⁵⁹; (AmE) ««Lots of Americans cash out according to the National Retirement Savings Cash Out Clock», said Leon LaBrecque, a certified public accountant chief and growth officer for the *Sequoia* Financial Group in Troy, Michigan»⁶⁰; та у *публічному дискурсі* австрало-новозеландського лінгвокультурного ареалу: (AuE) «Mr. President welcome to Garden Island, for more than a century this has been the home of the Royal Australian Navy and as the captain has described we are here on HMAS *Canberra* ([<Aboriginal language *nganbirra*]) our Navy's flagship»⁶¹; (AuE) «He met and they met and encountered the *Gweagal* ([<Dharawal]) people of the Dharawal nation. And our ancient Australian Story started a new chapter»⁶²; (AuE) «Can I acknowledge that we're on the land of the Gweagal people of the *Dharawal* ([<Dharawal]) Nation and pay my respects to the elders, past, present and emerging»⁶³.

Як бачимо, лінгвокультурні концепти, що вербалізовані в індігенних мовних одиницях, функціонують у свідомості репрезентантів національно-лінгвокультурних спільнот у соціально-політичному дискурсі й визначають *світ/простір індігенного етносу* такими доменами, як ЛЮДИНА, КУЛЬТУРА, ПРИРОДА, котрі, безперечно, тісно пов'язані й корелюють між собою.

Північно-американський лінгвоареал представлено такими національно-територіальними варіантами англійської мови: національний американський (AmE) та національний канадський (CaE) варіанти. Проаналізувавши їх, ми визначили *концептуальну матрицю* вербалізованих індігенних лінгвокультурних запозичень, що функціонують у концептуальній та дискурсивній системах полінаціональної мультिवаріантої англійської мови (див. Рис.1).



Рисунок 1. Концептуальна матриця вербалізованих індігенних запозичень у північно-американському лінгвоареалі

⁵⁷ Edmonton Journal. 2019, 10

⁵⁸ USA Today (Life). 2019, 6

⁵⁹ USA Today (Life). 2019, 4

⁶⁰ USA Today (Money). 2019, 29

⁶¹ Remarks on the HMAS Canberra Garden Island Sydney. 02. 02. 2018

⁶² Doorstop, Kurnell Visitor Centre 28. 04. 2018

⁶³ Doorstop, Kurnell Visitor Centre 28. 04. 2018

4. Висновки.

Основна мета критичного дискурсивного аналізу Нормана Феркло – відобразити зв'язок між дискурсивними практиками й широкими культурними та соціальними змінами в суспільстві; дискурсивні ж практики, що функціонують у певному соціальному контексті, не тільки відображають, а й досить активно сприяють культурним та соціальним модифікаціям у різних спільнотах. Історичний дискурс-метод Рут Водак незамінний під час дослідження різних соціальних і національних питань сучасного суспільства, а також при аналізі різних комунікативних ситуацій у сучасних громадських та соціальних структурах, що мають різний ступінь суспільного вияву.

Валідність цих двох підходів полягає в тому, що за їх допомогою розкриваються актуальні соціально-політичні проблеми, а саме кореляція взаємин між владою й суспільством, між різними політичними, релігійними, національними, культурними та іншими організаціями й спільнотами. Отже, актуальні проблеми сучасного соціуму вимагають валідного інструменту їх розкриття, яким і є розглянуті у цій роботі дискурс-методи.

Виходячи з мети й завдань дослідження соціально-політичного дискурсу сучасної полінаціональної англійської мови, пов'язаного з культурними, соціальними, лінгвальними та іншими модифікаціями в національно-лінгвокультурній спільноті, вважаємо найбільш доцільним застосування критичного дискурс-аналізу та історичного дискурс-методу (представники – Н. Феркло та Р. Водак) як найбільш сприятливих для вивчення відносин та кореляції між дискурсом і соціально-культурним розвитком у різних сферах сучасної багатонаціональної полікультурної спільноти, у якій функціонує полінаціональна англійська мова.

Перспективи подальшого дослідження полягають у визначенні дискурсивних особливостей публічних промов політиків та державних діячів, зафіксованих у транскриптах, що належать до багатьох різновидів мультиваріантної системи англійської мови, а також у встановленні дискурсивної лінгвальної специфіки індигенного компоненту на підставі аналізу публіцистичного дискурсу сучасної полінаціональної англійської мови.

BIBLIOGRAPHY

- Абраменко А.В. Публичный дискурс полимерной демократии в аспекте симметрии / А.В. Абраменко // Современные тенденции развития науки и технологий. - № 6 (6). - 2015. - С. 39-43.
- Алешина Е.Ю. Публичный политический дискурс конфликтной ситуации / Е.Ю. Алешина. – М.: Прометей, 2015. – 220 с.
- Водак Р. Описание исторического дискурс-анализа / Р.Водак // Методы анализа текста и дискурса / Пер. с англ. – Х: Гуманитарный центр, 2009. – С. 211-224.
- Клушина Н.И. Коммуникативная стилистика публицистического текста / Н.И. Клушина // Мир русского слова. – 2008. – №4. – С. 67-70.
- Клюев Е.В. Политический дискурс в массовой коммуникации: анализ публичного политического взаимодействия / Ю.В. Клюев. – М.-Берлин, 2016. – 263 с.
- Макаров М.Л. Основы теории дискурса/ М.Л. Макаров. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2003. – 280 с.
- Мисников Ю.Г. и др. Электронное взаимодействие власти и общества: направления и методы исследований / Ю.Г. Мисников, О.Г. Филатова, А.В. Чугунов // Научно-техническим ведомости СПбГПУ. Гуманитарные и общественные науки. – #1 (239). – 2016. – С. 52-60.
- Немец Г. Н. Публицистический дискурс как методологический конструкт / Г.Н. Немец // Вестник Адыгейского гос. ун-та. Серия 2: Филология и искусствоведение, № 3, 2010. – С. 90-96.

Петлюченко Н.В. Харизматична особистість політичного лідера в просторі німецького та українського апелятивних дискурсів: зіставний аспект: дис. ... докт. філол. наук: 10.02.17 / Н.В. Петлюченко. – Одеса, 2010. – 486 с.

Прохоров Ю.Е. Действительность. Текст. Дискурс/ Ю.Е. Прохоров. – М.: Флинта: Наука, 2009. – 224 с.

Русакова О.Ф. Дискурсивный подход в пиарологии / О.Ф. Русакова, В.М. Русаков // PR-дискурс: теоретико-методологический анализ. Екатеринбург. - Институт философии и права УрО РАН. ИМС, 2008. – 282 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.madipi.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=27&limitst

Тичер С. и др. Методы анализа текста и дискурса / С. Тичер, М. Мейер, Р. Водак, Е. Веттер / Пер. с англ. – Х: Гуманитарный центр, 2009. – 356 с.

Филлипс Л.Дж. Дискурс-анализ. Теория и метод / Л.Дж. Филлипс, М.В. Йоргенсен. – Х.: Гуманитарный центр, 2008. – 336 с.

Хорольский В. Н. Культурологический метод изучения публицистического дискурса / В.Н. Хорольский // RELGA. Культура. – № 6 (60). – 2001.

Чернякова В.А. Лингвальные и паралингвальные особенности женской речи в испаноязычном и украиноязычном политическом дискурсах (сопоставительный аспект): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.17 / В.А. Чернякова. – Одесса, 2016. – 239 с.

Шевченко И.С. Когнитивно-коммуникативная парадигма и анализ дискурса / И.С. Шевченко // Дискурс как когнитивно-коммуникативный феномен. – Х.: Константа, 2006. – С. 7-14.

Шевченко И.С. Становление когнитивно-коммуникативной парадигмы в лингвистике / И.С. Шевченко // Вісник Харківського національного університету ім. Каразіна. – 2004. – № 635. – С. 202-205.

Fairclough N. Discourse and Social Change / N. Fairclough. – Cambridge: Polity Press, 1992.

van Dijk Teun A. Prejudice in Discourse / Teun A. van Dijk. – Amsterdam: Benjamins, 1984.

Schiffrin D. Approaches to discourse / D. Schiffrin. – Oxford: Blackwell, 1994.

Wodak R. Zur diskursiven Konstruktion nationaler Identitæt / R. Wodak, R. De Cillia, M. Reisigl, K. Leibhart, M. Kargl, K. Hofstaetter. – Frankfurt: Suhrkamp, 1998.

Wood L.A. Doing discourse analysis: Methody for studying action in talk and text / L.A. Wood, R.O. Kroger. – Thousand Oaks, CA: Sage, 2000.

SOURCE MATERIAL

Doorstop, Kurnell Visitor Centre 28. 04. 2018. – [Electronic resource]. – Mode of access: ministers.treasury.gov.au/ministers/scott-morrison-2015/transcripts/doorstop-interview-kurnell-visitor

Edmonton Journal. Thursday, June 27, 2019. – 12 p.

Remarks on the HMAS Canberra Garden Island Sydney. 02. 03. 2018. – [Electronic resource]. – Mode of access: www.malcolmturnbull.com.au/media/remarks-on-the-hmas-canberra

The Edmonton Sun. Thursday, June 27, 2019. – 64 p.

USA Today (Life). Friday, July 5 , 2019. – 18 p.

USA Today (Money). Friday, July 5 , 2019. – 16 p.

REFERENCES

Fairclough, N. (1992) Discourse and Social Change. Cambridge: Polity Press.

Schiffrin, D. (1994) Approaches to discourse. Oxford: Blackwell.

van Dijk, Teun A. (1984) Prejudice in Discourse. Amsterdam: Benjamins.

Wood, L.A. and Kroger, R.O. (2000) Doing discourse analysis: Methody for studying action in talk and text. Thousand Oaks, CA: Sage.

Wodak, R., De Cillia, R., Reisigl, M., Leibhart, K., Kargl, M. and Hofstaetter, K. (1998) Zur diskursiven Konstruktion nationaler Identitæt. Frankfurt: Suhrkamp.

Abramenko, A.V. (2015) «Publichnyj diskurs polimernoj demokratii v aspekte simmetrii» [Публичный дискурс полимерной демократии в аспекте симметрии]. *Sovremennye tendencii razvitiya nauki i tekhnologij*, (6 (6)), pp. 39-43.

Aleshina, E.Yu. (2015) *Publichnyj politicheskij diskurs konfliktnoj siituacii* [Публичный политический дискурс конфликтной ситуации]. М.: Prometej.

Wodak, R. (2009) «Opisanije istoricheskogo diskurs-analiza» [Описание исторического дискурс-анализа] in *Metody analiza teksta i diskursa*. Kh: Gumanitarnyy tsestr, pp. 211-224.

Chernyakova, V.A. (2016) «Lingval'nye i paralingval'nye osobennosti zhenskoj rechi v ispanoyazychnom i ukrainoyazychnom politicheskom diskursah (sopostavitel'nyj aspekt)» [Лингвальные и паралингвальные

особенности женской речи в испаноязычном и украиноязычном политическом дискурсах (сопоставительный аспект)]. Dis. kand. filol. nauk: 10.02.17. Odessa.

Phillips, L. and Jorgensen, M. V. (2008) *Diskurs-analiz. Teoriya i metod* [Дискурс-анализ. Теория и метод]. Kh.: Gumanitarnyy tsentr.

Horol'skij, V. N. (2001) «Kul'turologicheskij metod izucheniya publicisticheskogo diskursa» [Культурологический метод изучения публицистического дискурса] *RELGA. Kul'tura*, (6 (60)).

Klushina, N.I. (2008) «Kommunikativnaya stilistika publicisticheskogo teksta» [Коммуникативная стилистика публицистического текста]. *Mir russkogo slova*, (4), pp. 67-70.

Klyuev, E.V. (2016) *Politicheskij diskurs v massovoj kommunikacii: analiz publichnogo politicheskogo vzaimodejstviya* [Политический дискурс в массовой коммуникации: анализ публичного политического взаимодействия]. М.-Berlin.

Makarov, M.L. (2003) *Osnovy teorii diskursa* [Основы теории дискурса] М.: ITDGK «Gnozis».

Misnikov, Yu.G., Filatova, O.G. and Chugunov, A.V. (2016) «Elektronnoe vzaimodejstvie vlasti i obshchestva: napravleniya i metody issledovaniy» [Электронное взаимодействие власти и общества: направления и методы исследований] *Nauchno-tehnicheskimi vedomosti SPbGPU. Gumanitarnye i obshchestvennye nauki*, (1 (239)), pp. 52-60.

Nemec, G. N. (2010) «Publicisticheskij diskurs kak metodologicheskij konstrukt» [Публицистический дискурс как методологический конструкт]. *Vestnik Adygejskogo gos. un-ta. Seriya 2: Filologiya i iskusstvovedenie*, (3), pp. 90-96.

Petyuchenko, N.V. (2010) «Harizmatichna osobistist' politichnogo lidera v prostori nimeckogo ta ukrains'kogo apelyativnih diskursiv: zistavnij aspekt» [Харизматична особистість політичного лідера в просторі німецького та українського апелятивних дискурсів: зіставний аспект]. Dis. dokt. filol. nauk: 10.02.17. Odesa.

Prokhorov, Yu.E. (2009) *Dejstvitel'nost'. Tekst. Diskurs* [Действительность. Текст. Дискурс]. М.: Flinta, Nauka.

Rusakova, O.F. and Rusakov, V.M. (2008) «Diskursivnyj podhod v piarologii» [Дискурсивный подход в пиарологии] in *PR-diskurs: teoretiko-metodologicheskij analiz*. Ekaterinburg. Institut filosofii i prava UrO RAN. IMS. – [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.madipi.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=27&limitst

Shevchenko, I.S. (2006) «Kognitivno-kommunikativnaya paradigma i analiz diskursa» [Когнитивно-коммуникативная парадигма и анализ дискурса]. In *Diskurs kak kognitivno-kommunikativnyj fenomen*. Н.: Konstanta, pp. 7-14.

Shevchenko, I.S. (2004) «Stanovlenie kognitivno-kommunikativnoj paradigmy v lingvistike» [Становление когнитивно-коммуникативной парадигмы в лингвистике]. *Visnik Har'kivs'kogo nacional'nogo universitetu im. Karazina*, (635), pp. 202-205.

Ticher, S., M. Meyer. R. Vodak. E. Vetter. (2009) *Metody analiza teksta i diskursa* [Методы анализа текста и дискурса]. Kh: Gumanitarnyy tsentr.

SOURCE MATERIAL

Doorstop, Kurnell Visitor Centre (28.04.2018). [Electronic resource]. Mode of access: ministers.treasury.gov.au/ministers/scott-morrison-2015/transcripts/doorstop-interview-kurnell-visitor
Edmonton Journal. (2019) Thursday. June 27.

Remarks on the HMAS Canberra Garden Island Sydney (02.03.2018). [Electronic resource]. Mode of access: www.malcolmt Turnbull.com.au/media/remarks-on-the-hmas-canberra

The Edmonton Sun. (2019) Thursday. June 27.

USA Today (Life). (2019) Friday. July 5.

USA Today (Money). (2019) Friday. July 5.

КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ У ДОСЛІДЖЕННІ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ СУЧАСНОЇ ПОЛІНАЦІОНАЛЬНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Ольга Домніч

Анотація.

Дослідження у сфері критичного аналізу дискурсу провадяться досить широко. Політична ситуація у світі й наявність значної кількості громадських та політичних організацій вимагають наукових пошуків у контексті аналізу різних видів соціально-політичного дискурсу (публічний та публіцистичний), що функціонують у системі сучасної полінаціональної англійської мови. Критичний дискурс-аналіз незамінний і суттєво важливий, коли його предметом стають

домінування влади або суспільства, відносини між етнічними, національними, політичними, релігійними, культурними й іншими групами та спільнотами. Потенційна сфера застосування цього підходу – все, що має стосунок до аналізу соціальної влади, тобто дослідження мови та мовлення в політичних структурах, соціальних організаціях, засобах масової інформації, газетній та журнальній публіцистиці тощо. Контекстуальне значення та інтертекстуальність критичного дискурс-аналізу зумовлені вичерпною інформацією про історичні й соціальні умови, які розкривають актуальні проблеми соціуму, соціопсихологічні, когнітивні та лінгвістичні модифікації в національно-лінгвокультурній спільноті, що, безперечно, необхідно при вивченні соціально-політичного (а саме публічного та публіцистичного) дискурсу, що функціонує в системі сучасної полінаціональної англійської мови. Здійснення критичного дискурс-аналізу репрезентовано міждисциплінарною інтеграцією різних теорій усередині одного соціально-когнітивно-дискурсивного дослідження. Враховуючи різні підходи до критичного дискурс-аналізу, а також його цілі й завдання, фактичний матеріал власного дослідження, зазначимо, що підходи Нормана Феркло та Рут Водак до аналізу інституційного дискурсу є найбільш релевантними для вивчення кореляції функціонування полінаціональної англійської мови та соціальних модифікацій у мультинаціональній лінгвокультурній спільноті загалом.

Ключові слова: критичний дискурс-аналіз, історичний дискурс-метод, соціально-політичний дискурс, сучасна полінаціональна англійська мова.

Received 12 November 2019

Reviewed 24 November 2019

Similarity index by UnicheckTM: 5.1 %

DOI: 10.32837/olj.v0i14.808

УДК 81'373.45: (811.11+811.13+811.16)

FOREIGN LANGUAGE INCLUSIONS IN THE NOVELS BY ERNEST
HEMINGWAY: THEIR AUTHOR'S INTERPRETATION

Albina Ladynenko ¹

Abstract

The article is devoted to the author's interpretation of foreign language inclusions (foreignisms) in the English fiction texts written by Ernest Hemingway. Author's interpretation suggests that interpretation is made by the author of the text. Different methods and techniques of that type of interpretation is described in the article in detail and accompanied by the corresponding illustrations from the following novels «*Fiesta, and the Sun Also Rises*», «*For Whom the Bell Tolls*», «*The Undefeated*». Author's incorporation techniques of semantic equivalents of foreignisms being described in detail. The author's interpretation can be provided by following types: 1) interlanguage synonymy (within the micro, meso and macro context) or 2) explications (detailed description) in the language of the recipient. Interlanguage synonymy implies translation of a word or a whole segment of foreign inclusion on the language of the recipient with the help of the corresponding elements that have very close meaning to the original. Foreign language inclusion can take a pre-positioning and postposition in relation to the explanatory context, From the point of view of maintaining the reader's interest explanation in postposition has a stronger position. As well as that explanations-retardation can be found in the texts. It means that explication is considerably distanced from the foreign inclusion. In turns, it activates the creative ability of the reader, forcing him to build appropriate guesses and assumptions. Another type of interpretation that is used by the author is author's explications (descriptions), that resemble the encyclopedic references. It often appear in those cases when it is necessary to explain some historical reality of national or ethnic character. The analysis of Ernest Hemingway's works showed that the author often integrates translation of foreignisms in the main body of the text as the harmonious elements of the everyday communication.

KEYWORDS: author's interpretation, description, interpretation, foreign language inclusion, foreignism, fiction text, Ernest Hemingway, translation.

1. Introduction.

Reading a novel in English can be challenging and often people wonder about the meaning of a particular word that is written in another verbal code system. It would be interesting to know what they mean. Multilingualism and multiculturalism have become so characteristic of our time that it is hard to come by a literary work that is strictly monolingual. The majority of linguists [e.g. Haugen²; Weinreich³; Thomason⁴; Matras⁵; Zabawa⁶] state that

¹ Associate Prof., PhD. A. P. Ladynenko, National University «Odessa Law Academy», Fontanskaya Doroga, 23, 65009-Odessa, Ukraine, Email: ladynenko.albina@onua.edu.ua.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0545-4936>

²Haugen, E. 1950

³ Weinreich 1979

⁴ Thomason 2001

⁵ Matras 2009

one of the most important factors influencing the process of language contact is the phenomenon of bilingualism (or multilingualism), i.e. when a group of people is able to communicate in all languages taking part in the contact process.

In the period of globalization and increasing cultures interaction, studies in the field of foreign elements reception are of paramount importance. The processes of globalization and integration have caused a significant increase in the number of borrowings in national languages. Foreign-language elements derive from the source language and preserve not only their original meaning, but also their original graphics. Such borrowings in a foreign language that are not subjected to graphic or phonetic adaptation are called foreignisms. While used in the text they are marked off as foreign inclusions (FLI) [Bolshakova⁷; Krasnova⁸; Novozhenova⁹; Norlusenyan¹⁰; Pravda¹¹; Shkhalaho¹²].

The current research answers the challenges of the time and tracks the interaction of foreign and native elements in artistic texts, which allows to develop its informational and cognitive potential. It is a comprehensive analysis of author's type of foreignisms interpretation in a text. As an object of present study English fiction texts written by Ernest Hemingway were selected, among them are «*Fiesta, and the Sun Also Rises*», «*For Whom the Bell Tolls*», «*The Undeclared*». The subject of the study is foreign language inclusions in the selected texts.

In this research the peculiarities of interpretation of foreign language injections in the recipient text will be studied. I will study the author's interpretation in the selected texts. According to the last research¹³, foreign language inclusions in the English fiction texts can be interpreted by its author, the editor or the reader. But in current paper we will look into only one form of interpretation – by the author – in detail. The purpose of the research stipulates the following **tasks**: (1) to consider English-language fiction texts written by Ernest Hemingway; (2) to determine foreign language inclusions in fiction texts; (3) to analyse the types of author's interpretation that the author uses within the text.

The study is based on **material** from English fiction tests which were written by Ernest Hemingway. During the research some bilingual dictionaries were also used.

2. Background and motivations.

This study explores interpretation of foreign borrowings in the English fiction texts. My attention is focused on different methods and techniques of FLI interpretation which undergo an in-depth linguistic and psychological analysis.

It is worth mention that the factor (mode) of the addressee plays significant role in the linguistic compositional organization of texts with foreign elements as it was underlined by

⁶ Zabawa 2001

⁷ Bolshakova 2008

⁸ Krasnova 2009

⁹ Novozhenova 2012

¹⁰ Norlusenyan 2010

¹¹ Pravda 1983

¹² Shkhalaho 2005

¹³ Ladynenko 2015

Arutyunova¹⁴, Vorob`yova¹⁵. The author of the text can take this factor into account consciously or unconsciously. Nevertheless, it affects the ways of representing foreign language elements in the fiction text, as well as the features of transition from one language code to another. The author's explanatory context is presented in fiction text in various lingual-compositional forms and lexical-syntactic structures. Thus, the author's interpretation can be within text limits and after text limits.

Problems of bilingualism, as well as the interaction of different language codes within one text, were considered in a number of linguistic studies [e.g. Hamers & Blanc¹⁶; Hegboldt¹⁷; Weinreich¹⁸; Tabur-Keller¹⁹; Appel & Muysken²⁰; Myers-Scotton²¹; Fedorova²²]. Interpretation of a literary text and its components attracted attention of many scholars [e. g. Demyankov 1985; Dolinin 1985; Kukharenko 1988; Black & Bower 1980, and others]. However, interpretation of foreign language inclusions requires further investigation as there are still a lot of unsolved problems.

3. Methodology.

In the article we used both general scientific methods (induction, deduction, analysis and synthesis), as well as special methods. The main theoretical positions were evaluated and processed with the help of systematic approach which is common to phenomena that are applied at the present stage to all branches of knowledge [Spinoza²³; Solncev²⁴]. Under the system we mean internally organized set (plurality) of interconnected and interacting objects. Foreign language inclusions encompass various structural elements: words or even their components (in the case of hybridization), word combinations, utterances, and supraphrase unities, which have their internal structural-semantic hierarchy, that is, system units.

Logic-inferential techniques were effective for interpreting the meanings of foreign language inclusions. In this case, a thematic grid was used to isolate the corresponding isotope series. Based on the analysis of the elements of the isotope series, the corresponding keyword was derived, which was the center organizing a specific lexical-semantic field, within which the possible meaning of an unidentified foreign language inclusion was searched. The idea of using a thematic grid for stylistic analysis of the text belongs to Irina Arnold²⁵, who has shown in practice the possibility of this approach to study the lexical corpus of artistic text.

¹⁴ Arutyunova 1981: 356-367

¹⁵ Vorob`yova 1993

¹⁶ Hamers & Blanc 1989

¹⁷ Hagboldt 1935

¹⁸ Weinreich 1974

¹⁹ Tabouret-Keller 1972

²⁰ Appel & Muysken 1987

²¹ Myers-Scotton 1993

²² Fedorova 2002

²³ Spinoza 1999

²⁴ Solncev 1977

²⁵ Arnol'd 1990

The use of separate methods of distribution and quantitative analysis enabled to ensure the reliability of the conclusions and results.

4. Results.

Author's interpretation implies that the writer provides information about the meaning of foreign words and phrases he/she uses in the text body or in the auxiliary parts of the novel or story. The author can find different ways of representing this information. Mostly they are a) translation or b) (detailed) description.

3.1. Translation.

Translation means that FLI is translated into the original language within the limits of the same remark (microcontext) of the character in which a foreign language element is incorporated:

- (1) *Two men were going by in the street. The waiter shouted to them. They were grave-looking. One shook his head. «Muerto!» He called.
The waiter nodded his head. The two men went on. They were on some errand. The waiter came over to my table.
«You hear? Muerto. Dead. He's dead. With a horn through him. All for morning fun»²⁶.*

In the example (1), the author uses the English equivalent, that is the adjective «dead», which immediately follows the Spanish adjective «muerto». As we can see, FLI and its English analogue are given within the same remark. Both words have the main meaning «not alive». The waiter uses the English-language equivalent twice so that information about the death of the bullfighter should come across to an American recipient, though at first under the influence of emotions he unwillingly utters the word in the native language (Spanish).

The translation of a foreignism may be separated from it by the author's speech, that is the author's direction, which indicates the speaker (he said):

- (2) *«Arriba! Arriba!» he said. «Lift it up.»
Bill raised the wine-skin and let the stream of wine spurt out into his mouth, his head tipped back. When he stopped drinking and tipped the leather bottle down a few drops ran down his chin²⁷.*

In this case (2), the meaning of the polysemantic Spanish word «arriba» is clarified by means of the verb with a postposition «lift up». The speaker is not sure that the American boy Bill will understand him, and gives the English equivalent of his exclamation.

However, there are cases when a translated equivalent of FLI may be placed after it at a certain distance. As a result, the reader's attention is concentrated on the foreign words, the addressee tries to decipher a message but the author comes to his/her aid. In one of the fragments of the novel «Fiesta» the author at first gives the necessary information about the content of the telegram to the English-speaking reader in Spanish without any explanation. The English variant appears only at the very end of the fragment. Such retardation always

²⁶ Hemingway 2009 *Fiesta, and The Sun Also Rises*: 225

²⁷ Hemingway 2009 *Fiesta, and The Sun Also Rises*: 116

arouses the interest of the reader to the important information. He/she has the time to put forward his/her version of translation which is later supported or refuted:

(3) *The telegram was in Spanish: «Vengo Jueves Cohn.» I handed it to Bill.*

«What does the word Cohn mean?» he asked.

«What a lousy telegram!» I said. «He could send ten words for the same price. «I come Thursday»²⁸.

In another episode of the same novel the distant explanation of the word «aficionado» is also given by the author in postposition. It appears after a fragment of the dialogue, in which the key word is repeated 4 times in the remarks of both communicators. The author explains not only the word «aficionado», but the noun from which it was derived, – «aficion»:

(4) *«Your friend, is he aficionado, too?» Montoya smiled at Bill.*

«Yes. He came all the way from New York to see the San Fermes.»

«Yes?» Montoya politely disbelieved. «But he's not aficionado like you.»

He put his hand on my shoulder again embarrassedly.

«Yes,» I said. «He's a real aficionado.»

«But he is not aficionado like you are.»

Aficion means passion. An aficionado is one who is passionate about the bull-fights²⁹.

In this fragment Hemingway gives the explanation not in the dialogue, but in the author's speech, resorting to traditional definition forms, that is including in the text verbs of equivalence «to mean» and «to be». It should be noted that the author does not use the word «aficionado» in its common meaning – «amateur», but in the contextual one – «amateur bullfight».

In all these cases, the FLI occupies the pre-position in relation to the explanatory context. Such an order of foreignism and its explanation allows readers to receive new information without any additional mental effort. Here he or she gets all the facts 'ready-made'.

The reverse situation is observed, when foreign language inclusion follows the expression in the basic language:

(5) *«Tell him that bulls have no balls,» Mike shouted. He was drunk.*

Romero looked at me inquiringly.

«Drunk,» I said. «Borracho! Muy borracho!»³⁰.

In this episode, the narrator initially uses the basic language lexeme (drunk), that could be justified from the psychological point of view: firstly, the English-speaking communicator gives information in his native language and then, remembering that he is talking to the Spanish, repeats the same in the mother language of the interlocutor. If the explanations of foreignisms precede them, they do not draw attention of the reader and may be even ignored by him/her. Foreignisms in the initial position attract more attention of the reader and activate the process of perception.

Interpretation, with the help of the translation of FLI by the author, can be carried out in the microcontext, - within one replica:

²⁸ Hemingway 2009 *Fiesta, and The Sun Also Rises*: 142

²⁹ Hemingway 2009 *Fiesta, and The Sun Also Rises*: 147

³⁰ Hemingway 2009 *Fiesta, and The Sun Also Rises*: 198

(6) «**Oiga**,» he said, «come here. **Listen**.»³¹.

In this case one character (husband) wants to attract the attention of another character (his wife). The author uses the typical verbal Spanish signal to attract the attention – «Oiga», but the author immediately gives an explanation for the English-speaking reader in the second part of the replica, adding the English equivalent of the analyzed Spanish word, - Listen.

It should be emphasized that from the point of view of maintaining reader interest, the initial position of a foreign impregnation with an explanation in the postposition is stronger. In this case, the explanation can be significantly distanced from foreign language blotches. This forces the reader to build appropriate assumptions and guesses. Thus, in the story «The Undefeated» by E. Hemingway, the author presents the necessary meaning of the Spanish word to the English-speaking reader only at the very end of the story. The Spanish word «coleta» and its translation - pigtail are separated from each other by text in more than 30 pages:

*Manuel sat down; his cap off, his face was changed. He looked pale, and his **coleta** pinned forward on his head, so that it would not show under the cap, gave him a strange look. <...> They were going to cut off his **pigtail***³².

3.2. Description.

Instead of translation authors sometimes introduce the corresponding description of the concept rendered by a foreignism. In many cases such definitions-explications resemble the encyclopaedic references. They often occur when it is necessary to interpret any realia for which it is difficult to find a one-word equivalent. An example of such a description can be found in Ernest Hemingway's «Fiesta»:

(7) *In the evening was the **paseo**. For an hour after dinner every one, all the good-looking girls, the officers from the garrison, all the fashionable people of the town, walked in the street on one side of the square while the café tables filled with the regular after-dinner crowd*³³.

In this episode it deals with the purely Spanish event, which does not have analogues in the US or UK. Accordingly, there is no one-word equivalent corresponding to it. The first indicator for comprehension here is the verb of movement (in space) «walked». But then due to attributive words «fashionable» and «good-looking (girls)» it becomes clear to the reader that it is not just a walk, but some solemn festive procession. The fact that the writer describes a crowd gathering is supported by enumeration of anthropomorphic words: girls, officers, people. Thus, the author actually gives a detailed explication of the word «paseo» using a dynamic description of the event, the verb «to walk» being the key word around which the whole situation is constructed. The sense in such cases is inferred on the basis of the topical words which form a semantic network of the episode. This approach can be called isotopic analysis (Arnold³⁴; Mizetskaya & Ladynenko³⁵). As to the fragment under analysis, even if

³¹ Hemingway 2009 *For Whom the Bell Tolls*: 64

³² Hemingway 1972 *The Undefeated*: 211, 243

³³ Hemingway 2009 *Fiesta, and The Sun Also Rises*: 169

³⁴ Arnold 1990

³⁵ Mizetskaya & Ladynenko 2013

the author had not given any description, the English-speaking reader could have guessed the approximate meaning of the word «paseo» as the result of comparative analysis (compare the roots of the Spanish «paseo» and the English «pass; passage»).

Indirect ways of explication can be found in the same novel with regard to the French inclusions:

(8) *It was a warm spring night and I sat at a table on the terrace of the Napolitain after Robert had gone, watching it get dark and the electric signs come on, and the red and green stop-and-go traffic-signals, and the crowd going by, and the horse-cabs clippety-clopping along at the edge of the solid taxi traffic, and the **poules** going by. Singly and in pairs, looking for the evening meal. I watched a good-looking girl walk past the table and watched her go up the street and lost sight of her, and watched another, and then saw the first one coming back again»³⁶.*

The French word «poule» is abstracted from the whole situation, described by the author, and first of all it is done due to the synonym «girl» of the basic language in the subsequent sentences. However, the lexemes «poule» and «girl» do not match stylistically. The lexeme «girl» is stylistically neutral, whereas the word «poule» in the French language is mostly used to women of easy virtue, i.e. it carries a negative connotation.

Author's interpretation can be also represented outside the main text. There are two widely used forms of this representation: 1) footnotes; 2) glossary explanations in endnotes, which usually follow the main text. However, neither footnotes nor glossaries are used by Ernest Hemingway who gives preference to the forms of internal explanations (the inclusions in the text body of the novel or story).

4. Conclusions.

The main type of interpretation of FLI in fiction texts is author's interpretation. This type suggests that interpretation is made by the author of the text. The majority of the foreign language inclusions under consideration were loaned from European languages (Spanish, French, Italian). The analysis of Ernest Hemingway's works showed that the author often integrates the explanation of foreignisms in the main body of the text as the harmonious elements of the everyday communication. To attract special attention of the reader and to involve him or her in the process of interpretation the author gives his explanations after the corresponding foreignisms, in some cases placed at a great distance from the foreign inclusion. The forms of explanation used by Ernest Hemingway are various: definitions, interlinguistic synonyms (direct translation) and description. But the author is not consistent in his foreignisms explanation. The lack of the author's explanations may be compensated for by the editor's footnotes or glossaries. In some cases, the editors ignore the contextual meaning and give the most-frequently used lexico-semantic variants of the words. This inaccuracy in their explanatory notes cause distortion of the sense of the utterances. The comparative analysis of the immediate components of the words in different languages is also a good method of semantic identification of foreign words.

The study shows that there are different ways of author's interpretation of foreign language inclusions within the textual part of the artistic text (inter-linguistic synonymy,

³⁶ Hemingway 2009 *Fiesta, and The Sun Also Rises*: 15

definition, description) that require further, more detailed and in-depth study. In the long run, it is possible to focus on the analysis of the interpretation of FLI, which are found in the works of Ukrainian-speaking authors.

BIBLIOGRAPHY

- Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка. М. : Просвещение, 1990. 300 с.
- Арутюнова Н.Д. Фактор адресата. *Известия. АН СССР. Серия лит. и яз.* – 1981. Т. 40. №4. С. 356-367.
- Большакова Т.И. Иноязычные вкрапления в художественных произведениях В. П. Аксенова : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Воронеж : Изд-во Ворон. ГУ, 2008. 193 с.
- Воробьева О.П. *Текстовые категории и фактор адресата*. К.: Вища школа, 1993. 200 с.
- Краснова Т. В. Иноязычные вкрапления в русской литературной речи начала XX века. : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01. – Воронеж : Воронеж. ГУ, 2009. 205 с.
- Ладиненко А. Лінгво-інтепретаційні та функціональні особливості іншомовних включень у художньому тексті : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15. Одеса, 2015. 217 с.
- Мизецкая В.Я., Ладыненко А.П. Применение изотопических рядов в пределах мезоконтекста и макроконтекста. *Сучасні питання прикладної та комп'ютерної лінгвістики*: матеріали Міжміської наукової конференції. Одеса : ОНПУ, 2013. С. 13-14.
- Новоженова З. Л. Иноязычные вкрапления как дискурсивное явление: русское слово в чужом тексте. *Вестник Балтийского федерального ун-та. им. И. Канта*. 2012. № 8. С. 37-42.
- Норлусеян В. С. Иноязычные вкрапления : современное состояние проблемы. *Вестник Новгородского гос. ун-та*. 2010. № 57. С. 63-66.
- Правда Ю.Т. Иноязычные вкрапления в русской литературной речи XIX в. : автореферат дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.01. М., 1983. 32 с.
- Солнцев В. М. Язык как системно-структурное образование / В. М. Солнцев. – М. : Наука, 1977. – 340 с.
- Спиноза Б. Сочинения. В 2-х томах. Т.1. / Б. Спиноза. – СПб. : Наука, 1999. – 489 с.
- Федорова К.С. Лингвоповеденческие стратегии в ситуации общения с иностранцем (на матер. рус. яз.) : автореферат дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19. – Спб., 2002. 16 с.
- Шхалахо С.Ш. Иноязычные вкрапления как теоретико-терминологическая проблема. *Филологический Вестник*. Майкоп. 2005. № 7. С. 47-51.
- Appel R., Muysken P. *Language Contact and Bilingualism* / R. Appel, P. Muysken. – L.: Arnold, 1987. – P. 59-71.
- Hagboldt, Peter. (1935). *Language learning: some reflections from teaching experience*, Chicago: University of Chicago Press.
- Hamers, Josiane & Blanc, Michel. (1989). *Bilingualism and bilingualism*, UK: Cambridge University Press.
- Haugen, E. (1950). The Analysis of Linguistic Borrowing. In *Language*, Vol. 26, No. 2. Pp. 210-231.
- Matras, Y. (2009). *Language Contact* (Cambridge Textbook in Linguistic). Cambridge: Cambridge University Press.
- Myers-Scotton C. *Social Motivations for Code-Switching : Evidence from Africa* / C. Myers-Scotton. – Oxford : Oxford Univ. Press, 1993. – 271 p
- Thomason, S. G. (2001). *Language Contact*. Edinburg: Edinburg University Press.
- Weinreich, Uriel. (1979) *Languages in contact. Findings and Problems*. The Hague: Mouton Publishers.
- Weinreich, Uriel. (1974). *Languages in contact*. The Hague: Mouton.
- Zabawa, L. (2001). *English Lexical and Semantic Loans in Informal Spoken Polish*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Slaskiego.
- Хемингуэй Э. *По ком звонит колокол* : Книга для чтения на английском языке / Э. Хемингуэй. СПб. : Антология, КАРО. 2009. 448 с.
- Хемингуэй Э. *Фиеста, и солнце восходит* : Книга для чтения на английском языке / Э. Хемингуэй. СПб. : Антология, КАРО. 2009. 288 с.
- Hemingway E. *The Undeafed* // Сохань А. М. Хрестоматия по американской литературе / [ред. Н. П. Михальская]. – М : Просвещение, 1972. – С. 211, 243.

REFERENCES

- Appel, Rene & Muysken, Pierer. (1987). *Language contact and bilingualism*, London.
- Arnol'd, Irina. (1990). *Stilistika sovremennogo angliyskogo yazyka*, Moscow: Prosveshcheniye.

- Arutyunova, Nina. (1981). *Faktor adresata*. In *Izvestiya AN SSSR, seriya literatura i yazyki*, vol. 4, p. 356-367.
- Bolshakova, T. (2008). *Inoyazychnye vkrapleniya v hudozhestvennykh proizvedeniyah V. P. Aksenova*. Dissertation, Voronezh: The Publishing House of Voronezh State University.
- Fedorova, Kapitolina. (2002). *Lingvopovedencheskie strategii v situatsii obshcheniya s inostrants'em (na materiale russkogo yazyka)*, PhD dissertation, St. Petersburg.
- Hagboldt, Peter. (1935). *Language learning: some reflections from teaching experience*, Chicago: University of Chicago Press.
- Hamers, Josiane & Blanc, Michel. (1989). *Bilinguality and bilingualism*, UK: Cambridge University Press.
- Haugen, E. (1950). The Analysis of Linguistic Borrowing. In *Language*, Vol. 26, No. 2. p. 210-231.
- Hemingway, Ernest (1972). *The Undefeated*. In *Khrestomatiya po amerikanskoj literature*. Moscow: Prosveshchenie. p. 116-141.
- Hemingway, Ernest. (2009). *Fiesta, and The Sun Also Rises*, St. Petersburg: Antologiya.
- Hemingway, Ernest. (2009). *For Whom the Bell Tolls*, St. Petersburg: Antologiya.
- Krasnova, T. (2009). *Inoyazychnye vkrapleniya v russkoj literaturnoj rechi nachala XX veka*. Dissertation, Voronezh: The Publishing House of Voronezh State University.
- Ladynenko, A. (2015). *Linhvo-Intepretatsiini ta funktsionalni osoblyvosti inshomovnykh vkluchen u khudozhnomu teksti*, Dissertation, South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D Ushynsky
- Matras, Y. (2009). *Language Contact (Cambridge Textbook in Linguistic)*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mizetskaya, Vera & Ladynenko, Albina. (2013). *Primeneniye izotopicheskikh ryadov v predelakh mezokonteksta i makrokonteksta*. In *Suchasni pitannya prikladnoï ta komp'yuternoï lingvistiky: materialy Mizhmis'koï naukoï konferentsii*. Pp. 13-14.
- Myers-Scotton, Carol. (1993). *Social motivation for code-switching*, Oxford: Oxford University Press.
- Norlusenyan, V. (2010). Inoyazychnye vkrapleniya: sovremennoe sostoyanie problem. *Vestnik Novgorodskogo gos. universiteta*, № 57, pp. 63-66.
- Novozhenova, Z. (2012). Inoyazychnye vkrapleniya kak diskursivnoe yavlenie: russkoe slovo v chuzhom tekste. *Vestnik Baltijskogo federalnogo universiteta im. I. Kanta*, № 8, pp. 37-42.
- Pravda, YU. (1983). *Inoyazychnye vkrapleniya v russkoj literaturnoj rechi XIX v.* Moscow.
- Shkhalaho, S. (2005). Inoyazychnye vkrapleniya kak teoretiko-terminologicheskaya problema. *Filologicheskij Vestnik*, № 7. Maykop, pp. 47-51.
- Solncev, V. (1977) *Yazyk kak sistemno-strukturnoe obrazovanie*. Moscow: Nauka.
- Spinoza, B. (1999) *Sochineniya*. V 2-h tomah. T.1. SPb.: Nauka.
- Thomason, S. G. (2001). *Language Contact*. Edinburg: Edinburg University Press.
- Vorb'yova, Olha. (1993). *Tekstovyye kategorii i faktor adresata*, Kiev: Vishcha shkola.
- Weinreich, U. (1979) *Languages in contact. Findings and Problems*. The Hague: Mouton Publishers.
- Weinreich, Uriel. (1974). *Languages in contact*, The Hague: Mouton.
- Zabawa, L. (2001). *English Lexical and Semantic Loans in Informal Spoken Polish*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Slaskiego.

ІНШОМОВНІ ВКЛЮЧЕННЯ В ТВОРАХ ЕРНЕСТА ХЕМІНГУЕЯ: АВТОРСЬКА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ

Альбіна Ладиненко

Анотація.

Статтю присвячено дослідженню різновидів авторської інтерпретації іншомовних включень в текстах англійської художньої літератури, написаних Ернестом Хемінгуеєм. Авторська інтерпретація говорить про те, що інтерпретацію робить безпосередньо автор тексту. У статті докладно описані різні методи та прийоми такого типу інтерпретації та кожний приклад супроводжується відповідними ілюстраціями з наступних романів «*Fiesta, and the Sun Also Rises*», «*For Whom the Bell Tolls*», «*The Undefeated*». Детально описані авторські методи інкорпорації семантичних еквівалентів іншомовних включень. У деталях аналізуються такі способи авторської інтерпретації, як 1) міжмовна синонімія (у мікро-, мезо- та макро контексті) та 2) експлікації (детальний опис) мовою читача. Міжмовна синонімія передбачає переклад слова або цілого сегмента іноземного включення на мову читача за допомогою відповідних

елементів, які мають дуже близьке значення до оригіналу. Включення іноземних елементів може займати попереднє позиціонування та постпозицію стосовно пояснювального контексту. З точки зору збереження читацького інтересу пояснення в постпозиції має сильнішу позицію. Крім того, пояснення у постпозиції можна знайти в текстах Е. Хемінгуея. Це означає, що експлікація значно віддалена від іншомовного включення. Це активізує творчі здібності читача, змушуючи його будувати відповідні здогадки та припущення. Іншим способом інтерпретації, яким користується автор, є авторські пояснення (описи), що нагадують енциклопедичні посилання. Вони часто з'являється в тих випадках, коли необхідно пояснити якусь історичну реальність національного чи етнічного характеру. Аналіз творів Ернеста Хемінгуея показав, що автор часто інтегрує переклад іншомовних слів у основну частину тексту як гармонійні елементи повсякденного спілкування.

Ключові слова: авторська інтерпретація, опис, інтерпретація, іншомовне включення, текст художньої літератури, Ернест Хемінгуей, переклад.

Received 06 November 2019

Reviewed 20 November 2019

Similarity index by UnicheckTM: 15.8 %

DOI: 10.32837/olj.v0i14.809

УДК 81'373.45: (811.11+811.13+811.16)

POLITENESS STRATEGIES IN THE INTERVIEW WITH MICHELLE OBAMA

Anna Jurčenko¹

Abstract

The current paper aims at studying the strategies of positive and negative politeness, as well as at observing the compliance with these strategies in the interview of the radio host Tom Joyner with Michelle Obama. The goal is to compare the employment of positive and negative politeness strategies by the interviewers and the interviewee via conversational analysis, correlating the choice of the strategies with the desired effect that the participants of the interview planned to achieve. Theoretically, the overview of several concepts, such as face, face-threatening acts and the types of politeness is performed. Empirically, the quantitative research shows that positive politeness strategies are used more often than negative politeness strategies, both by the interviewers and interviewee. The goal of the interlocutors is to have a friendly atmosphere, but it was done for different purposes. The interviewers used positive politeness strategies in order to make the interview more successful and lively, as any person would feel comfortable and open if the atmosphere is amicable. However, the choice of positive politeness strategies by Michelle Obama can be explained by her wish to have a positive and friendly image, which can influence the audience, who are also possible voters. Michelle Obama's choice of strategies is believed to serve for intensifying interest and sympathy of the listeners, as well as for the purposes of unifying her audience. The paper highlights the pragmatic power of language, stressing the role that it plays in politics via creating a friendly image that would have a positive effect on the audience, thus helping to reveal the 'hidden' information, which influences our minds and opinions.

KEYWORDS: positive politeness, negative politeness, strategies, interview, politics, conversational analysis.

1. Introduction.

The **theme** of the present paper is politeness strategies that are used in Tom Joyner's interview with Michelle Obama. Politeness is one of the most important aspects of communication. Disregarding the rules of politeness leads to unsuccessful and unsatisfactory interaction, as it violates the socio-cultural norms of society. Politeness is equally important for communication within one culture and for cross-cultural communication, according to Spenser-Oatey². There are two major theoretical frameworks related to politeness. As discussed in the article by Moore³, the first one consists of a series of politeness maxims proposed by Geoff Leech. However, this paper deals with the framework, discussed in the seminal work by Penelope Brown and Stephen Levinson⁴, described by Moore⁵ as 'the most

¹ Anna Jurčenko, Riga Stradiņš University, Dzirciema Street 16, Riga, Latvia. E-mail: anna.jurcenko@gmail.com.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0243-6700>

² Spenser-Oatey 2000

³ Moore 2001

⁴ Brown and Levinson 2000

thorough treatment of the concept of politeness'. According to Kitamura⁶, this is 'a theory that has generated quite a degree of controversy; although widely acknowledged in the literature, it has also attracted considerable criticism (eg Matsumoto, 1988; Ide, 1989)'.

The **goal** of the paper is to examine the employment of positive and negative politeness strategies in the interview with Michelle Obama, which conducted during the radio show '*The Tom Joyner Morning Show*', on the 13th of October, 2010⁷. There were two interviewers, namely, the radio host Tom Joyner and Sybil Wilkes (who almost did not participate), and the interviewee was the First Lady of the USA, Michelle Obama. In order to reach the goal, several objectives need to be fulfilled. The **objectives** of the present study are:

1. to perform the theoretical study of the concept of politeness by Brown and Levinson;
2. to discuss positive and negative politeness strategies;
3. to analyse the interview according to positive and negative politeness;
4. to compare the results on the employment of positive and negative politeness strategies;
5. to draw the relevant conclusions.

The research data is acquired through conversational analysis. The **research questions** of the article are as follows:

1. Which politeness strategies are more widespread in the interview with Michelle Obama?
2. What effect is achieved?

The article consists of two major parts, the first one containing the theoretical discussion of the subject matter, and the second one describing on the empirical analysis of politeness strategies in the interview with Michelle Obama.

2. Background and motivations. Positive and Negative Politeness.

Mesthrie⁸ claims that face is person's public self-image. Seiwald⁹ quotes Brown and Levinson, stating that face is 'something that is emotionally invested, and that can be lost, maintained, or enhanced, and must be constantly attended to in interaction'. There are two aspects of face: positive face and negative face. As described by Meyerhoff¹⁰, 'whether we consider a strategy polite or impolite depends on how much attention or what kind of attention a speaker pays to their own or their addressee's face wants'. Seiwald¹¹ claims that positive face means that 'a speaker's goals in a conversation have to be accepted by or even desirable to other speakers in order to fulfil positive face wants'. In short, positive face is desire to be liked and admired. Negative face is wish 'not to be imposed by the others' (Mesthrie 2000, 189). Seiwald¹² quotes Verschueren, stating that 'negative face [...] highlights a person's independence and possibility to act on one's own'. Thus, the concept of

⁵ Moore 2001

⁶ Kitamura 2000

⁷ *Transcript of the TJMS' Interview with Michelle Obama* 2010

⁸ Mesthrie 2000, 189

⁹ Seiwald 1997, 4

¹⁰ Meyerhoff 2006, 84

¹¹ Seiwald 1997, 5

¹² Seiwald 1997, 5

freedom is significant for negative face. Consequently, both aspects of face are important for the development of interaction.

Mesthrie¹³ states that positive politeness involves the expression of approval and friendliness. It is close to friendly and even joking behaviour. Valor¹⁴ claims that the function of positive politeness strategies is to soften the face-threatening act by establishing solidarity. According to Brown and Levinson¹⁵ 2000, 101-130, the strategies of positive politeness are as follows: *Notice of aspects of hearer's (H) condition; Exaggerate (interest, approval, sympathy with S); Intensify interest to H; Using in-group identifying markers; Seek agreement; Avoid disagreement; Presuppose, raise, assert common ground; Jokes; Assert presuppose of S's knowledge or concern for H's wants; Offer, promise; Be optimistic; Include both S and H in the activity; Give or ask for reasons; Assume or assert reciprocity; Give gifts to H (goods, sympathy, understanding, cooperation)*. Positive politeness strategies are aimed at making the hearer feel comfortable and confident, as well as be satisfied with the conversation.

Negative politeness, as mentioned by Mesthrie¹⁶, involves 'not imposing on others or threatening their face'. Negative politeness stresses the distance between the speaker and the hearer (opposite to positive politeness). It is the kernel of respectful behaviour. Meyerhoff¹⁷ claims that 'negative politeness strategies [...] attend to the addressee's negative face wants, that is, to their desire to be left alone to pursue their own actions or interests unimpeded'. Brown and Levinson¹⁸ provide the following negative politeness strategies: *Be conventionally indirect; Questions, Hedges; Be pessimistic; Minimise the imposition; Give deference; Apologise; Impersonalise S and H; State the FTA as a general rule; Nominalise*. There strategies are aimed at showing respect and formality, indirectness and absence of disturbance.

Cross-cultural differences are connected to politeness strategies. According to the *Negative Politeness*¹⁹, 'one of the cultural differences between the USA and Great Britain is the English preference for «negative politeness» (showing respect), compared to the American style «positive politeness» (showing solidarity, claiming common ground, «we are in the same team» attitude)'. Americans tend to demonstrate approval and friendliness, while the English try to mitigate the distraction. Therefore, selected politeness strategies can illustrate some general pragmatic rules in a society.

3. Methodology.

The research method selected for the current study is conversation analysis. Hutchby and Wooffitt²⁰ define conversation analysis as 'the systematic analysis of the talk produced in everyday situations of human interactions: talk-in interactions'. Kvale and Flick²¹ claim that

¹³ Mesthrie 2000, 189

¹⁴ Valor 2000, 57

¹⁵ Brown and Lewinson 2000, 101-131

¹⁶ Mesthrie 2000, 189

¹⁷ Meyerhoff 2006, 86

¹⁸ Brown and Levinson 2000, 130-196

¹⁹ *Negative Politeness* 2011

²⁰ Hutchby and Wooffitt 2008, 11

²¹ Kvale and Flick 2007, 111

‘conversational analysis implies a pragmatic theory of language, it is about what words and sentences do; meaning of a statement is the role it plays in a specific social practice’. The data of the research was Tom Joyner’s interview with Michelle Obama, which conducted during the radio show ‘*The Tom Joyner Morning Show*’, on the 13th of October²². Nunan²³ and Dörnyei²⁴ divide interviews into *unstructured* (determined by the individual responses centered around the topic rather than by concrete controlled agenda of the interviewer), *semi-structured* (during which the interviewer focuses on the selected theme, however, lacks the list of questions) and *structured* (constructed by the responses to the concrete questions that the interviewer poses). The interview under analysis belongs to the category of semi-structured interviews, as the general theme of the interview is connected with elections, however, it is conducted in a natural and lively way, but not as a question-and-answer session.

The procedure of the research includes analyzing the transcript of the interview, revealing the positive and negative politeness strategies that are prevailing and drawing relevant conclusions.

4. Results and Discussion.

The analysis of the interview starts with positive politeness strategies. Positive politeness strategies are used more frequently if compared with negative politeness strategies (see Tables 1 and 2). The most widespread strategy is *Presupposing, raising and asserting common ground* (e.g. *We* have to vote every time.). In most cases, this strategy is used by Michelle Obama. She employs inclusive *we*, as in the example above, which is quite natural for her as for the person involved in politics, supposing that her interlocutors share her political values. Another often used strategy is *Exaggeration* (e.g. This time is *critical*.), which is mostly employed by Michelle Obama, and the author of the article believes that the strategy is used not only to gain interest and approval of her direct interlocutors, but also of all listeners of the radio show. The strategy *Intensifying interest to hearer* (e.g. And I’ve *always* said that we have so many issues [...]) is also implemented by Michelle Obama, possibly, for the same reason of intensifying interest and sympathy of all listeners. Several other positive politeness strategies employed in the interview, namely, *Jokes* (e.g. And I said, ‘*Don’t worry, when you get to South Carolina...*’ - Right. (Laughter)), *Taking notice of hearer’s condition* (e.g. And *you are in great shape*.), *Including both speaker and listener in the activity* (e.g. [...] *let’s figure out those small steps we can take and how we can support families in getting our kids in better shape*.).

Positive politeness strategies

Table 1.

Strategy	Frequency	Example
Presupposing, raising and asserting common ground	22	Well, you know, my parents were always conscious folks. We have to vote every time.

²² Transcript of the TJMS’ Interview with Michelle Obama 2010

²³ Nunan 1997, 149

²⁴ Dörnyei 2007, 134-136

Exaggeration	15	This time is critical.
Including both speaker and listener in the activity	10	[...] let's figure out those small steps we can take and how we can support families in getting our kids in better shape.
Taking notice of H's condition	4	And you are in great shape.
Intensifying interest to H	4	And I've always said that we have so many issues [...].
Seeking agreement	4	-Two years later – two years after we had that conversation, here we are, and people are saying that black people are not going to show up to vote. -Right.
Jokes	3	-And I said, 'Don't worry, when you get to South Carolina...' -Right. (Laughter)
Avoiding disagreement	1	-Will you be bringing Mrs. Robinson with you to vote? -No. [...] But I'm sure in her early voting. She's on the top of her voting. [...] -And that's where you got yours from, right? [...] -Well, you know, my parents were always conscious folks.

Eight strategies out of total 15 provided in the framework are employed in the conversation. Thus, positive politeness strategies are prevailing in the interview, which shows the mood of approval and friendliness. It is believed that Michelle Obama uses this type of politeness on purpose, which is discussed further on in the article. The choice of positive politeness strategies by the interviewers can be explained by the willingness to create a friendly atmosphere, so the interview is more frank and, thus, more interesting for the listeners.

Negative politeness strategies are rarely used in the interview. The radio host Tom Joyner uses the strategy *Giving deference* in the first sentence of the interview, when saying: 'Good morning, *Mrs. First Lady!*'. There are two strategies that are used both by the interviewer and the interviewee, namely *Hedges* (e.g. So, *I mean*, we are at the point of [...]) and *Impersonalizing speaker and hearer* (e.g. *It is* not just about voting once [...]). Other negative politeness strategies employed are *Being pessimistic* (e.g. [...] perhaps we *could* use [...]) and *Minimizing the imposition* (e.g. Let me *just* tell your listeners [...]).

Negative politeness strategies

Table 2.

	Frequency	Example
Hedges	2	So, <i>I mean</i> , we are at the point of [...].

Impersonalize S and H	2	It is not just about voting once [...].
Giving deference	1	Good morning, <i>Mrs. First Lady!</i>
Being Pessimistic	1	[...] and something perhaps we could use [...].
Minimize the imposition	1	Let me just tell your listeners [...].

Michelle Obama tries to show respect, however, she does it in a reserved manner. Surprisingly enough, the radio hosts also use negative politeness strategies with restraint, although speaking with the First Lady of the USA.

Next, there are several special cases to be analyzed, in which several politeness strategies are used simultaneously. In the sentence ‘Two years later – two years after *we* had that conversation, here *we* are, and people are saying that black people are not going to show up to vote’ there are two positive politeness strategies employed. The first strategy is *Seeking agreement* ([...] *and people are saying that black people are not going to show up to vote*) as the speaker has chosen a safe topic on which the listener would agree (and this reaction followed); the second is *Strategy Including both speaker and listener in the activity* (using inclusive *we*-pronouns). Another similar example: ‘But most of all, awareness has increased. *I mean*, people are – *we*’re having a conversation about this [...]’. One can observe a negative politeness Strategy 2 – *Hedges (I mean)* and positive politeness Strategy 12 - *Including both speaker and listener in the activity* (inclusive *we*-pronoun). Therefore, there are cases of mixing strategies.

Positive politeness strategies are prevailing in the interview. These strategies are preferred both by the interviewer and the interviewee. As positive politeness serves for the expressions of approval and friendliness, it is possible to state that the interview in general is friendly rather than formal. Moreover, positive politeness is a typical characteristic of American society, and the interview under analysis illustrates this tendency. However, there are several cases of the employment of negative politeness strategies. Despite the general friendly atmosphere of the interview, these strategies are used both by the interviewer and interviewee in order to show respect.

5. Conclusions

The research showed that positive politeness strategies were used more often than negative politeness strategies, both by the interviewers and interviewee (64 positive politeness strategies and seven negative politeness strategies). The prevailing positive politeness strategy was *Presupposing, raising and asserting common ground*, followed by the strategies *Exaggeration* and *Including both speaker and listener in the activity*. From the negative politeness strategies, the interlocutors used *Hedges* and *Impersonalizing S and H*. Both interlocutors aimed at minimizing threat to the hearer’s positive face, making the conversation friendly and displaying the sense of closeness. The threat to the hearer’s negative face was

minor, as the prevailing choice of positive politeness strategies demonstrates the absence of the fear of imposition, towards which negative politeness strategies are oriented.

The goal of the interlocutors was to have a friendly atmosphere, but it was done for different purposes. The interviewer used positive politeness strategies in order to make the interview more successful and lively, as any person would feel comfortable and open if the atmosphere is amicable. However, the choice of positive politeness strategies by Michelle Obama can be explained also by the wish to create a positive and friendly image, which can influence the audience. As the audience of the radio show is comprised by a big amount of people, and Michelle Obama is involved in politics, her choice of positive politeness strategies was based on her desire for being approved by the listeners (not only direct interlocutors, but all listeners of the radio show), as well as by the wish for creating a friendly image that would have a positive effect on the audience (who are voters).

The theme of politeness can be applied to any interview or debate, also on the intercultural level. Analyzing political discussions from the pragmatic point of view can help to reveal the 'hidden' information, which influences our minds and opinions. Thus, one can be aware of the great power of language and its role in political discourse.

REFERENCES

- Brown, P. and Levinson, S.C. (2000) *Politeness: Some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dörnyei, Z. (2007) *Research Methods in Applied Linguistics*. Oxford: Oxford University Press.
- Hutchby, I. and Wooffitt, R. (2008) *Conversation Analysis*. Cambridge: Polity Press.
- Kitamura, N. (2000) Adapting Brown and Levinson's 'Politeness' Theory to the Analysis of Casual Conversation. [online] Available at: <http://www.als.asn.au/proceedings/als2000/kitamura.pdf> (Accessed October 9, 2019).
- Kvale, S. and Flick, U. (2007) *Doing Interviews*. London: SAGE Publications Ltd.
- Mesthrie, R. (2000) *Introducing Sociolinguistics*. Edinburgh University Press: Edinburgh.
- Meyerhoff, M. (2006) *Introducing Sociolinguistics*. Routledge: Oxon.
- Moore, A. (2001) Pragmatics and Speech Acts. [online] Available at: <http://www.universaltteacher.org.uk/lang/pragmatics.htm> (Accessed September 10, 2019).
- Negative Politeness. (2011) [online] Available at: http://www.softpanorama.org/Social/Toxic_managers/Communication/negative_politeness.shtml (Accessed August 18, 2019).
- Nunan, D. (1992) *Research Methods in Language Learning*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Seiwald, R. (1997) *The Importance of Face in 'Politeness Theory'*. GRIN Verlag.
- Sentfleben, A. (1997) *The Use of Positive Politeness Strategies Considering a Specific Speech Act*. GRIN Verlag.
- Spenser-Oatey, H. (2000) *Culturally Speaking Second Edition: Culture, Communication and Politeness Theory*. Continuum.
- Transcript of the TJMS' Interview with Michelle Obama. (2010) [online] Available at: http://www.blackamericaweb.com/?q=articles/news/the_state_of_black_america_news/22744 (Accessed December 7, 2012).
- Valor, L.G. (2000) *A Pragmatic Approach to Politeness and Modality in the Book Review Articles*. L'Olivereta: Universitat de València.

СТРАТЕГІЇ ВВІЧЛИВОСТІ В ІНТЕРВ'Ю З МІШЕЛЬ ОБАМОЮ

Альбіна Ладиненко

Анотація.

Метою цієї праці є вивчення стратегій позитивної та негативної ввічливості, а також дотримання цих стратегій в інтерв'ю Мішель Обамою. Це порівняння використання стратегій

позитивної та негативної ввічливості за допомогою інтерв'юерів та респондентів за допомогою розмовного аналізу, співвіднесення вибору стратегії з бажаним ефектом, якого учасники інтерв'ю планували досягти. Огляд кількох концепцій, таких як соціальне обличчя, загроза соціальному обличчю та види ввічливості, які були представлені. Емпіричні дослідження показали, що стратегії позитивної ввічливості застосовуються частіше ніж стратегії негативної ввічливості як інтерв'юерами, так і опитаними. Можемо констатувати, що метою співбесідників було створення доброзичливої атмосфери, але це робилося для досягнення різних цілей. Інтерв'юери використовували позитивну ввічливість, щоб зробити інтерв'ю більш успішним та жвавим, щоб будь-яка людина відчувала себе комфортно та відкрито, створювали дружню атмосферу. Так чи інакше, вибір Мішель Обама стратегії позитивної ввічливості можливо також пояснити бажанням створити позитивний і дружній імідж, який має вплив на аудиторію, як потенційних виборців. Вважається, що вибір стратегії служить для посилення інтересу і співчуття слухачам, а також з метою об'єднання. Стаття підкреслює соціолінгвістичну силу мови, виділяючи роль, яку вона відіграє у політиці для створення доброзичливого іміджу, який би позитивно вплинув на сприйняття аудиторії, тим самим допомагаючи розкрити «приховану» інформацію, яка впливає на наш розум та думки.

Ключові слова: позитивна ввічливість, негативна ввічливість, стратегії, інтерв'ю, політика, розмовний аналіз.

Received 16 October 2019

Reviewed 30 October 2019

Similarity index by UnichекTM: 7.73 %

DOI: 10.32837/olj.v0i14.810

UDC 811.111

STRUCTURAL-SEMANTIC AND STATISTICAL CHARACTERISTICS OF THREE-COMPONENT ATTRIBUTIVE CONSTRUCTIONS IN THE OFFICIAL DISCOURSE GENRES

Ludmila Tsapenko¹, Elena Mardarenko², Tamara Kudinova³

Abstract

The paper considers three-component attributive constructions (TCACs) functioning in the official discourse texts. Four genres of official discourse have been taken as a material: «British Council Correspondence», the texts included in the correspondence of the British Council with teachers of universities in foreign countries; the juridical documents of the Administrative Tribunal of the International Labor Organization (ILO); the texts of operating instruction for Toyota vehicles; the texts containing formulas of inventions in physics and radio electronics, extracted from the licensed sources. They could conditionally be called «humanitarian» (official correspondence, juridical documents), which are close to colloquial speech, and «technical» (car operating instructions, formulas of inventions (licenses), which, respectively, reflect written language. This selection allows to determine the differential and integral features of the analyzed TCACs as inside each mentioned pairs and between them. The total volume of text corpora was 200 thousand word tokens, so the texts of each genre include text corpora of 50 thousand word tokens. The goal is to describe and comparatively analyze their structural, semantic and statistical characteristics. The results have demonstrated that three-component attributive constructions in all four genres of official discourse are characterized by a large variety of models. The greatest variety of TCACs models is observed in the formulas of inventions (licenses) genre – 23 models; 19 different types of TCACs models are in official correspondence; the genre of car operating instructions presents 16 different types; the genre of juridical documents has 14 types of models. Within the two so-called «humanitarian» genres, a partial mismatch in usage of models has been found. In the genres of car operating instructions and formulas of inventions (patents), more coincidences were observed. The most frequent model in all genres is SSS (noun + noun + noun). Besides this model possesses the most extensive semantic structure as compared to the other ones occurred in the analyzed text corpora.

KEYWORDS: text corpus, model, frequency zones, structure, quantitative and qualitative characteristics, semantic and thematic relations, semantic field, complex word.

¹ Assoc. Prof. PhD L. N. Tsapenko, Odessa National Polytechnic University, Serova,42,12, 65000-Odessa, Ukraine, E-mail: ellebedeva-od@mail.ru
ORCID ID: 0000-0002-5088-2393

² Assoc. Prof. PhD E. V. Mardarenko, Odessa National Polytechnic University, A. Nevsky,4,8, 65072-Odessa, Ukraine, E-mail: mardarenkoelena@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0330-124X

³ Senior Lecturer T. I. Kudinova, Odessa National Polytechnic University, Lermontov Lane, 4, 8, 65014-Odessa, Ukraine: E-mail: kudinova.tamara@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-3302-6699

1. Introduction.

When studying almost any genre of official discourse attention is attracted, first of all, by the high frequency of occurrence of attributive word-combinations. Moreover, attributive phrases with a wide variety of structures – from simple two-component structures with a minimum number of elements to multi-component ones, including up to seven elements. This fact cannot be ignored by the researchers since it is obvious that the statistical (quantitative) features of this phenomenon definitely indicate its possible status as a style- distinguishing marker. In accordance with the statement by I.V. Arnold «... styles differ among themselves not so much by the presence of specific elements, but by their specific distribution. Therefore the most indicative characteristic of the functional style is the statistical one»⁴. Recently, the frequency of functioning of attributive constructions in various types of discourse has begun to attract the attention of even supporters of comparative linguistics who are trying to find the differentiating and integrating features of these speech units in the seemingly completely different languages of Central Asia⁵, some Slavic Languages⁶ and English.

Attributive word-combinations have already been described in sufficient detail by linguists of both the old theoretical school⁷ and young scientists⁸ who consider attributive constructions directly in text corpora. However, it seems that although multi-genre discourses – media discourse⁹, discourse of the education system¹⁰, scientific discourse¹¹, political discourse¹² – have already been studied, this aspect has not been sufficiently developed in the official discourse.

Therefore for this study the official discourse was chosen as a **material**, as the presence of documentary objects of different contents gives a wide opportunity for comparing the results without resorting to text corpora of other fields of knowledge. Three-component attributive constructions were selected as the **object** of the study. The **goal** of this paper is to describe and comparatively analyze the structural-semantic and statistical characteristics of three-component attributive constructions.

2. Methodology.

The presented article is based on the results of a study of text corpora of four genres that are part of the official discourse: official correspondence (taken from the correspondence of the British Council with teachers of universities in foreign countries (British Council Correspondence), court proceedings (texts of the judicial documents of the Administrative Tribunal of the International Labor Organization (ILO) in the collection «Judges of the Administrative Tribunal of the International Labor Organization»), texts of car operating instruction for Toyota vehicles, and formulas of inventions (patents) (the texts containing formulas of inventions in physics and radio electronics, extracted from the licensed

⁴ Arnold 2004;

⁵ Бобоходжаева 2000;

⁶ Ханаху 2007;

⁷ Routsma 1904; Гальперин 1954; Сирте 1957; Будагов 1963; Ахманова 1963; Якубайтис 1981;

Добросклонская 1981; Блох 1983; Белоусова 1989;

⁸ Пешехонова 2003; Самойлик 2007; Юрьева 2009;

⁹ Добросклонская 1981

¹⁰ Пешехонова 2003

¹¹ Белоусова 1989

¹² Самойлик 2007

sources). The total volume is 200 thousand word tokens, so the texts of each genre include corpora of 50 thousand word tokens.

These genres were selected from the entire list of genres in order to consider text corpora of various nature – those that could conditionally be called «humanitarian» (official correspondence, court procedural documents), they are close to colloquial speech, and «technical» (car operating instructions, formulas of inventions (licenses), which, respectively, to a greater extent reflect written language. This selection allows you to determine the differential and integral features of the analyzed objects both inside each mentioned pair and between them.

To analyze the frequency characteristics of the three-component attributive constructions (TCAC) in different genres, three frequency zones were arbitrarily singled out: high-frequency, mid-frequency and low-frequency. The high-frequency zone embraces TCACs used in texts with a frequency of 200 to 100 units, the middle-frequency zone comprises constructions with frequencies from 99 to 50, the low-frequency zone includes TCACs with a frequency of occurrence from 49 to 1.

The abbreviations for the parts of speech and their grammatical forms accepted in the work are as follows: S – noun, B – adjective, Pr – pronoun, Adv – adverbial, P1P2 – participle 1, 2, R – compound word, Vn – verbal noun, A – acronym, X – symbol, T – proper name, name, N – numeral.

3. Results.

3.1. In the texts of official correspondence among multi-component structures the three-component structures with the model TTS occurs with the highest probability which contain the following components: the name of an object, society, organization, etc. + noun. Structures of this kind often denote the names of administrative and cultural institutions, for example, *the State's Tourist Committee*, or organizations, for example, *the World Health Assembly*.

The following structures are located in the mid-frequency zone: SSS (noun + noun + noun) or S'SS (noun in the possessive case + noun + noun), TSS (proper name or title + noun + noun) or TBS (proper name or title + adjective + noun), BSS (adjective + noun + noun), P2SS (participle II + noun + noun), BBS (adjective + adjective + noun).

In the structural models TSS, TBS the relationship between the core and preposites which express the names of cities, countries, surnames of people, for example, *Edinburgh book shop*, *Scotland's famous poet*, has an individual distinguishing feature for separating the object from the class of homogeneous ones, since modern linguistics considers proper names in this exact aspect¹³.

The relationship between the core and preposites in the SSS model expresses the distinguishing feature, purpose, membership, for example, *summer schools booklet*, *selection Committee Procedure*, *Chamber Music Club*, *Sales Service Section*.

In the constructions of this type consisting of the two conjugated nouns the first is always identified as a definition, the second as defined. With an increase in the number of

¹³ Алыбина 1981

conjugated nouns the relations do not change, and the last noun in the chain constituting the structure is identified as being defined, and all the previous ones as definitions to it¹⁴.

In some cases, a noun is combined with another noun based on subordination in the S'SS structure: noun in the possessive case + noun in the general case, for example, *Students' Representative Council, Committee's sound film*.

The BSS model represents relationships expressing qualitative, quantitative, or relative characteristics, for instance, *colorful national costume, great architectural beauty, residential adult education*. Both the first and second preposites in this construction can be descriptive, for example, *small rocky island*, relative, for example, *great architectural beauty*, or have a functional characteristic, for example, *several experimental firms*, a distinguishing feature, for example, *famous beauty spot*.

The P2SS structure denotes a feature acquired as a result of some action, for example, *enclosed Application Form, attached Application Form, Recorded Sound Department*.

In the mid-frequency group there are advP1S (adverbial + participle I + noun), advP2S (adverbial + participle II + noun), advBS (adverbial + adjective + noun) groups, i.e. three-component attributive constructions with adverbials formed using the -ly suffix. They have an intermediate meaning between qualitative and circumstantial adverbs, some of which indicate a sign of action,¹⁵ for example, *culturally prescribed goals, socially structured avenue*, or express an emotional assessment, for example, *strangely moving story*.

Due to the low frequency of use of the remaining types of three-component attributive constructions (TCACs) they are not described in this paper. We confine ourselves to their enumeration: BSVn (adjective + noun + verbal noun), for example, *British Council showing*; BBVn (adjective + adjective + verbal noun), for example, *modern Japanese setting*; BP1S (adjective + participle I + noun) or BP2S (adjective + participle II + noun), for example, *English speaking union*; R'NS (compound word in possessive + numeral + noun), for example, *Director-General's first letter*; NSS (numeral + noun + noun), for example, *two youth camp*; SP1S (noun + participle I + noun), for example, *language teaching records*; SBS (noun + adjective + noun), for example, *world famous comedy*. There are also phrases like «*At home*» *Schedule*.

3.2. In studying the structures of the procedural documents genre 14 three-component structural models were identified. Of these, the structures BSS and ASS (A'SS) are most likely to appear in the texts of the procedural documents genre, for example, *International Labor Organization, UNESCO staff Regulation*.

The next most commonly used are SSS, SS'S, SBS, S'BS, NSS, NS'S constructions, for example, *Selection Committee Procedure, complainant's principal claim, 15 month's salary*.

The following structural models are located in the zone of low frequency of occurrence: S'NS, for example, *complainant's second plea*, PrSS (pronoun + noun + noun), for example, *your maintenance allowance*, SP1S, for example, *letter refusing repayment*, XAS (symbol + acronym + noun), for example, *(c) o FAO headquarters*, SXS (noun + symbol + noun), for example, *grade G.5 Secretary*, RSS (compound word + noun + noun), for example, *lump-sum pension benefit*.

¹⁴ Бурлакова 1984

¹⁵ Чуприна 1981

3.3. In the texts of the genre of car operating instructions 17 different models of three-component attributive constructions (TCACs) are registered.

In the texts of this genre of official discourse the most frequently occurrence models are SSS, BSS and SP1S. The high frequency of the appearance of SSS models in the texts can be explained by the fact that nouns are capable of creating a conceptual and substantive richness of sentences, which is important for the content of this genre with a comprehensive description of such objects as devices, the operation process of the device, its working conditions, etc. Adjectives in BSS constructs add a qualitative, quantitative or relative characteristic. SP1S constructions are used when it is necessary to give an object, process or phenomenon a process-qualifying characteristic, which is manifested in these constructions.

The following models are in the mid-frequency zone: ZZS (passport data + noun), NSS, SBS, P2SS, P2BS, RSS (compound word + noun + noun), BP1S, XSS (symbol + noun + noun).

The remaining structures are in the low-frequency zone: SSVn, for example, *choke valve opening*, P1SS, for example, *adjusting screw spring*, BBS, for example, *thermostatic bimetal coil*, ASS, for example, *EES system hoses*, PrSS, for example, *each current alternation*.

The following TCACs occur occasionally: BSVn, for example, *atmospheric pressure readings*, SP2S, for example, *speed controlled spark*.

In the largest group of the model SSS quite a variety of semantic-thematic relationships are presented:

a) parts to the whole which is one of the meanings of the semantic field of relational connections, for example, *master cylinder reservoir, input shaft end, end wall portion*;

b) a functional purpose or assignment related to the semantic field of the object parameters, for example, *clutch release cylinder, air supply hose, rocker assembly support*;

c) the nature of the action, process, for example, *brake pad removal, cylinder head installation, exhaust gas recirculation*.

The second most frequently used model is BSS, this structure belongs to the semantic fields of quality and evaluation of objects.

a) TCACs expressing the assessing meaning, for example, *low resistance material, high frequency oscillator, high frequency coil, highest current density*;

b) TCACs having values of the properties of objects, their features (characteristics), for example, *additional circuit layer, gaseous gain medium, negative temperature coefficient, positive voltage differential*.

The next according to frequency is the TCAC SP1S which represents the meaning of the process semantic field reflecting all kinds of aspects of actions and the qualifying characteristic of various parts related to a particular part of the car, for example, *shaft retaining bolt, converter attaching bolt, switch securing bolt, transmission mounting bolt, pocket aligning*.

The semantic field of parameters (characteristics) of objects includes the ZZS model located in the mid-frequency zone, which represents passport data, for example, *2005 Corolla model, 2004 Celica models, Corolla 1200 models, 4M six-cylinder engine*. In the same zone (medium frequencies) the SBS model operates implementing the relational connections of the part and the whole, for example, *synchronizer outer ring, brake flexible hose*, as well as the P2SS model. The attributes in this TCAC model found in the texts of this genre of official discourse distinguish the following meanings:

a) an external feature, for example, *tampered roller bearing, elongated bolt hole*;

b) a description of the state resulting from a certain action¹⁶, for example, *slotted split pin*. In this construction, the participle II indicates the state of the object after the «slot» action was performed on it. In the TCAC *a polished planar surface* the attribute *polished* indicates the state of an object after the «polish» action has been performed on it. In the TCAC *elongated bolt hole* the attribute denotes the state of the object «hole» after the action «to elongate» that is «to lengthen»; in *the operated fuel lamp design*, after the action «to operate», that is «to actuate». The number of such TCACs in the text corpus of car operating instructions was 19 units.

The BP1S model (adjective + participle 1 + noun), which expresses the qualification-procedural characteristic, belongs to the same (middle) area of frequency of use. In it participle 1 combines the properties of a verb and an adjective¹⁷, for example, *normal operating temperature, vacuum switching valve, front adjusting cam, rare mounting brace, protective relaying apparatus, electronic heating means*.

The composition and integration relations is implemented by the NSS structure (numeral + noun + noun), for example, *first synchronizer unit, six graduation difference, three detent balls*.

In the mid-frequency zone there is also the XSS model – symbol + noun + noun, for example, *U-joint sleeve joke, w-50 speed transmission*.

3.4. As a result of the TCAC study of the formulas of inventions (patents) an unusually large variety of structural models was revealed (23 models), which indicates the widest combinatorial possibilities of parts of speech manifested in this genre of official discourse. At first glance such a diversity between TCAC elements seems chaotic and only the impossibility of rearranging the components without distorting the meaning of the whole structure suggests that these relations are logical. The probability of the distribution of three-component constructions in the genre of formulas of inventions about frequency zones is presented below.

The highest frequency of occurrence in this genre the SSS structure possesses, for example, *bearing signal generator*.

It is followed by: BSS, e.g. *rigid metal pin*, NSS, e.g. *second bearing unit*, SP1S, e.g. *induction heating furnace*, P2SS, e.g. *opposed end surfaces*, P2BS, e.g. *hardened photoresistive film*, BBS, e.g. *variable capacitance elements*, BP1S, for example, *unidirectional charging current*.

The rest of the TCAC models are implemented in the texts of this genre using a variety of structures. So, for example, in the low-frequency zone there are models with compound words that can be located both at the beginning of the phrase and inside it: RBS, for example, *open-ended cylindrical closure*, RSS, for example, *rod-supporting electromagnet means*, RP1S, for example, *ribbon-type heating element*, RRS, e.g. *gas-insulated high-voltage lines*, BRS, e.g. *electronic position-indicating means*, RP2S, e.g. *short-circuited shading coils*, NRS, e.g. *two load-related variations*, P1RS e.g. *protruding lead-in conductor*.

As you can see, compound words in these constructions can consist of a noun and participle I or II (*electronic position-indicating means, cup-shaped housing means*), a noun and a noun (*repetitive pulse-form images*), a pronoun and a participle I (*self-supporting slurry*

¹⁶ Бурлакова 1984

¹⁷ Блох 1982

layer), an adjective and a participle II (*open-ended cylindrical closure*), a numeral and a noun (*three-phase distribution current*), an adverbial and a participle II (*laterally-spaced surface region*), noun and adjective (*voltage-dependent semiconductor element*), a noun and a symbol (*refractory mask-GaAs interface*).

Structural models are found with an even lower frequency, which include an acronym or a symbol: ABS, for example, *MOS digital gate*, BAS, for example, *common dc bus*, ASS, for example, *p + conduction characteristic*, XSS, for example, *pn transistor structure*.

The following structures, including adverbials, appear in the texts of this genre with the following frequencies: adBS (F = 5), for example, *essentially coherent beam*, adP2S (F = 4), for example, *radially magnetized magnets*, adP1S (F = 3), e.g. *vertically reciprocating member*.

The remaining TCACs are represented by structural models operating in the texts of the genre with a frequency of 2 and 1: NBS, for example, *first primary winding*, SP1S, for example, *voltage controlled oscillator*, P1BS, for example, *electroplating conductive material*, NP2S, for example, *first predetermined interval*, BP2S, e.g. *continuous predetermined period*, NP1S, e.g. *first insulating film*, P2P2S, e.g. *encapsulated integrated circuit*.

The following TCAC models occur occasionally: P1P1S, for example, *reversing switching mechanism*, PrSS, for example, *rectified alternating circuit*, P1P2S, for example, *free-wheeling mixed bridge*.

As for the proper names that are included in this type of constructions according to scientists they (proper names) can appear in constructions exclusively according to the N'S + N model, i.e. when a subordinate noun appears in the form of a possessive case. However, in the studied text corpus proper names also appear in the general case as a part of subordinate groups, for example, *the Faraday effect diffraction*.

Let us dwell on the meanings realized by these TCAC models. The most common SSS model is:

a) a differential indication of a device, part, system, structure, for example, *a bearing signal generator, motor drive system, field effect transistor*;

b) the relations of the part and the whole or vice versa – the relations of the whole and the part, for example, *output terminal portion, connector ring segments, semiconductor device element, outer edge portion*;

c) the purpose of the device, system, for example, *power supply system, current supply means, size selection means*.

That is, in this genre, constructions built according to the SSS model are referred to a qualitative semantic field, as well as the ones of relational connections and object parameters.

The BSS model are referred to the following semantic fields:

a) distinctive feature, property, estimated characteristic of the object, for example, *low resistance path, extreme voltage drop*;

b) this structure can also characterize the relation of the part and the whole, for example, *a magnetic pole piece*;

c) the BSS structure expresses the distinguishing feature, shape, material, substance of which the item is made, for example, *elongated metallic web, soft resilient member*

d) physical properties, for example, *flexible piezoelectric film*;

e) the nature of the action, for example, *simple mechanical adjustment, relative robbery movement*.

In models SP1S and BP1S, participle I gives them a qualifying and procedural characterization, for example, *energy feeding port, induction heating furnace, light emitting region*.

Participle II in models P2BS, P2SS denotes a sign, property that has arisen as a result of any action, for example, *predetermined minimum value, doped polycrystalline silicon*.

TCACs expressed by NSS structures indicate composition, integration, for example, *four bridge arms*.

TCACs, expressed by the structures with AdBS and AdP2S adverbials, characterize the degree of the feature, for example, *essentially coherent beam, relatively brief period, quality of action, states, for example, axially directed gas, radially magnetized magnets*.

4. Discussion.

The choice of official discourse, which includes genres that reflect the most diverse aspects of the socio-cultural activity of society, made it possible to highlight the lexical-semantic, structural and statistical features of speech units used by members of society in everyday life most frequently.

The authors' decision to use two genres with almost the same topics turned out to be methodically correct and successful and allowed to obtain a number of advantages: 1. statistically more reliable results; 2. confirmation of data in the aspect of lexical-semantic relations; 3. a more detailed and accurate representation of the three-component structures of various models.

5. Conclusions

1. All four genres of official style are characterized by a large variety of models of three-component attributive constructions.

2. The greatest variety of TCAC models is observed in the genre of formulas of inventions (licenses), the number of different structures is 23; in the second place for this parameter are TCACs of official correspondence – 19 different types of models; in the third – the genre of car operating instructions, 16 different types; and in the last there are the constructions that are part of the genre of court proceedings – 14 types.

3. If we compare the TCAC models according to the frequency of use in the genres of official correspondence and court procedural documents we can find that the distribution of models in almost all frequency zones does not coincide. Nevertheless, it would be incorrect to speak of a complete discrepancy. For example, one cannot but notice the presence of SSS, SS'S models in the mid-frequency zone in both genres.

4. In the genres of car operating instructions and formulas of inventions (patents), more coincidences can be observed in functioning the TCAC models in frequency zones. So, the SSS model is included in the high-frequency zone of both genres. In the TCAC structures of both genres, participles I and II are widely used, for example, in the genre of instructions SP1S, P2SS, P2BS, BP1S, P1SS; in the claims genre SP1S, P2SS, P2BS, BP1S, SP1S, P1BS, NP2S, BP2S, NP1S, P2P2S. This is one of the common distinguishing features of these «technical» genres.

5. A comparison of both pairs of genres has showed that there are some common characteristics between the models that appear in official correspondence texts and the TCAC

models or formulas of inventions: in the texts of both genres there are TCACs, which include adverbials, for example, advP1S, advP2S, advBS and adBS advP2S advP1S, respectively. In addition to this feature they both demonstrate the highest rates in terms of the variety of types of TCAC models.

6. In the process of research it has been found that each type of these structures expresses one or another abstract (generalized) lexical meaning. At the lexical-semantic level, TCAC models have the following features:

a) SSS – a model with the most ramified semantic structure, i.e. it is the most significant TCAC and has the following meanings: the relations of the part to the whole, which is one of the meanings of the semantic field of relational connections; object parameters; nature of the action, process;

b) almost all models with participle II indicate a characteristic acquired as a result of some action;

c) models in which adjectives are in the first place have a qualification-procedural characteristic, i.e. denote relationships expressing qualitative, quantitative or relative characteristics;

d) models with participle I represent the meaning of the procedural semantic field, reflecting all kinds of aspects of actions and give them a qualifying characteristic;

e) TCAC models with adverbials characterize not only the degree of the attribute, quality of the action, condition, but also the emotional assessment in relation to any action.

The complexity, frequency of occurrence and the great structural and semantic potential of multi-component attributive constructions functioning in the text corpora of various genres of official discourse have demonstrated the important status of these speech units, so further studies will be devoted to four-, five-, six-component, etc. attributive constructions.

BIBLIOGRAPHY

Арнольд И. В. *Стилистика. Современный английский язык [учебник для вузов]* / И. В. Арнольд. – М.: Флинта: Наука, 2004. – 6-е изд. – 384 с.

Бобоходжаева М. *Сопоставительный анализ именных словосочетаний: на материале таджикского и английского языков: дис. на соиск. науч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.20* / М. Бобоходжаева. – Душанбе, 2000. – 127 с.

Ханаху Д. Р. *Атрибутивные словосочетания в русском и английском языках: сопоставительно-типологический анализ: автореф. дис. на соиск. науч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.20* / Д. Р. Ханаху. – Майкоп, 2007. – 25 с.

Якубайтис Т. А. *Части речи и типы текстов* / Т. А. Якубайтис. – Рига: Зинатне, 1981. – 248 с.

Гальперин И. Р. *Речевые стили и стилистические средства языка* / И. Р. Гальперин // ВЯ, 1954. – № 4. – с. 9 – 14.

Будагов Р.А. *Слово и словосочетание* / Р. А. Будагов // *Сравнительно-семасиологические исследования*. – М., 1963. – 300 с.

Ахманова О. С., Панфилов В. Э. *Экстралингвистические и внутрилингвистические факторы в функционировании и развитии языка* / О. С. Ахманова, В. Э. Панфилов // ВЯ, 1963. – № 4. – с. 7-15.

Poutsma H. *A Grammar of Late Modern English. Part 1.* / H. Poutsma. – London: Groningen, 1904. – 540 p.

Curme G. O. *English Grammar* / G. O. Curme. – N. Y.: Barnes and Noble, Inc., 1957.–308 p.

Добросклонская Т. Г. *Характер словосочетания как признак функционального стиля: Автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки»* / Т. Г. Добросклонская. – М., 1981. – 25 с.

Блох М. Я. *Теоретическая грамматика английского языка* / М. Я. Блох. – М.: Высш. Школа, 1983. – 384 с.

Белюсова А. Р. *Субстантивные терминологические словосочетания в языке английской*

научной литературы: Автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.19 / А. Р. Белоусова. – М., 1989. – 16 с.

Самойлик Е. Е. Структура и функции атрибуции в политическом дискурсе: Автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки»/ Е. Е. Самойлик. – Минск, 2007. – 20 с.

Пешехонова Е. С. Семантико-синтаксические отношения между компонентами терминологических сочетаний (на основании терминологии системы образования): Автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.19 / Е. С. Пешехонова. – М., 2003. – 17 с.

Юрьева Е. В. Английские субстантивно-субстантивные словосочетания в стилиевой дифференциации языка: Автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки»/ Е. В. Юрьева. – М., 2009 – 29 с.

Алыбина Н. А. Семантические функции в системе языка и их реализация на словообразовательном уровне / Н. А. Алыбина // Семантико-системные отношения в лексике германских и романских языков. - Волгоград, 1981. – С. 127-133.

Бурлакова В. В. Синтаксические структуры современного английского языка / В. В. Бурлакова. – М.: Просвещение, 1984. – 111 с.

Чуприна Т. С. О качественных адвербиальных в английском языке / Т. С. Чуприна // Семантико-системные отношения в лексике германских и романских языков. – Волгоград, 1981. – С. 69-78.

REFERENCES

Arnold, Y.V. (2004). Stylistics. Modern English language [textbook for HEI] [Stylistyka. Sovremennyi anghlyiskyi yazyk [uchebnyk dlia vuzov], Flynta: Nauka, Moscow, 384 p.

Alybina, N.A. (1981). «Semantic functions in the system of language and their implementation on word building level, *Semantic-systematic relationship in the lexis of Germanic and Roman languages* [Semanticheskie funktsii v sisteme yazyka i ikh realizatsiya na slovoobrazovatel'nom urovne], *Semantiko-sistemnye otnosheniya v leksike germanskikh i romanskikh yazykov*], Volgograd, pp. 127-133.

Akhmanova, O.S., Panfilov, V.E. (1963). «Extra linguistic and intra linguistic factors in functioning and developing the language», *Problems of Linguistics* [«Ekstralingvisticheskie i vnutrilingvisticheskie faktory v funktsionirovanii i razvitii yazyka», *Voprosy yazykoznaniiya*], no.4, pp.7-15.

Belousova, A.R. (1989). *Sustantive terminological word-combinations in the scientific literature discourse: author's thesis* [Substantivnye terminologicheskie slovosochetaniya v yazyke angliyskoy nauchnoy literatury: avtoref. dis. ... kand. filol. nauk], Moscow, 16 p.

Bobokhodzhaeva, M. (2000). *Comparative analysis of noun word-combinations: on the material of the Tajik and English languages: dissertation* [Sopostavitel'nyy analiz imennykh slovosochetaniy: na materiale tadzhikskogo i angliyskogo yazykov: dis. ... kand. filol. nauk], Dushanbe, 127 p.

Blokh, M. (1983). *English Theoretical Grammar* [Teoreticheskaya grammatika angliyskogo yazyka], Vysshaya Shkola, Moscow, 384 p.

Budagov, P. (1963). «Word and word combination. Comparative and semasiological research, [«Slovo i slovosochetanie. Sravnitel'no-semasiologicheskie issledovaniya»], Moscow, 300 p.

Burlakova, V. (1984). Syntactical structures of the modern English, *Semantic-systematic relationship in the lexis of Germanic and Roman languages* [Sintaksicheskie struktury sovremennogo angliyskogo yazyka], Prosveshchenie, Moscow, 111 p.

Chuprina, T.S. (1981). «About the English qualitative adverbials», [O kachestvennykh adverbialiyakh v angliyskom yazyke], *Semantiko-sistemnye otnosheniya v leksike germanskikh i romanskikh yazykov*], Volgograd, PP. 69-78.

Curme, G. (1957). *English Grammar*, Barnes and Noble, Inc., N.-Y., 308 p.

Dobrosklonskaya, T.G. (1981). *The character of a word combination as an attribute of functional style: Author's thesis* [Kharakter slovosochetaniya kak priznak funktsional'nogo stilya: avtoref. dis. ... kand. filol. nauk], Moscow, 25 p.

Galperin, I. Ya. (1954). «Discourse styles and stylistic means of the language, *Problems of Linguistics*» [Rechevye stili i stilicheskie sredstva yazika], *Voprosy yazykoznaniiya*], Moscow, 1954, no. 4., PP. 9-14.

Khanakhu, D.R. (2007). *Russian and English attributive word combinations: Author's thesis* [Atributivnye slovosochetaniya v russkom i angliyskom yazykakh: sopostavitel'no-tipologicheskiiy analiz avtoref. dis. kand. filol. nauk], Maykop, 25 p.

Peshekhonova, Ye.S. (2003). *Semantic and syntactic relationship between the terminological word combinations elements (on the basis of the education system terminology): Author's thesis* [Semantiko-sintaksicheskie otnosheniya mezhdu komponentami terminologicheskikh sochetaniy (na osnovanii terminologii sistemy obrazovaniya): avtoref. dis. ... kand. filol. nauk], Moscow, 17 p.

Poutsma, H. (1904). *Grammar of Late Modern English. Part 1.*, Groningen, London, 540 p.

Samoylik, Ye.Ye. (2007). *Structure and functions of attributes in political discourse: Author's thesis* [Struktura i funktsii atributsii v politicheskom diskurse: avtoref. dis. ... kand. filol. nauk], Minsk, 20 p.

Yakubaytis, T. (1981). *Parts of speech and the types of texts* [Chasti rechi i tipy tekstov], Zinatne, Riga, 248 p.

Yureva, Ye.V. (2009). *English substantive-substantive word combinations in the stylistic differentiation of language: Author's thesis* [Angliyskie substantivno-substantivnye slovosochetaniya v stilevoy differentsiatsii yazyka: avtoref. dis. ... kand. filol. nauk], Moscow, 29 p.

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ І СТАТИСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТРИКОМПОНЕНТНИХ АТРИБУТИВНИХ КОНСТРУКЦІЙ В ТЕКСТАХ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО ДИСКУРСУ

Людмила Цапенко, Олена Мардаренко, Тамара Кудінова

Анотація.

У статті розглянуто трикомпонентні атрибутивні конструкції (ТКАК), які функціонують в текстах офіційно-ділового дискурсу. Чотири жанри дискурсу були взяті як матеріал: «Листування Британської ради», тексти, включені до листування Британської ради з викладачами університетів зарубіжних країн; юридичні документи Адміністративного трибуналу Міжнародної організації праці (МОП); тексти інструкцій з експлуатації автомобілів Toyota; тексти, що містять формули винаходів з фізики та радіоелектроніки, витягнуті з ліцензованих джерел. Їх умовно можна назвати «гуманітарними» (офіційна кореспонденція, юридичні документи), вони близькі до розмовної мови та «технічними» (інструкції з експлуатації автомобілів, формули винаходів (ліцензії), які відповідно відображають письмову мову. Цей вибір дозволив визначити диференціальні та інтегральні ознаки аналізованих ТКАК як в межах кожної із згаданих пар, так і між ними. Загальний обсяг текстових корпусів становив 200 тис. слововживань, тому тексти кожного жанру включають текстові корпуси в 50 тис. слововживань. Мета статті – описати і провести порівняльний аналіз їх структурних, семантичних та статистичних характеристик. Результати продемонстрували, що трикомпонентні атрибутивні конструкції у всіх чотирьох жанрах офіційного дискурсу характеризуються великою різноманітністю моделей. Найбільше різноманіття моделей ТКАК спостерігається у жанрах формул винаходів (ліцензій) – 23 моделі; 19 різних типів моделей ТКАК перебувають в офіційному листуванні; у жанрі інструкції з експлуатації автомобілів представлено 16 різних типів; жанр юридичних документів має 14 типів моделей. У двох так званих «гуманітарних» жанрах спостерігається часткова незбіжність використання моделей. У жанрах інструкцій з експлуатації автомобілів та формул винаходів (патентів) спостерігалось більше збігів. Найчастіша модель у всіх жанрах – SSS (іменник + іменник + іменник). Крім того, ця модель має найбільш широку смислову структуру порівняно з іншими, що мали місце в аналізованих текстових корпусах.

Ключові слова: текстовий корпус, модель, частотні зони, структура, кількісні та якісні характеристики, семантичні та тематичні відносини, семантичне поле, комплексне слово.

Received 17 November 2019

Reviewed 29 November 2019

Similarity index by UnichекTM: 0 %

DOI: 10.32837/olj.v0i14.812

UDC 81»144: 811.111 / 811.161.2

ПРЯМА ТА ОПОСЕРЕДКОВАНА АКТУАЛІЗАЦІЯ АРХІСЕМИ
«НАСЕЛЕНИЙ ПУНКТ» В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ:
ЗІСТАВНИЙ АСПЕКТ

Оксана Кодубовська¹

Abstract

The article deals with the contrastive analysis of direct and indirect actualization of the arch-seme «inhabited place» in the English and Ukrainian languages. The systemic organization of the vocabulary makes it possible to describe it, creates classifications and single out the relations between separate units. The usage of the notion of *lexical-semantic group*, which unites words due to nuclear element of their seme structure, arch-seme, made it possible to study lexical units denoting an inhabited place. The aim of the article is singling out isomorphic and allomorphic features of the actualization of the arch-seme «inhabited place» in the English and Ukrainian languages. During the research the group of the nouns which actualize the arch-seme «inhabited place» directly or indirectly in their seme structure is defined as the lexical-semantic group «inhabited place». Direct actualization of the arch-seme takes place in the English and Ukrainian languages when word combinations *inhabited (populated / settled) place (area)* and *населений пункт* are used in the dictionary definitions. Indirect actualization of the arch-seme takes place when appellatives are defined with the help of other lexemes denoting an inhabited place in the dictionary definitions. The results of the research demonstrate the existence of isomorphic and allomorphic features in the meaning of vocabulary contrasted in the English and Ukrainian languages.

KEYWORDS: arch-seme, inhabited place, lexical-semantic group, appellative, lexeme, isomorphic and allomorphic features.

1. Вступ

Питання контрастивної семантики залишаються в колі інтересів сучасного мовознавства, про що свідчить ціла низка розвідок^{2 3 4}, направлених на встановлення ізоморфних та аломорфних рис у відповідних системах лексики як близько-, так і віддаленоспоріднених мов. Наразі дослідження націлені на розробку лексичної типології у межах універсальних закономірностей у розвитку значень слів⁵, спільних і диференційних рис у семантичній організації лексики⁶, системної організації одиниць

¹ Kodubovska O. O., Candaidate of Philological Sinces, Zhytomyr Ivan Franko State University, vul. Velyka Berdychivska, 40, Zhytomyr, Ukraine, 10008, tel.: 0631931515; e-mail: kodubovskaya@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0002-1470-3079

² Breugel F. van. 1998, 6

³ Chomsky N. 1978, 5

⁴ Koch P. 2001, 1142

⁵ Материнська О. 2009, 24–25

⁶ Удинська А. Г. 2004, 44

окремих лексико-семантичних полів⁷. Саме тому наше дослідження, присвячене зіставному аналізу особливостей актуалізації архісеми «населений пункт» у віддаленоспоріднених мовах є **актуальним**.

Дослідження системної організації лексики дозволяють комплексно описати лексичну систему мови, виявити відношення між словами, створити класифікації лексики. Саме тому, у нашому дослідженні залучено поняття лексико-семантичної групи (ЛСГ) як системного угруповання, об'єднаного базовим семантичним компонентом, архісемою, що дозволяє здійснити системний опис лексики⁸. **Метою** нашого дослідження є виявлення ізоморфних та аломорфних рис актуалізації архісеми «населений пункт» в англійській та українській мовах. **Предмет дослідження** – спільні та відмінні риси актуалізації архісеми «населений пункт» в англійській та українській мовах. **Об'єкт дослідження** – лексичні одиниці на позначення населеного пункту в англійській та українській мовах. **Матеріал дослідження** складають тлумачні словники англійської^{9,10,11} та української мов^{12,13}.

2. Методологія

Лексичні одиниці на позначення населеного пункту розглядаємо як впорядковане угруповання, лексико-семантичну групу (ЛСГ) *населений пункт*. Останню визначаємо як угруповання іменників, систему апелятивів, які актуалізують архісеми «населений пункт» прямо або опосередковано у своїй семній структурі як таку, що задає інтенціонал кожному конститuentу групи. Тому, до ЛСГ населений пункт зараховуємо лексеми, що об'єднуються архісемою «населений пункт». Водночас розглядаємо значення «населений пункт» як семантичне ядро досліджуваної ЛСГ.

3. Результати та дискусії.

Актуалізація архісеми «населений пункт» в мовах, що зіставляються, відбувається прямо або опосередковано. В англійській мові найбільш наближене значення до словосполучення *населений пункт* мають словосполучення *inhabited (populated / settled) place (area)*. Використання зазначених лексичних одиниць у словникових дефініціях свідчить про пряму актуалізацію архісеми. В українській мові пряма актуалізація відбувається завдяки наявності у словниковій дефініції лексичної одиниці домінанти ЛСГ *населений пункт*. В сучасній англійській мові виокремлено 3 лексичні одиниці, які актуалізують архісеми прямо. В свою чергу, в українській мові виділено – 9 апелятивів, які актуалізують архісеми прямо (Рис.1).

⁷ Іваненко Н. В. 2007, 60–61

⁸ Шевчук О. О. 2011, 217

⁹ English Oxford Living Dictionaries

¹⁰ Longman Dictionary of Contemporary English

¹¹ Merriam-Webster

¹² Великий тлумачний словник сучасної української мови 2005

¹³ Словник української мови : в 11 т.

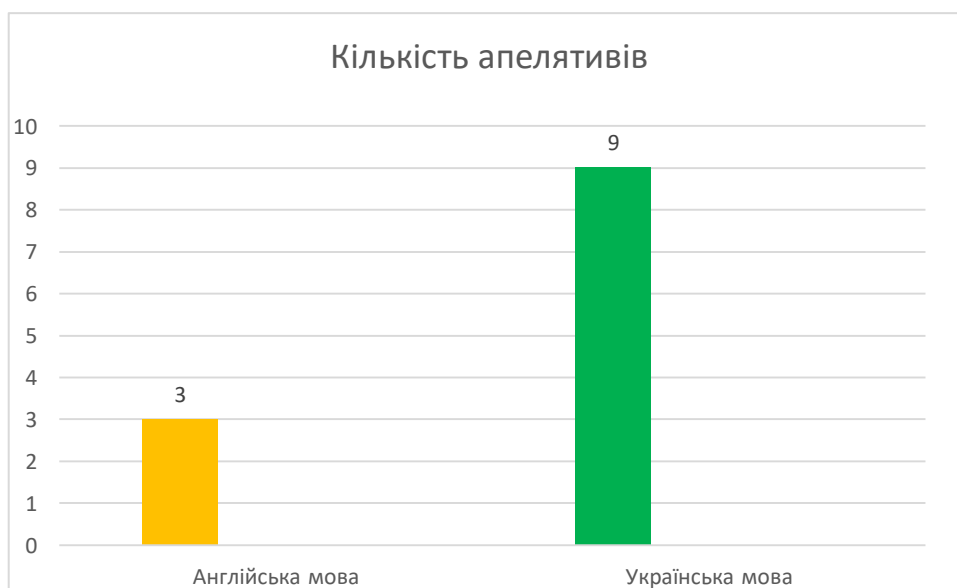


Рис. 1. Пряма актуалізація архісеми в англійській та українських мовах

Використання словосполучень *inhabited/settled/populated(ous) area/place* виокремлено в дефініціях слова *town* та *settlement*. Перше визначається як *a densely populated urban area, typically smaller than a city and larger than a village, having some local powers of government and a fixed boundary*¹⁴, друге – *place or region newly settled*¹⁵. Можливим є додаткове використання в словниковій дефініції назви іншого типу населеного пункту, через яку визначається лексема та порівняння з іншими населеними пунктами: *city – an inhabited place of greater size, population, or importance than a town or village*¹⁶.

В українській мові серед лексем, що актуалізують архісеми прямо, виділяємо наступні: *місто – великий населений пункт; адміністративний, промисловий, торговий і культурний центр*¹⁷¹⁸; *село – населений пункт (звичайно великий) неміського типу, жителі якого займаються перев. обробіткою землі*¹⁹²⁰. Використання інших лексем на позначення населеного пункту також має місце поряд з прямою актуалізацією архісеми. Наприклад, у семній структурі українських апелятивів *селище*, що визначається в словнику як *населений пункт у сільській місцевості; село*²¹ та лексеми *поселення – населений пункт, селище*²² знаходимо опосередковану актуалізацію архісеми, коли в словниковій дефініції використовується ще одна лексема на позначення населеного пункту – *село* та *селище*.

Опосередкована актуалізація архісеми відбувається у слів, в словникових дефініціях яких використовується одна чи декілька лексичних одиниць, що позначають населений пункт, та мають у своєму семному складі архісеми «населений пункт». У

¹⁴ Collins Free Online Dictionary

¹⁵ Merriam-Webster

¹⁶ Merriam-Webster

¹⁷ Великий тлумачний словник сучасної української мови 2005, 679

¹⁸ Словник української мови Т. 4: І–М. 1973, 751

¹⁹ Великий тлумачний словник сучасної української мови 2005, 1305

²⁰ Словник української мови Т. 9: С. 1978, 119

²¹ Словник української мови Т. 9: С. 1978, 118

²² Великий тлумачний словник сучасної української мови 2005, 1076

сучасній англійській мові виокремлюється 121 лексема, в українській мові – 63 апелятиви, що реалізують поняття *населений пункт* опосередковано (Рис.2).

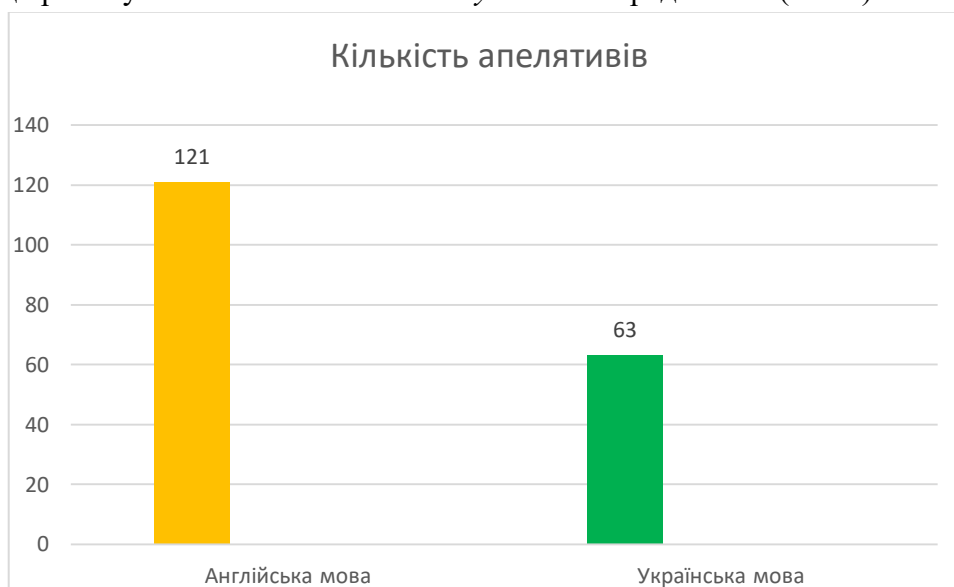


Рис.2. Опосередкована актуалізація архісеми в англійській та українських мовах

В англійській мові опосередкована актуалізація архісеми відбувається завдяки використанню апелятива *settlement* у словниковій дефініції членів ЛСГ: *exurb (a region or settlement that lies outside a city and usually beyond its suburbs and that often is inhabited chiefly by well-to-do families²³); kibbutz (a communal farm or settlement in Israel²⁴); terramara (a late Neolithic or early Bronze Age lake dwelling or settlement of northern Italy known from remains found in mounds of the Po valley²⁵).*

У словникових дефініціях членів ЛСГ *населений пункт* використовуються й лексеми *city* та *town*, які актуалізують архісеми прямо. Наприклад, *asphalt jungle* описується як *a big city²⁶*; *free city* визначається як *a self-governing city²⁷*; *open city* має значення *a city which is a military objective but is completely demilitarized and left open to enemy occupation in order to gain immunity, under international law, from bombardment and attack²⁸*; *market town* описується як *is a town, especially in a country area, that has or used to have a market in it²⁹*; *commuter town* – *a town that is home mainly to commuters³⁰*. Крім того, у композитів архісема репрезентується основою, а у похідних – кореневим морфом.

Цілі низка апелятивів на позначення населеного пункту визначається за допомогою лексеми *village: barangay – In the Philippines: a village, suburb, or other*

²³ Merriam-Webster

²⁴ Merriam-Webster

²⁵ Merriam-Webster

²⁶ Merriam-Webster

²⁷ Merriam-Webster

²⁸ Collins Free Online Dictionary

²⁹ Collins Free Online Dictionary

³⁰ Collins Free Online Dictionary

*demarcated neighbourhood*³¹; *douar* – *an Arabian village consisting typically of a group of tents or huts that encircle an open space*³²; *dorp* – *village*³³; *kainga* – *a Maori village*³⁴.

Використання двох лексем для визначення конститuentів ЛСГ *населений пункт* продемонстровано в словникових статтях цілої низки апелютивів. Наприклад, для опису лексеми *boom town* – *a town or city that suddenly becomes very successful because there is a lot of new industry*³⁵ використовуються апелютиви *town* та *city*. Для пояснення значення лексеми *clanchan* – *Scottish and Irish dialect a small village*; *hamlet*³⁶ та *thorp* – *a village or hamlet*³⁷ вжито комбінацію іменників *hamlet* та *village*.

Для англійської мови характерним є порівняння типу населеного пункту, що пояснюється, з декількома іншими. Наприклад, визначення слова *city* містить протиставлення апелютивам, що позначають *town* та *village*: *an inhabited place of greater size, population, or importance than a town or village*; а тлумачення слова *village* включає порівняння з *hamlet* та *town* – *a group of houses and associated buildings, larger than a hamlet and smaller than a town, situated in a rural area*³⁸.

Лексичні одиниці можуть визначатись в словнику через різні апелютиви на позначення населеного пункту. У своєму першому значенні лексема *burg* описується як *an ancient or medieval fortress or walled town*, а в другому – як *North American informal a town or city*³⁹. Лексема *town* тлумачиться в першому значенні як *a compactly settled area usually larger than a village but smaller than a city*, протиставляючись двом іншим типам населених пунктів (*village* та *city*), та в другому значенні – як *an English village having a periodic fair or market*⁴⁰, прирівнюючись до одного з типів населеного пункту, зазначеного в попередній дефініції (*village*).

Апелютиви можуть містити в своїх дефініціях різні лексеми на позначення населеного пункту. Наприклад, іменник *dorp* тлумачиться як *village*⁴¹ або *a small town or village*⁴².

Українська лексема *місто* використовується в словникових дефініціях таких слів: *метрополія (місто-держава)*⁴³; *порт (приморське місто)*⁴⁴. За допомогою лексеми *селище* в тлумачному словнику визначаються лексеми: *селища (селище)*⁴⁵; *улус (селище тюрко-монгольських народів у Центральній і Середній Азії та Сибіру)*⁴⁶.

Опосередкована актуалізація можлива при поєднанні декількох лексем (*місто* та *селище*) у словникових дефініціях окремих членів ЛСГ *населений пункт*. Наприклад,

³¹ English Oxford Living Dictionaries

³² Merriam-Webster

³³ Merriam-Webster

³⁴ Collins Free Online Dictionary

³⁵ Longman Dictionary of Contemporary English

³⁶ Collins Free Online Dictionary

³⁷ Collins Free Online Dictionary

³⁸ English Oxford Living Dictionaries

³⁹ English Oxford Living Dictionaries

⁴⁰ Merriam-Webster

⁴¹ Merriam-Webster

⁴² Cambridge Dictionary

⁴³ Словник української мови Т. 4: І–М. 1973, 694

⁴⁴ Словник української мови Т. 8: ПРИРОДА–РЯХТЛИВИЙ. 1977, 289

⁴⁵ Словник української мови Т. 9: С. 1978, 118

⁴⁶ Словник української мови Т. 10: Т-Ф. 1979, 432

лексема *пригород* у другому значенні визначається як *місто, селище, підпорядковане в адміністративному й економічному відношенні іншому, більшому місту*⁴⁷, а лексична одиниця *острог* як *огорожене частоколом місто, селище, яке було укріпленим пунктом*⁴⁸. Комбінація лексем *село* та *селище* у простежується у тлумаченні у дефініції іменника *слобода велике село, селище*⁴⁹; апелятивів *селище* та *поселення* в тлумаченні конституента ЛСГ *оселя – селище, поселення*⁵⁰. Для української мови характерним є одночасне використання у словниковій дефініції лексем, одна з яких актуалізує архісему прямо (*селище*), а інша опосередковано (*виселок*). Наприклад апелятив *хутір* визначається як *невелике селище, яке виникло внаслідок переселення людей із сіл, козачих станиць тощо; виселок*⁵¹. Так само апелятиви *хутір* та *виселок* використовуються в словниковій дефініції лексеми *фільварок (хутір або виселок)*⁵².

Ізоморфною рисою української мови є використання декількох лексем в тлумаченні конституентів ЛСГ у першому та другому значенні. Наприклад, у своєму першому значенні лексема *стійбище* визначається як *тимчасове поселення кочівників*, а в другому – як *селище осілих народностей Приамур'я та Сахаліну*⁵³, апелятив *селище* як *населений пункт* у першому та *поселення* – у четвертому значенні⁵⁴; *пригород* – як *населений пункт* у першому значенні та *місто, селище* – у другому⁵⁵. В свою чергу, лексема *пригород* актуалізує архісему опосередковано завдяки кореневому морфу.

Аналіз актуалізації архісеми лексичних одиниць на позначення населеного пункту демонструє наявність як ізоморфних, так і аломорфних рис у значенні зіставлюваної лексики в англійській та українській мовах.

4. Висновки та перспективи

Отже, ізоморфною рисою англійської та української мови є наявність у тлумаченні слів сполучень *inhabited/settled/populated(ous) area/place* та *населений пункт*, які прямо актуалізують архісему в семній структурі слова. Спільною для обох мов є додаткова до прямої опосередкована актуалізація архісеми в семній структурі лексеми через використання в словниковій дефініції іменника на позначення населеного пункту. Аломорфізм простежується у кількісній репрезентації прямої актуалізації архісеми «населений пункт».

Про опосередковану актуалізацію архісеми свідчить використання одного чи декількох конституентів ЛСГ *населений пункт* у словниковій дефініції аналізованої лексеми, що є ізоморфною рисою для української та англійської мов. Типовим для обох мов, що зіставляються, є використання різних лексем для тлумачення різних значень одиниці в межах однієї словникової статті, що свідчить про певні відмінності в

⁴⁷ Словник української мови Т. 8: ПРИРОДА–РЯХТЛИВИЙ. 1977, 597

⁴⁸ Словник української мови Т. 5: Н–О. 1974, 790

⁴⁹ Словник української мови Т. 9: С. 1978, 365

⁵⁰ Словник української мови Т. 5: Н–О. 1974, 759

⁵¹ Словник української мови Т. 11: Х–Я. 1980, 176

⁵² Словник української мови Т. 10: Т–Ф. 1979, 595

⁵³ Словник української мови Т. 9: С. 1978, 710

⁵⁴ Словник української мови Т. 9: С. 1978, 118

⁵⁵ Словник української мови Т. 8: ПРИРОДА–РЯХТЛИВИЙ. 1977, 597

семному складі семем одного полісеманта. Ізоморфною рисою є репрезентація архісеми кореневим морфом.

В українській мові можливим є тлумачення похідних слів за допомогою тих членів ЛСГ, від яких вони походять. Аломорфною рисою англійської мови є наявність композитів, де як основи входять апелятиви на позначення населеного пункту, семими яких прямо актуалізують архісеми. Характерним для англійської мови є порівняння в словниковій дефініції населеного пункту, що позначається лексемою, з одним або двома іншими типами населених пунктів. Аломорфізм простежується у використанні в тлумаченні англійських лексичних одиниць двох назв типів населеного пункту, що свідчить як про нівелювання розбіжностей між зазначеними назвами в конкретній дефініції, так і про можливість актуалізації сем, пов'язаних з однією із двох назв у мовленні.

Подальші перспективи розвідки вбачаються в аналізі особливостей актуалізації архісеми «населений пункт» на матеріалі близькоспоріднених мов.

BIBLIOGRAPHY

Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ–Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

Іваненко Н. В. Системно-структурна організація лексико-семантичного поля добро в українській та англійській мовах. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Лінгвістика*. Херсон : ХДУ, 2007. Вип. 5. С. 60–64.

Материнська О. Меронімія як логіко-класифікаційний засіб організації лексичного фонду. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)* : у 4 ч. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. Вип. 81 (1). С. 24–27.

Словник української мови : в 11 т. / ред. кол. : І. К. Білодід (гол. ред.) та ін. Київ : Вид-во «Наукова думка», 1973. Т. 4: І–М. 840 с.

Словник української мови : в 11 т. / ред. кол. : І. К. Білодід (гол. ред.) та ін. Київ : Вид-во «Наукова думка», 1974. Т. 5: Н–О. 840 с.

Словник української мови : в 11 т. / ред. кол. : І. К. Білодід (гол. ред.) та ін. Київ : Вид-во «Наукова думка», 1977. Т. 8: ПРИРОДА–РЯХТЛИВИЙ. 929 с. Словник української мови : в 11 т. / ред. кол. : І. К. Білодід (гол. ред.) та ін. Київ : Вид-во «Наукова думка», 1978. Т. 9: С. 918 с.

Словник української мови : в 11 т. / ред. кол. : І. К. Білодід (гол. ред.) та ін. Київ : Вид-во «Наукова думка», 1979. Т. 10: Т–Ф. 659 с.

Словник української мови : в 11 т. / ред. кол. : І. К. Білодід (гол. ред.) та ін. Київ : Вид-во «Наукова думка», 1980. Т. 11: Х–Ь. 700 с.

Удинська А. Г. Метонімія і синекдоха на позначення людини (на матеріалі англійської та української мов). *Типологія мовних значень у діахронічному та зіставному аспектах* : зб. наук. пр. Донецьк : ДонУ, 2004. Вип. 10. С. 42–56.

Шевчук О. О. Лексико-семантична група «населений пункт» в східнослов'янських мовах: зіставний аспект. *STUDIA LINGUISTICA* : зб. наук. праць. Київ : ВПЦ «Київський університет». 2011. Вип. 5. Ч. 1. С. 216–220.

Breugel F. van. *Comparative Metric Semantics of Programming Languages: Nondeterminism and recursion*. Boston : Birkhauser, 1998. 219 p.

Cambridge Dictionary. URL : <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/>

Chomsky N. *Topics in the Theory of Generative Grammar*. The Hague. Paris : Mouton, 1978. 95 p.

Collins Free Online Dictionary. URL : <https://www.collinsdictionary.com>

English Oxford Living Dictionaries. URL : <https://en.oxforddictionaries.com>

Koch P. *Lexical Typology from a Cognitive and Linguistic Point of View. Language typology and language universals. Sprachtypologie und sprachliche Universalien*. Berlin–New-York : Walter de Gruyter, 2001. V. 2. P. 1142–1177.

Longman Dictionary of Contemporary English. URL : <https://www.ldoceonline.com>

Merriam-Webster. URL : <https://www.merriam-webster.com>

REFERENCES

- Velikij tlumachnij slovník suchasnoyi ukrajinskoyi movi (z dod. i dopov.) / uklad. i golov. red. V. T. Busel. Kiyiv–Irpin : VTF «Perun», 2005. 1728 s.
- Ivanenko N. V. Sistemno-strukturna organizaciya leksiko-semantichnogo polya dobro v ukrajinskij ta anglijskij movah. *Naukovij visnik Hersonskogo derzhavnogo universitetu. Seriya Lingvistika*. Herson : HDU, 2007. Vip. 5. S. 60–64.
- Materinska O. Meronimiya yak logiko-klasifikacijnij zasib organizaciji leksichnogo fondu. *Naukovi zapiski. Seriya: Filologichni nauki (movoznavstvo)* : u 4 ch. Kirovograd : RVV KDPU im. V. Vinnichenka, 2009. Vip. 81 (1). S. 24–27.
- Slovník ukrajinskoyi movi : v 11 t. / red. kol. : I. K. Bilodid (gol. red.) ta in. Kiyiv : Vid-vo «Naukova dumka», 1973. T. 4: I–M. 840 s.
- Slovník ukrajinskoyi movi : v 11 t. / red. kol. : I. K. Bilodid (gol. red.) ta in. Kiyiv : Vid-vo «Naukova dumka», 1974. T. 5: N–O. 840 s.
- Slovník ukrajinskoyi movi : v 11 t. / red. kol. : I. K. Bilodid (gol. red.) ta in. Kiyiv : Vid-vo «Naukova dumka», 1977. T. 8: PRIRODA–RYAHTLIVIJ. 929 s. Slovník ukrajinskoyi movi : v 11 t. / red. kol. : I. K. Bilodid (gol. red.) ta in. Kiyiv : Vid-vo «Naukova dumka», 1978. T. 9: S. 918 s.
- Slovník ukrajinskoyi movi : v 11 t. / red. kol. : I. K. Bilodid (gol. red.) ta in. Kiyiv : Vid-vo «Naukova dumka», 1979. T. 10: T–F. 659 s.
- Slovník ukrajinskoyi movi : v 11 t. / red. kol. : I. K. Bilodid (gol. red.) ta in. Kiyiv : Vid-vo «Naukova dumka», 1980. T. 11: H–B. 700 s.
- Udinska A. G. Metonimiya i sinekdoha na poznachennya lyudini (na materialy anglijskoyi ta ukrajinskoyi mov). *Tipologiya movnih znachen u diahronichnomu ta zistavnomu aspektah* : zb. nauk. pr. Doneck : DonNU, 2004. Vip. 10. S. 42–56.
- Shevchuk O. O. Leksiko-semantichna grupa «naselenij punkt» v shidnoslov'yanskij movah: zistavnij aspekt. *STUDIA LINGUISTICA* : zb. nauk. prac. Kiyiv : VPC «Kiyivskij universitet». 2011. Vip. 5. Ch. 1. S. 216–220.
- Breugel F. van. Comparative Metric Semantics of Programming Languages: Nondeterminism and recursion. Boston : Birkhauser, 1998. 219 p.
- Cambridge Dictionary, available at: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/>
- Chomsky N. Topics in the Theory of Generative Grammar. The Hague. Paris : Mouton, 1978. 95 p.
- Collins Free Online Dictionary, available at: <https://www.collinsdictionary.com>
- English Oxford Living Dictionaries, available at: <https://en.oxforddictionaries.com>
- Koch P. Lexical Typology from a Cognitive and Linguistic Point of View. *Language typology and language universals. Sprachtypologie und sprachliche Universalien*. Berlin–New-York : Walter de Gruyter, 2001. V. 2. P. 1142–1177.
- Longman Dictionary of Contemporary English, available at: <https://www.ldoceonline.com>
- Merriam-Webster, available at: <https://www.merriam-webster.com>

ПРЯМА ТА ОПОСЕРЕДКОВАНА АКТУАЛІЗАЦІЯ АРХІСЕМИ «НАСЕЛЕНИЙ ПУНКТ» В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ: ЗІСТАВНИЙ АСПЕКТ

Оксана Кодубовська

Анотація.

Статтю присвячено зіставному аналізу прямої та опосередкованої актуалізації архісеми «населений пункт» в англійській та українській мовах. Системна організація лексики робить можливим її опис, створення класифікації та виокремлення відносин між окремими одиницями. Залучення терміну *лексико-семантична група*, що об'єднує слова завдяки ядерному елементу їхньої семної структури, архісемі, уможливорює вивчення лексики на позначення населеного пункту. Метою статті є виявлення ізоморфних та аломорфних рис актуалізації архісеми «населений пункт» в англійській та українській мовах. В ході дослідження до лексико-семантичної групи *населений пункт* відносимо угруповання іменників, які актуалізують архісему «населений пункт» прямо або опосередковано у своїй семній структурі. Пряма актуалізація в англійській та українській мові відбувається за рахунок використання в словникових дефініціях лексичних одиниць *inhabited (populated / settled) place (area)* та *населений пункт*. Опосередкована актуалізація архісеми має місце, якщо апелювати визначаються в словникових дефініціях за допомогою інших лексем на позначення населеного

пункту. Результати дослідження демонструють наявність як ізоморфних, так і аломорфних рис у значенні зіставлюваної лексики в англійській та українській мовах.

Ключові слова: архісема, населений пункт, лексико-семантична група, апелятив, лексема, ізоморфні риси, аломорфні риси.

Received 05 November 2019

Reviewed 19 November 2019

Similarity index by UnicheckTM: 13.2 %

CONTRASTIVE LINGUISTICS
КОНТРАСТИВНА ЛІНГВІСТИКА

DOI: 10.32837/olj.v0i14.811

UDC 801.173:81'42(811.112.2.+811.161.2)

ЛІНГВОДИСКУРСИВНІ КОНТРАСТИ ПОЛІТИЧНОГО КРИТИСАЙЗИНГУ
(НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКА ПАРАЛЕЛЬ)

Ольга Варецька¹

Abstract

The paper covers lingua-discursive contrasts of political criticising in German and Ukrainian. Criticism in political discourse is characterized by appraisal, agonism, aggressiveness and persuasiveness. The subject of the study is the contemporary political discourse of Germany and Ukraine. The article identifies the linguistic discursive contrasts of political criticism in the contemporary political discourse of Germany and Ukraine. The paper determines the types, forms and functions of criticism in political discourse, analyzes the structure of critical evaluations and their semantic features, develops a hypothesis, linguistic material and stages of two-way comparative analysis through tertium comparationis, the basis of which is the idealized notion of "political criticism". Destructive criticism makes use of reproach, condemnation and defeat, which the addressee perceives as adverse. Constructive criticism, in turn, is characterized by discussion, examination and analysis, which are understood by the addressee as favourable. Political criticism is an important component of public communication, which in Germany and Ukraine has its linguistic and cultural traditions and depends on the mental and cultural characteristics of politicians, the motivational tendencies of, belonging to one of the parties in oppositional discourses "own / alien", "opposition / power", "new / old", "subordinate / leader", as well as the speaker's personal rhetorical competence, the degree of eloquence of his / her speech, etc.

KEYWORDS: lingua-discursive contrasts, political criticising, political discourse, evaluation, German, Ukrainian, tertium comparationis, critical rhetoric, eloquence.

1. Вступ.

Найважливішим інструментом професійної діяльності політика є його мовлення як засіб відстоювання і поширення своєї політичної позиції, переконання прихильників та опонентів та ін. Найвидатніші політики досягли своїх висот завдяки вмінню запевнювати й переконувати, вселяти впевненість у своїй правоті, викликати не тільки ентузіазм і довіру, але й привертати слухачів, насамперед виборців саме здібністю *критикувати і відповідати на критику*². Політична критика є зокрема засобом маніпулювання свідомістю опонента³, яке використовується особливо активно під час електоральної

¹ Ольга Варецька (Гридюшко) Національний університет "Одеська юридична академія", вул Академічна, 2, 65009, Одеса, Україна. Email: grydiushko.olga@gmail.com
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-9256-6623>

² Морозов 1998, с.20

³ Каменская 2010, с. 13

боротьби, має на меті негативну (часто знищувальну) оцінку дій та якостей опонента й враховує наявність потенційних порушень поведінкових, художньо-естетичних, етичних норм з боку об'єкта критики⁴.

Об'єктом дослідження є сучасний політичний дискурс Німеччини й України. **Предметом аналізу** обрано лінгводискурсивні засоби політичного критисайзингу в межах німецько-української паралелі. **Мета** статті полягає у визначенні лінгводискурсивних контрастів політичної критики в сучасному політичному дискурсі Німеччини й України. Для досягнення поставленої мети вирішено наступні **завдання**: (1) проаналізовано передумови дослідження щодо видів, форм та функцій критики в публічному політичному дискурсі; (2) розроблено гіпотезу, мовний матеріал та етапи двобічного зіставного аналізу через *tertium comparationis*, основою якого є ідеалізоване позамовне поняття «політична критика»; (3) виокремлено концептуальні розбіжності поняття «політична критика» в німецькій та українській мовах; (4) визначено лінгводискурсивні контрасти політичного критисайзингу в межах німецько-української паралелі.

2. Передумови дослідження.

В політичному електоральному дискурсі критика набуває специфічних ознак, які фокусуються на персуазивній, оцінній, агональній та агресивній функціях. Перш за все, критика використовується як *персуазивний* засіб з метою запевняти, переконувати, умовляти, схилити, спонукати адресата до тих чи інших дій в умовах політичної боротьби, зокрема в електоральних перегонах⁵, під час яких політична дія супроводжується, регулюється, описується, критикується, контролюється, оцінюється за допомогою саме мови й знаходиться під її значним впливом⁶. У передвиборчий період виборці мають право і хочуть критично *оцінити* усі здібності потенційного кандидата в президенти або канцлери країни, перш за все того, який належить до протилежної сторони їх політичних інтересів, а також і свого фаворита, якому вони бажають віддати свій голос на основі повної довіри та збігу отриманих від нього меседжів с очікуваними. В першому випадку критичні оцінки протилежного кандидата набувають *агональних* рис завдяки створенню концептуальних бар'єрів між «своїми» та «чужими» як найбільш типових для електоральної боротьби⁷. При цьому критика суперника реалізується переважно в *агресивному* модусі і має на меті дискредитувати професійну і особистісну неспроможність суперника як кандидата на посаду, на яку він обирається⁸.

Текстова площина критичного дискурсу формується групою *письмових* типів текстів, які обов'язково містять *оцінку* і до яких належать епікриз, відгук, музична критика, рецензія, телевізійний коментар, ремарка, письмо читача або радіослухача, анотація на книгу та ін.⁹, а також *усних* текстів переважно публічного формату, до яких відносяться парламентські дебати¹⁰, телевізійні дебати кандидатів¹¹, виступи на

⁴ Гаврилова 2007, с.6

⁵ Смоленкова 2003, Харитоновна 2017, Шейгал 2004

⁶ Grünert 1974, с.29

⁷ Scharathow 2007

⁸ Зайцева 2006

⁹ Rolf 1993, 221

¹⁰ Славова 2016, Schröter 2009

протестувальник мітингах, акціях, партійних з'їздах, політичні ток-шоу, у яких політики у дискредитаційній манері намагаються критикувати співрозмовників, принижувати і звинувачують один одного¹².

За змістом критика є *розгорнутою* вказівкою на недолік/недоліки й має ґрунтовний, глибокий, повний, вичерпний, широкий, розширений характер¹³. Така критика реалізується у формі (1) обговорення, (2) розбору помилок, (3) аналізу і має *конструктивний* характер. Таки різновиди види критики, як *звинувачення* (покладання *вини* за виявлені недоліки), *невдоволення* (емоційне вираження негативних почуттів у зв'язку із виявленими недоліками), *претензія* (критика із вимогами), *заперечення* (негативна реакція на те, що сказав співрозмовник, реалізується у м'якій формі *незгоди* або різкій формі *протесту* проти змісту сказаного), мають як правило *деструктивний* характер і спрямовані не на оцінку дій, а на особистість людини. За *формою* критика розрізняється на пряму/непряму, розгорнуту/коротку, загального плану/конкретну, відкриту, експліцитну/приховану, імпліцитну, підтримуючу/розгромну, деструктивну/конструктивну, мотивуючу/заперечувальну та ін.¹⁴.

3. Гіпотеза, мовний матеріал та етапи зіставного дослідження.

Висуваємо *гіпотезу*, що лінгводискурсивні засоби вираження критики залежать, з одного боку, від індивідуальних характеристик політика-мовця (вік, гендер, соціальний статус, рівень освіти, емоційний стан, риторична компетентність та ін.), з іншого боку, вони мають свою етноспецифіку й обумовлені лінгвокультурними традиціями політичної критики в публічному дискурсі Німеччини й України.

Для перевірки висунутого припущення було сформовано *загальний корпус мовного матеріалу* дослідження, що складається із відеозаписів різножанрових політичних виступів німецькомовних (А. Merkel, М. Schulz, К. Kühnert, А. Kramp-Karrenbauer, А. Weidel, А. Gauland, Н. Seehofer, F. Merz та ін.) й українських (О. Ляшко, Р. Коцаба, О. Кучеренко, В. Цибулько, Н. Шуфрич, В. Зеленський, П. Порошенко, І. Фаріон, Н. Савченко та ін.) політиків загальним обсягом по 5 годин для кожної мовної групи. Завдяки ідентифікаційному експерименту із наведеного корпусу було виокремлено методом суцільної вибірки *критичні дискурс-фрагменти* по 500 одиниць для німецької та української мов. У цих фрагментах було ідентифіковано 680 мовленнєвосупровідних жестів, які акцентують критичне висловлювання, і мають різні форми: (1) жести правої або лівої руки із конфігурацією кисті у вигляді кулака, вказівного пальця, широко відкритої долоні, (2) кивки голови, (3) рухи тіла.

Інструментальна обробка відео-уривків загальним обсягом звучання 100 хвилин була виконана у програмному пакеті відеосигналу Sound Forge 9.0. Екстрагована з відеоряду звукова стрічка була оброблена у програмі PRAAT 5.04.43¹⁵. Анотацію

¹¹ Maurer 2007

¹² Кондратенко 2019

¹³ Rolf 1993

¹⁴ Fries 1991, Girth 2002

¹⁵ Boersma, P., Weenink, D. Praat: doing phonetics by computer.

мовленневосупровідних жестів у критичному дискурс-фрагменті було виконано за допомогою програмних пакетів ELAN¹⁶ та ANVIL¹⁷.

Мовною специфікою українського політичного передвиборчого дискурсу є його українсько-російська двомовність, яка враховується у зіставленні засобів вираження критики в німецькому політичному дискурсі. Така неконгруентність мов vs. лінгвостільнот робить необхідність проведення двобічного зіставлення та моделювання відповідного *tertium comparationis*¹⁸. За основу порівняння обрано ідеалізоване позамовне поняття *політична критика*, яке надалі зіставляється за чотирма параметрами: (1) семантичним (глибинна структура критичного висловлювання), (2) вербальним (лексико-синтаксичні засоби вираження критики), (3) паравербальним (просодичні та кінетичні засоби оформлення критичного фрагменту) та (4) дискурсивним (стратегії і тактики критики).

На *першому* етапі зіставлення визначаємо параметр порівняння умов політичної критики на *семантичному* рівні. Цей параметр пов'язано із *глибинною структурою критичного висловлювання*, яка експлікується наступною парафразою: Суб'єкт X <критикує> об'єкт Y за дію P, вказуючи при цьому на недоліки Z об'єкта Y і/або його дій P. Диференціатор [вказівка на недоліки Z об'єкта Y і/або його дій P] відрізняє критику від осуду. На *другому* етапі зіставлення визначається параметр порівняння засобів вираження політичної критики на *вербальному* рівні, а саме лексико-синтаксичних засобів з урахуванням таких критеріїв, як «експліцитний/імпліцитний», «прямий/непрямий». *Третій* етап зіставлення пов'язаний із встановленням параметру порівняння політичної критики на *паравербальному* рівні з розподілом на просодичні та кінетичні засоби оформлення критичного мовлення в усних політичних промовах сучасних німецьких та українських політиків. На *четвертому* етапі зіставлення встановлюється параметр порівняння на *дискурсивному* рівні, а саме визначення збігів та розбіжностей (контрастів) у стратегіях і тактиках критики в політичному дискурсі Німеччини та України. Цей параметр пов'язаний із розподілом стратегій критики на конструктивний і деструктивний типи. Стратегія деструктивної критики реалізується тактиками критики-докору, критики-засудження та критики розгрому, що сприймається адресатом як *несприятлива* критика; стратегія конструктивної критики вирішується завдяки тактикам критики-обговорення, критики-розбору та критики-аналізу, які створюють у адресата критики *сприятливе* враження.

4. Результати.

Лінгводискурсивні засоби критичного стратегування в політичному дискурсі Німеччини й України характеризуються, перш за все, розбіжностями у концептуальному статусі критики. Так, в німецькій мові поняття «Kritik» само по собі не має такої негативної конотації, як у російській і українській мовах, оскільки критика розрізняється як компетентне оцінювання (нім. [*fachmännisch*] *prüfende Beurteilung und deren Äußerung in entsprechenden Worten*) й визначення недоліків та їх аналіз (нім. *das Kritisieren, Beanstanden, Bemängeln*)¹⁹ і є важливим компонентом публічної риторики в політичному й

¹⁶ ELAN – linguistic annotator. Language archiving technology portal [computer software].

¹⁷ Kipp, M. Anvil, DFKI, German Research Center for Artificial Intelligence.

¹⁸ Lehmann 2005

¹⁹ Kritik, die [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.duden.de/rechtschreibung/Kritik>

науковому видах дискурсу²⁰. Атрибутивне наповнення німецького концепту «Kritik» розташовується від позитивної вмотивованої (*konstruktiv*/конструктивна, *berechtigt*/справедлива, *handfest*/обгрунтована, *helfend*/добррозичлива, *hilfreich*, *nützlich*/корисна, *sachlich*/по суті) через нейтральну, слабку (*maßvoll*/помірна, *unsachlich*/не по суті, *lau*/беззуба, слабка, *zahn*/боязка) до негативно вмотивованої (*destruktiv*/деструктивна, *kleinlich*/дрібна, нікчемна, *herablassend*/принизлива *vernichtend*, *ätzend*/знищувальна, їдка) критики. Критика може розрізнятися за ступенем (*scharf*, *harsch*, *heftig*/гостра, *hart*/різка, сурова) та обсягом (*breit*/широка, критикується багатьма (людьми), *breit gefächert*/широка, критикують багато (речей)). Диференційним маркером конструктивної критики є наявність в критичному коментарі будь-яких пропозицій щодо поліпшення (нім. *Verbesserungsvorschläge*).

У німецькому політичному дискурсі перевага віддається саме позитивно вмотивованій формі критики, яка належить до впливового арсеналу політика, здатного фахово критикувати, приймати критику й відповідати на неї (*Seit Union und SPD vorigen Freitag ihre Eckpunkte für den Klimaschutz präsentiert haben, stehen die Pläne in der Kritik. Zunächst von Wissenschaftlern und Umweltschützern, im Bundestag dann durch die komplette Opposition. – Diese Kritik, sagt Brinkhaus, «nehmen wir sehr ernst»*)/З тих пір як у минулу п'ятницю ХДС та СДПГ представили свої ключові моменти щодо захисту клімату, ці плани зазнали критики. Спочатку вченими та екологами, потім у Бундестазі усією опозицією. – Ми ставимось до цієї критики дуже серйозно, – каже Брінкгаус)²¹. При цьому особисте (позитивне/негативне) ставлення до дій опонента відокремлюється від його особистості.

Так, Кевін Кюнерт, лідер молодого крила *Jusos SPD*, висловлює фундаментальну критику стилю керівництва Ангели Меркель як канцлерки, при цьому він проводить межу між її позитивними особистісними рисами й негативною оцінкою її політичного стилю («*Sicher eine nette Frau, aber ihre Politik ist «Gift»*»/«Звичайно, приємна жінка, але її політика – «отрута»»)²². Як правило, критику, так і відповідь на неї німецькі політики підтверджують конкретними аргументами і фактами (цифри, дані, посилання на статистику та ін.). Також, незважаючи на свої політичні симпатії, газети і журнали Німеччини завжди мають змогу піддавати жорсткій критиці партії, які вони підтримують²³.

Німецькі політики у неформальному спілкуванні для підкреслення сильного критичного ставлення до об'єкта критики та його дій використовують етноспецифічний вигук *hä*, який попереджає реакцію-оцінку тих дій опонента, які не подобаються суб'єкту критики, але й тоді, коли опонент говорить абсолютно безглузді та нелогічні речі²⁴. У комбінації з питальною інтонацією та відповідним поглядом вигук *hääää??* відбиває конотацію *сильного (негативного) подиву*, який доповнює паравербальний портрет негативної критичної оцінки (Angela Dorn, *Parlamentarische Geschäftsführerin der Grünen in Wiesbaden: Und nach wenigen Monaten hat die eine Freundin gesagt: «Angela, es ist so weit.»*

²⁰ Franz 2000, 235

²¹ Im Ernst"?

²² Merkel-Schelte von Kühnert: „Sicher eine nette Frau“ – aber ihre Politik ist „Gift“

²³ Белинский 2015, 52

²⁴ Hä? Über die Weltkarriere eines Wörtchens.

– *Und ich so: «Hü, was ist so weit?» – «Ja, du hast dich verändert.» Und ich hab sie angeschaut mit riesen Augen, mein Mund ist richtig aufgeklappt und ich so: «Wie, was meinst du?»*)²⁵.

В українській мові поняття «критика» пов'язується із значенням «розгляд і оцінка когось, чогось із метою виявлення та усунення вад, хиб» і має додаткове розмовне значення «негативне судження про щось». Атрибутивне наповнення українського концепту «критика» розташовується від «позитивної» корисної (*доброзичлива, ділова, конструктивна, аргументована, здорова, підбадьорлива, справедлива, неупереджена*) через нейтральну (*помірна, слабка, боязка*) до «негативної» (*гостра, уїдлива, дошкульна, нищівна, розгромна, вбивча*) критики²⁶. Серед синонімів до дієслова “критикувати” в українській мові виділяємо такі як *коментувати, судити, аналізувати, докоряти, дорікати, розносити, засуджувати, розпушувати, проробляти*, більшість яких увиразнюють несприятливий вид критики.

Саме критика у формі негативного судження є найактивнішою семантикою критичного висловлювання в українському політичному дискурсі, якій, на відміну від німецького, орієнтований не на помилку в діях опонента, а на негативну оцінку його особистості. Відмінною рисою українського критичного стратегування є активне використання українськими політиками пейоративів (напр., «скотиняка», «подонок», «підстилка», «покидьок»), жаргону (напр., «ширки», «компашка») та прецедентних цитат із кінострічок («дірку від бублика він отримає, а не владу»), які важко уявити собі в німецькому публічному політичному спілкуванні у критичній площині²⁷.

Також на відміну від німецьких політиків, які прямо звертаються до об'єкта критики і називають його, українські політики частіше використовують займенники «їх», «вони», «воно», щоб відокремити себе від суб'єкта критики, наприклад, звернення Ірини Фаріон до Володимира Зеленського під час ток-шоу «На межі вибору» (“А ви можете перекласти, що **воно** верзло? Ви можете перекласти? Sorry, I don't understand, що **воно** верзло? **Воно** в українській державі живе, **воно** вивчило державну мову? Його за грати треба садити вже сьогодні, не допускаючи до другого туру. **Воно** гвалтує мову на очах у всієї країни. **Воно** гвалтує тих, хто сьогодні захищають нас там, на нульовій позиції. Ми завдяки тим солдатам тут сидимо в залі. А **воно** блює до мене мовою ...»)²⁸. Що стосується критичного дискурсу в українських ЗМІ, то ступінь критики тих чи інших політиків/політичних сил українськими медіа має більшою мірою викривний характер і виконує так звану роль «політичних кілерів»²⁹.

5. Дискусія та висновки.

Виконаний зіставний аналіз політичного критисайзінгу в межах концептуальної німецько-української паралелі дав змогу визначити наступні лінгводискурсивні контрасти. В німецькій мові відсутнє поняття «здорова критика», яке є спільним для української та російської мов і ґрунтується на семі ЗДОРОВ'Я. Поняттю «здорова

²⁵ Rhetorik der Macht: Wie wird man (als) Politiker?

²⁶ Сучасний тлумачний словник української мови 2006

²⁷ Гридюшко 2019, 290

²⁸ Ірина Фаріон рознесла в мотлох Руцкагаварящего Зеленського

²⁹ VoxCheck: політичне кілерство за грантові гроші

критика» в німецькій мові відповідає поняття «*berechtigte Kritik*», яке має значення «справедлива критика» і визначається семою РЕЧТ/ПРАВО. До речі, ознака «здоровий» в німецькій мові використовується лише в якості метафори «*gesundes Misstrauen*/здорова недовіра», яке пов'язується із перевагою контролю над довірою. В свою чергу, в українській мові контрастним є позначення «уїдливого, їдкої, що зачіпає за живе» критики за допомогою ознаки «дошкульна», яка викликає, спричиняє *фізичний біль*, діє сильно, вражає глибоко і співвідноситься із семами СКУЛА «нарив, болячка», або ШКУЛА «вилиця». Визначені контрасти працюють на користь теорії *кордоцентризму* українців (Г. Сковорода, П. Юркевич та ін.), для яких «серце» (емоції, почуття) є органом самопізнання, що зумовлює домінування емоційності над раціональністю.

Загальний висновок свідчить про те, що критика є важливою складовою публічного політичного спілкування, яке в Німеччині і Україні має свої лінгвокультурні традиції і залежить від ментально-культурних особливостей політиків, мотиваційних настанов критичної риторики, приналежності до однієї із сторін в опозитивних дискурсах «свій/чужий», «опозиція/влада», «новий/старий», «підлеглий/лідер», а також особистісної риторичної компетенції мовця, ступеня елоквентності його/її промови та ін.

BIBLIOGRAPHY

Белинский А. В. Политические партии Германии в начале 21 века: между традицией и модернизацией / А. В. Белинский // Политическая наука: Научн. журн. / РАН. ИНИОН. Центр социал. науч.-информ. исслед. отд. полит. науки; Росс. ассоц. полит. науки; Ред. кол.: Мелешкина Е.Ю., гл. ред., и др. М., 2015. № 1: Партии в соревновательных и несоревновательных политических системах / Ред.-сост. номера Коргунок Ю.Г., Толпыгина О.А. С. 48–59.

Гаврилова Н. В. Лингвокультурный концепт “КРИТИКА” и его функционирование в педагогическом дискурсе: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 / Гаврилова Наталья Викторовна. Волгоград, 2007. 263 с.

Гридюшко О. О. Дискурсивні стратегії критики в електоральному дискурсі Німеччини й України (контрастивний аспект) / О. О. Гридюшко // Записки з українського мовознавства: зб. наук. праць / [гол. ред. Т. Ю. Ковалевська]; Вип. 26. У 2-х томах. Т. 2. Одеса: “ПолиПринт”, 2019. С. 285–295.

Зайцева Е. Л. Выражение отрицательной оценки в политическом дискурсе (опыт сравнительно-сопоставительного исследования российских и французских печатных средств массовой информации): дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.20 / Е. Л. Зайцева. – Чебоксары, 2006. – 195 с.

Каменская Т. Г. Критика в социально-политической сфере / Т. Г. Каменская // Наукові праці. Соціологія. 2010. Вип. 133. Том 146. С. 11–13.

Кондратенко Н. В. Лінгвопрагматика політичного дискурсу: типологія мовленнєвих жанрів : монографія / Наталія Кондратенко та ін. – Одеса : Астропринт, 2019. – 236 с.

Морозов В.П. Искусство и наука общения: Невербальная коммуникация / РАН. Ин- общ. ред. В.И. Медведева. М.: Ин-т психологии РАН, 1998. 163 с.

Славова Л.Л. Жанровая стратификация политических дискурсивных практик в разных языковых континуумах // <http://research-journal.org>: Международный научно-исследовательский журнал. — 2016. DOI: 10.18454/IRJ.2016.45.006. – ISSN 2227-6017.

Смоленкова, В. В. Методы американской риторической критики / В.В. Смоленкова // Современная политическая лингвистика: материалы междунар. научно-практ. конф. Екатеринбург, октябрь 2003 г. Уральский гос. пед ун-т. - Екатеринбург, 2003. – С. 144 – 145.

Сучасний глумачний словник української мови: 65 000 слів / За заг. ред.д. філол.наук, проф. В.В.Дубчинського. Х.: ВД «ШКОЛА», 2006. 1008 с.

Харитоновна Д. Д. Засоби реалізації персуазивного впливу у політичному дискурсі (на матеріалі передвиборчих програм П. О. Порошенка, Ю. В. Тимошенко, В. Ф. Януковича). Science and Education. A New Dimension. Philology, V (29), Issue 116. – Budapest, 2017. С. 30–33.

Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса / Е. И. Шейгал. – М.: Гнозис, 2004. – 324 с.

Boersma, P., Weenink, D. Praat: doing phonetics by computer [Computer program]. Version 5.4.08. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.praat.org/>

- Franz, B. *Öffentlichkeitsrhetorik : massenmedialer Diskurs und Bedeutungswahl* / Barbara Franz. – Wiesbaden, Dt. Univ.-Verl., 2000. – 294 S.
- Fries, N. *Bewertung. Linguistische und Konzeptuelle Aspekte des Phänomens* / Norbert Fries // *Sprache und Pragmatik*. – Lund: Veröffentlichung des Lunder Projektes, 1991. – № 23. – С. 1–31.
- Girnth, H. *Sprache und Sprachverwendung in der Politik. Eine Einführung in die linguistische Analyse öffentlich-politischer Kommunikation* / Haiko Girnth. – Berlin: De Gruyter, 2002. – 172 S.
- Grünert, H. *Sprache und Politik. Untersuchungen zum Sprachgebrauch der „Paulskirche“* / Horst Grünert. – Berlin: de Gruyter, 1974. – 356 S.
- Hä? Über die Weltkarriere eines Wörtchens. [Elektronний ресурс]. – Режим доступу: <https://sz-magazin.sueddeutsche.de/sprache/hae-82912>
- Kipp, M. Anvil, DFKI, German Research Center for Artificial Intelligence. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.anvil-software.de/>
- Kritik, die [Elektronний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.duden.de/rechtschreibung/Kritik>
- Lehmann Ch. *Zum Tertium comparationis im typologischen Sprachvergleich* / Christian Lehmann // *Beiträge zum romanisch-deutschen und innerromanischen Sprachvergleich*. – Bonn : Romanistischer Verlag, 2005. – Bd. 1. – S. 157-168.
- Maurer, M. *Schröder gegen Merkel : Wahrnehmung und Wirkung des TV-Duells 2005 im Ost-West-Vergleich* / Marcus Maurer. – Wiesbaden : VS Verlag für Sozialwissenschaften / GWV Fachverlage GmbH, 2007. – 258 S.
- Nijmegen: Max Planck Institute for Psycholinguistics, ELAN – linguistic annotator. Language archiving technology portal [computer software]. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.latmpi.eu/tools/elan/>
- Rhetorik der Macht: Wie wird man (als) Politiker? [Elektronний ресурс]. – Режим доступу: https://www.deutschlandfunkkultur.de/rhetorik-der-macht-wie-wird-man-als-politiker.976.de.html?dram:article_id=324605
- Rolf, E. *Die Funktionen der Gebrauchstextsorten* / Eckard Rolf. – Berlin : der Gruyter, 1993. – 339 S.
- Scharathow, W. *Diskurs, Macht, Fremdheit : gesellschaftliche Polarisierungstendenzen und die mediale Konstruktion von «Fremdheit» ; die niederländische Debatte nach dem Mord an Theo van Gogh* / Wiebke Scharathow. – Oldenburg : BIS-Verl. der Carl-von-Ossietzky-Univ. Oldenburg, 2007. – 262 S.
- Schröter, M. *Vom politischen Gebrauch der Sprache : Wort, Text, Diskurs ; eine Einführung* / Melani Schröter. – Frankfurt am Main [u.a.], Lang, 2009. – 144 S.
- VoxCheck: політичне кілерство за грантові гроші [Elektronний ресурс]. – Режим доступу: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/krulko/5bb49224db6f0/>

REFERENCES

- Franz, B. (2000). *Öffentlichkeitsrhetorik : massenmedialer Diskurs und Bedeutungswahl* / Barbara Franz. – Wiesbaden, Dt. Univ.-Verl., 2000. – 294 S.
- Fries, N. (1991). *Bewertung. Linguistische und Konzeptuelle Aspekte des Phänomens* / Norbert Fries // *Sprache und Pragmatik*. – Lund: Veröffentlichung des Lunder Projektes, 1991. – № 23. – С. 1–31.
- Girnth, H. (2002). *Sprache und Sprachverwendung in der Politik. Eine Einführung in die linguistische Analyse öffentlich-politischer Kommunikation* / Haiko Girnth. – Berlin: De Gruyter, 2002. – 172 S.
- Grünert, H. (1974). *Sprache und Politik. Untersuchungen zum Sprachgebrauch der «Paulskirche»* / Horst Grünert. – Berlin: de Gruyter, 1974. – 356 S.
- Kharitonova, D. D. (2017) *Means of realization of persuasive influence in political discourse (on the material of the election programs P.O. Poroshenko, Yu.V. Tymoshenko, V.F. Yanukovych)* [Zasobi realizatsiï persuazivnogo vplivu u politichnomu diskursi (na materiali peredviborchikh program P. O. Poroshenka, Iu. V. Timoshenko, V. F. Ianukovicha)]. *Science and Education. A New Dimension. Philology*, V (29), Issue 116, Budapest, pp. 30–33.
- Kondratenko, N. V. (2019) *Linguopragmatics of political discourse: the typology of speech genres* [Lingvopragmatika politichnogo diskursu: tipologiiia movlennievikh zhanriv : monografiia / Nataliia Kondratenko ta in.] – Odesa : Astroprint, 2019. – 236 p.
- Maurer, M. (2007). *Schröder gegen Merkel : Wahrnehmung und Wirkung des TV-Duells 2005 im Ost-West-Vergleich* / Marcus Maurer. – Wiesbaden : VS Verlag für Sozialwissenschaften / GWV Fachverlage GmbH, 2007. – 258 S.
- Rolf, E. (1993). *Die Funktionen der Gebrauchstextsorten* / Eckard Rolf. – Berlin : der Gruyter, 1993. – 339 S.
- Scharathow, W. (2007). *Diskurs, Macht, Fremdheit : gesellschaftliche Polarisierungstendenzen und die mediale Konstruktion von «Fremdheit» ; die niederländische Debatte nach dem Mord an Theo van Gogh* / Wiebke Scharathow. – Oldenburg : BIS-Verl. der Carl-von-Ossietzky-Univ. Oldenburg, 2007. – 262 S.
- Schröter, M. *Vom politischen Gebrauch der Sprache : Wort, Text, Diskurs ; eine Einführung* / Melani Schröter. – Frankfurt am Main [u.a.], Lang, 2009. – 144 S.

Sheigal, E. I. (2004). *Semiotics of political discourse* [Semiotika politicheskogo diskursa], M.: Gnozis, 2004, 324 p.

Slavova, L.L. (2016). *Genre stratification of political discursive practices in different language continua* [Zhanrovaia stratifikatsiia politicheskikh diskursivnykh praktik v raznykh iazykovykh kontinuumakh] // <http://research-journal.org>; Mezhdunarodnyi nauchno-issledovatel'skii zhurnal. — 2016. DOI: 10.18454/IRJ.2016.45.006. – ISSN 2227-6017.

Smolenkova, V. V. (2003). *Methods of American rhetorical criticism* [Metody amerikanskoi ritoricheskoi kritiki], *Sovremennaiia politicheskaiia lingvistika: materialy mezhdunar. nauchno-prakt. konf. Ekaterinburg, oktiabr 2003 g. Uralskii gos. ped un-t.*, pp. 144 – 145.

Zaitseva, E. L. (2006). *The expression of negative evaluation in the political discourse (the experience of comparative research of Russian and French print media)* [Vyrazhenie otritsatelnoi otsenki v politicheskom diskurse (opyt sravnitel'no-sopostavitelnogo issledovaniia rossiiskikh i frantsuzskikh pechatnykh sredstv massovoi informatsii)]: diss. ... kand. filol. Nauk., Cheboksary, 195 p.

ІЛЮСТРАТИВНИЙ МАТЕРІАЛ

1. «Im Ernst»? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.sueddeutsche.de/politik/cdu-spd-klimaprogramm-opposition-kritik-1.4617808>

2. Merkel-Schelte von Kühnert: „Sicher eine nette Frau» – aber ihre Politik ist „Gift» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.merkur.de/politik/kevin-kuehnert-attackiert-angela-merkel-ihre-politik-ist-gift-zr-10909233.html>

3. Ірина Фаріон рознесла в мотлох Рудцагаварящего Зеленського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=7vfJ3VChOYQ&frags=pl%2Cwn>

ЛІНГВОДИСКУРСИВНІ КОНТРАСТИ ПОЛІТИЧНОГО КРИТИСАЙЗИНГУ (НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКА ПАРАЛЕЛЬ)

Ольга Варецька

Анотація.

Статтю присвячено визначенню дискурсивних стратегій лінгводискурсивних контрастів політичного критисайзингу в межах німецько-української мовної паралелі. Об'єктом дослідження є сучасний політичний дискурс Німеччини й України. Предметом аналізу обрано лінгводискурсивні засоби політичного критисайзингу в німецькій і українській мовах. У статті визначено лінгводискурсивні контрасти політичної критичної оцінки в сучасному політичному дискурсі Німеччини й України. Для досягнення поставленої мети проаналізовано передумови дослідження щодо видів, форм та функцій критики в публічному політичному дискурсі; розроблено гіпотезу, мовний матеріал та етапи двобічного зіставного аналізу через *tertium comparationis*, основою якого є ідеалізоване позамовне поняття «політична критика»; виокремлено концептуальні розбіжності поняття «політична критика» в німецькій та українській мовах; визначено лінгводискурсивні контрасти політичного критисайзингу в умовах німецько-українського зіставлення. Політична критика є важливою складовою публічного спілкування, яке в Німеччині і Україні має свої лінгвокультурні традиції і залежить від ментально-культурних особливостей політиків, мотиваційних настанов критичної риторики, приналежності до однієї із сторін в опозитивних дискурсах «свій/чужий», «опозиція/влада», «новий/старий», «підлеглий/лідер», а також особистісної риторичної компетенції мовця, ступеня elokventності його/її промови та ін.

Ключові слова: лінгводискурсивні контрасти, політичний критисайзинг, політичний дискурс, оцінка, німецький, український, *tertium comparationis*, критична риторика, elokventність.

Received 27 October 2019

Reviewed 17 November 2019

Similarity index by UnichекTM: 26.9 %

DOI: 10.32837/olj.v0i14.813

UDC 811.111'373

**IDEAL TYPES IN LINGUISTICS:
NEW APPROACHES TO THE STUDY OF THE CHARISMA CONCEPT IN
POLITICAL DISCOURSE**

Nataliya Petlyuchenko ¹

Abstract

The phenomenon of charisma has been a popular object of humanitarian studies for the past hundred years and has given rise to numerous disputes about its nature and forms among sociologists, political scientists, psychologists, philosophers, theologians, anthropologists, and linguists. The paper presents an analysis of charisma-correlates in the language of political leaders in modern German, American and Ukrainian political discourses and suggests a novel linguistic discursive model for identifying future charismatic leaders. The discursive description of charismatic leaders and the discovery of their contrastive features relies on biological, social, psychological and linguistic parameters forming their charismatic discourse portraits. Of decisive importance in this context, is the rhetoric of public appearance, expressive combative position, hortatority, timbral, prosodic and gesture-mimic characteristics further perceived and attributed to its carriers as charisma. Charismatic politicians have always been characterised by sharp statements, categorical views and mobilising speech. Inspired or pep rhetoric is inherent in politicians whose position is contrary to the majority of the public, the opinion of their political allies, members of Parliament, etc. This paper will consider the origins of Weber's theory of charismatic domination, the chronology of the origin and development of the concept of «charisma» over the period from 1910 to the present; the specifics of the historical taboo on charisma in the social and political discourse of Germany and the yearning for a new charismatic; successful adaptation of the German concept in American political discourse; methodology for discovering a future charismatic in the search for Grassroots-Charisma.

KEYWORDS: charisma, ideal type, concept, political leader, German, American, Ukrainian, discourse portraits, Grassroots-Charisma.

1. Introduction.

The phenomenon of charisma has been a popular object of humanitarian studies for the past hundred years and has given rise to numerous disputes about its nature and forms among sociologists, political scientists, psychologists, philosophers, theologians, anthropologists, and linguists². The latter rely on the assumption that the charismatic, as *l'homme de paroles*³,

¹ Nataliya Petlyuchenko, Odesa State University of Internal Affairs, 1 Uspenskaya Street, 65014, Odesa, Ukraine, Email: petliuchenko.nataliia@oduvs.edu.ua.

ORCID ID: 0000-0002-8089-2947

² Albert 2019; Bedos-Rezak 2018; Bliesemann de Guevara 2011; Boschung 2015; Petlyuchenko 2009, 2014, 2019; Tebben 2017

³ Hagège 1985

expresses him – or herself and his/her subjectivity through communicative and social actions, which are impossible without language and gestures⁴.

This paper will consider background and motivations of the origins of Weber's theory of charismatic domination, the chronology of the origin and development of the concept of «charisma» over the period from 1910 to the present, novel linguistic discursive model for identifying future charismatic leaders, the specifics of crisis (charismatic) and post-crisis (rational) periods in the German, Ukrainian and American political discourses.

2. Background and motivations.

Analysis of the origins of the CHARISMA concept is quite interesting as it explains many things in the most attractive terminological creations of German sociologist Max Weber and helps clarify the later differences and interpretations of the *charismatic attributes* of a political leader, which, in the opinion of some scholars, are congenital or gifted from above, and in the opinion of others, and above all of Weber himself, are the result of projection, i.e. can be attributed to the leader by enthusiastic followers as a reflection of their own ideas about him⁵.

This ambivalent approach is primarily caused by the fact that Weber transferred the concept of charisma from religious to political discourse, which allowed him to trace his religious and sociological studies by types of domination on a common platform—charisma. It is known that Weber borrowed the term «charisma» from Rudolf Zom being impressed by his conclusions regarding the *charismatic basis* of cohesion in the first Christian communities, as well as Zom's personality—Weber listened to Zom's lectures on ecclesiastic law at the University of Strasbourg and perceived him as an «unusual phenomenon» similar to a religious apostle or zealot⁶. According to one of the most famous German sociologists and specialists in Weber's heritage Friedrich Tenbruck, the doctrine of charisma, unlike other concepts, emerged «unexpectedly,» «without any visible preliminary phase» in 1913⁷. However, we will attempt to trace the chronological sequence of the formation of the charisma concept over the period from 1910 to the present and follow its development from the basic concept of Protestant ethics and sociology to its reterminologized version in modern use meaning «irresistible attractiveness.»

Chronologically, the first indirect impetus for the emergence of the concept of charisma was a conversation between Max Weber and other guests who gathered on 15 January 1910 at George Simmel's house and discussed the German homosexual poet Stefan George who was inclined to self-presentation and was always surrounded by a large number of enthusiastic male followers who admired him and formed the famous George's Circle. Five months later, on 9 June 1910, in a letter to his student Dora Jelinek, daughter of the famous German lawyer Georg Jelinek, Max Weber used the term «charisma» for the first time referring to poet George, «George's circle has all the features of the sect and at the same time,

⁴ Petlyuchenko 2015, p. 192

⁵ Weber 2006

⁶ Radkau 2006, p.602

⁷ Tenbruck 1999

of charisma as such»⁸. It stands to mention that neither the word «charisma» itself was in use at the time nor Weber himself had used it in his work *Protestant Ethics*.

According to Tenbruck, since 1913, Weber had loved this concept and in the last decade of his life used the terms *Charisma* and *Charismatisch* quite frequently; they were used in his work *Wirtschaft und Gesellschaft* (Economy and Society) more than a thousand times. Note that he worked on the book for about 10 years in two phases: the early phase of 1909-1914 and the late phase of 1918-1920. After the outbreak of World War I, Weber ceased working on this book and in the second phase, he planned to rework all the available material, which he managed only partially before his death on 14 June 1920. From that time onward, the book took on a life of its own due to the efforts of Weber's widow Marianne and was published in 1921-1922.

As fate would have it (or by a strange coincidence), an early admirer of Max Weber's theory and later a Nazi ideologist Christoph Steding did an ill service to the theory of charismatic domination by interpreting it in 1932 in favor of the national-socialist ideology thus permanently linking Weber with Adolf Hitler as the latter's predictor, which is still controversial and unproven among historians.⁹

In one way or another, however, Weber's concept of the three types of domination was forgotten until the mid-1980s. Academic interest in M. Weber began rekindling in 1987-1996. German sociologist Friedrich Tenbruck inaugurated the so-called Weberian and Simmelian Renaissance by returning to the works of Max Weber and Georg Simmel, their project of understanding sociology as a science of modernity, in his article¹⁰, which is a revised version of the English-language report made at the 1987 European Conference on Theory, held in Bremen, the «Social Structure and Culture» section.

Thus, the renaissance of Weber's charisma in the 1990s took place not only in the academic paradigm of sociology but it was successfully transferred at the time from the theory of *domination* to the theory of *leadership*. The attribute *rational* was opposed to *emotional* and such concepts as *emotional intelligence* and *emotional leadership* appeared on the agenda which were associated with or attached to not Weber's concept of sociological charisma, but rather its ecclesiastic and legal understanding (the original, older sense of charisma) and actively used in management, business, career and human resources management, various types of coaching (finance, psychology, politics, healthy lifestyle, etc.).

Entries in the Online Etymology Dictionary clearly tracing the origin of *charisma* to German meaning «gift of leadership, power of authority» (reference) and its use in this meaning by Max Weber in his work *Wirtschaft und Gesellschaft* in 1922, are interesting for the chronological analysis of the occurrence and first use of the *charisma* lexeme in English. The first use of *charisma* in this meaning dates to 1930, which is even more confusing and does not agree with either 1913 (Tenbrook) or 1922 (*Wirtschaft und Gesellschaft*)¹¹. The year 1930 makes one think about a certain relationship with the national-socialist period; at least in

⁸ Weber 1994, p.560

⁹ Christoph Steding ist heute kaum mehr bekannt, doch spricht der Max Weber-Biograph Joachim Radkau von ihm als dem „merkwürdigste[n] Phänomen der Weber-Rezeption im Nationalsozialismus«.[Joachim Radkau, Max Weber – Die Leidenschaft des Denkens, München: Hanser, 2005, S. 847]

¹⁰ Tenbruck 1996

¹¹ Weber 2006

the case of English, this relationship can be clearly traced. The use of the *charisma* lexeme in the everyday meaning of «personal charm» dates to 1959¹².

3. Subjects, methods and materials.

We suggest a novel linguistic discursive model for identifying future charismatic leaders, which has a three-tier structure and considers the following types of charisma: 1) Charisma of Office (German – *Amtscharisma*) associated with a national leader (chancellor, resident, etc.) whose charisma is determined by the chronology of crisis (charismatic) and post-crisis (rational) periods in the life of the country and society. For the most part, these periods alternate with each other. Any politician endowed with supreme power and influenced in his or her actions by the importance of his or her high office can become a charismatic leader; 2) Public Charisma, which is characteristic to some degree of various politicians who rank lower than the leader of the country, but whose appeal is very high during crisis periods. The society recognizes such politicians as charismatic leaders with their charisma repeatedly confirmed by media resources; 3) Grassroots Charisma, which is in embryonic state stemming upwards from popular initiatives and movements. Discursive portrayal of potential charismatic leaders in German and Ukrainian grassroots initiatives and the determination of their contrastive features rest on four parameters (biological, social, psychological, discursive), forming their charismatic discourse portraits.

The prosodic specifics of charismatic discourse are characterized by intensification of all its dynamic, tonal, and temporal components. In phonetical studies, this acoustic effect is referred to as *prosodic intensity* understood as abrupt changes in pitch, loudness, tempo variations, and pauses in important utterances containing addresses, appeals and concepts with positive semantics. Charismatic rhetoric is also formed by the kinetic (gesture and mimic) component that is functionally related to the prosodic representation of speech making communication more effective. A gesture is an action or movement of the body through which one individual signals his presence, his intentions regarding certain objects to another individual. Charismatic political communications are characterized primarily by accentuating or co-speech gestures that represent movements of the body, especially the arms/hands, by which the speaker explains, complements his words, highlights the key points, emphasizes or amplifies a verbal utterance. A gesture is perceived by the addressee as a *kinematic* form of verbal charisma-appeal through which he exercises his influence on his followers and/or opponents encouraging them to commit actions aimed at achieving a particular goal.

4. Results.

4.1 Crisis and post-crisis periods in the German political discourse.

In the post-war years of the 20th century, active tabooing of the charismatic concept could be observed in the social and political discourse of Germany¹³. As soon as someone who was different and at least attractive appeared on the political stage, anxious voices were not late in coming, usually driven by purely banal tactical reasons of power struggle rather

¹² Charisma. – [Electronic resource]. – Mode of access http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=charisma

¹³ Encke 2014

than a great deal of negative experience with charismatics such as the «Bohemian Gefreiter»¹⁴. However, the addiction to charisma, the yearning for leaders, the desire to find such a leader (German *Leitfigur*) who could be trusted, have always been felt strongly in Germany. And nobody, according to the editor-in-chief of the weekly *Zeit*, was able to perform this role like Helmut Schmidt¹⁵. But is this consistent with the role of a political mentor and enlightener? And why is he the one that satisfies the passion for a political leader? In his book *Unterm Strich* German politician Peer Steinbrück writes that the political class in Germany has lost a lot of respect among the public and there is a need for a new type of leader who would stand out from the refined politicians with a ready political career and trained for active self-staging in the right place at the right time. Thus, Steinbrück writes, the same individuals sit on committees and panels and form an unrepresentative cross-section of the social and professional environment¹⁶.

A yearn for charismatics in politics is expressed in the search for a figure that would stand out of the herd and be identified as a unique unity of *face* and *voice*. However, the interpretation of such a person in categories of charisma in German public discourse immediately receives negative feedback and raises suspicions that such a person could become a *Verführer der Massen* (Seducer of Masses) and use his or her qualities for anti-democratic purposes. Regarding this point, Helmut Schmidt is doubtful, «I am very skeptical about the so-called charismatics... Adolf Hitler was a great charismatic... I do not like this concept (charisma)... it is getting on my nerves, frankly speaking, because it has been outworn in America. We even have charismatic bedding!... *Charismatic* in English sounds bad, and in German *Charismatiker* sounds even worse – it sounds like *Alkoholiker* (alcoholic). In Germany, this concept is also worn out... What is not charismatic?... Even Helmut Kohl is charismatic!»¹⁷.

While Willy Brandt was loved, his successor Chancellor Helmut Schmidt was perceived as a *Macher* (practical man), a pragmatist, «a reasonable boss acting on behalf of a company called Germany on a global scale»¹⁸ and was known for such anticharismatic statements as «Wer Visionen hat, sollte zum Arzt gehen» (Those who have visions should visit a doctor) or «Die Vernunft erlaubt uns ein unvergleichlicher Pathos. Denn keine Begeisterung sollte größer sein als die nüchterne Leidenschaft zum praktischen Vernunft» («Reason allows us incredible pathos. No enthusiasm should be greater than the sober passion for practical reason). However, it is precisely this approach of H. Schmidt, which was based on realistic rather than visionary positions, that could be necessary for resolving the moral and ethical crisis with refugees and was noted by Bundestag members who honored H. Schmidt's memory in 2015, as productive in the difficult situation of the European migration crisis¹⁹.

In this respect, it is interesting to consider the process of media post-charimatization of the image of Helmut Schmidt, who was not considered a charismatic during his term in

¹⁴ Schmölders 2000

¹⁵ Schmidt H., Giovanni DiLorenzo 2012

¹⁶ Steinbrück 2010, p.40

¹⁷ Schmidt, Stern 2010, p. 66

¹⁸ Noack 2008, p. 149

¹⁹ Bundestagspräsident Prof. Dr. Norbert Lammert: Würdigung von Helmut Schmidt vor Eintritt in die Tagesordnung. – [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.bundestag.de/parlament/praesidium/reden/2015/009/395484>

office, but in an older age suddenly began meeting the needs of Germans for charismatics in politics. Schmidt became an iconic figure; people honored and admired him, bought his books, and went to his lectures. Thus, H. Schmidt as a late charismatic *played* the vacant role of a charismatic in political life rather than being in fact a charismatic. He performed it in the form of a Schmidt Show with all the attributes from a menthol cigarette to menthol sniffing tobacco during his live shows. Thus, Helmut Schmidt, a man who, as Chancellor, was never called charismatic and always warned against charismatics in politics himself, began playing the role of a substitute charismatic whom the Germans could afford with a safe conscience and with whom democracy in Germany would not be in danger²⁰.

It should be emphasized that when Helmut Schmidt himself was a Chancellor, no one associated him with charisma. This distinguished him from his direct competitor and challenger for the post of Chancellor – Franz Joseph Strauss, «the last king of Bavaria» as he was called by adherents who *recognized* him as a *charismatic leader* and worshipped him as a *demi-god*²¹. An example of such reverence for Strauss as a beloved charismatic is the description of the following situation, «You had to accompany Strauss in a helicopter and feel what was happening in this man when he slowly soared up to 50 meters while thousands of people on their feet waved at him with their outstretched arms. The stiff smile on Strauss's sweat-covered face showed that he is the one who literally enjoying the moment and rising to another sphere»²².

Note, however, that there was no other top-level politician in Germany like Strauss who was both adored and hated with disgust. Helmut Schmidt did not hide his negative attitude to Strauss and compared his speech to a bull who «pisses one way or another» considering him unpredictable and therefore dangerous²³. Considering the position of Chancellor Candidate Franz Josef Strauss Helmut Schmidt on *Mitbestimmung* (decision-making), Chancellor Helmut Schmidt used the rude expression «Wie der Bulle pißt, eben mal so und mal so» that is difficult to interpret and is associated with a certain knowledge of how bulls urinate on the move. It should be noted that the relevant bull behavior in Northern Germany has become proverbial, e.g., «er geht wie ein Bulle/er pinkelt wie ein Bulle/ er harnt wie ein Bulle», «er spricht wie ein Bulle harnt», where the peculiarities of bull urination on the move are metaphorized because the trace of the urine stream is not even but rather pendulum-shaped, winding. This is because the bull has a very long foreskin, which swings back and forth when moving forward and leads to a winding movement of the stream. Such an interpretation of the proverb can characterize Strauss as a mercurial person without a stable position. On the other hand, there is a second option for interpreting this idiom from the viewpoint of the bull's ethology, namely, at the beginning of urination, the bull does not release all the urine at once but at certain intervals, i.e. after a two-minute spasm comes the first intermittent urination followed by complete urination without interruption. According to German ethologist Hans Heinrich Zambaus, Helmut Schmidt meant this second type of a bull's behavior when speaking of Strauss.

²⁰ Encke 2014, p.33

²¹ Finger 2005, p. 12

²² Kempinski 1999, p. 279

²³ Finger 2005, p. 443

4.2 Crisis and post-crisis periods in the Ukrainian political discourse.

In Ukraine, which is currently in an ongoing state of war and the aftermath of the presidential and parliamentary elections, there is also great demand for a new charismatic leader. In this context, it should be emphasized that the charismatic type of leadership, which first manifested itself in Ukraine in a distinct form during the First Maidan (2004, Orange Revolution), was associated with the names of such politicians as Viktor Yushchenko and Yulia Tymoshenko and underwent changes after the Second Maidan (2014, Revolution of Dignity). The period between the Maidans was marked by decharismatization of the political establishment: the demand for charisma was dropped because it is mostly needed during periods of revolutions and crises whereas a country's economic development requires rational approaches. We needed our own Ukrainian Konrad Adenauer whose role was unsuccessfully claimed in 2014 by Petro Poroshenko who received a vote of confidence from the people and wasted it—the visa-free travel arrangement with Europe was a mild anesthetic appreciated with certain reserve only by wealthy europhiliacs. Attempts to boost his charisma by manipulating such concepts as VIRA/FAITH, MOVA/LANGUAGE and ARMIYA/ARMY as a formula for uniting Ukrainians in a critical economic situation yielded poor returns, and Yulia Tymoshenko, the Phoenix of the Ukrainian political discourse, is once again coming to the foreground today. Due to the absence of young charismatic leaders, she is again delighted to take up this vacant position returning to the old tested arsenal of rhetorical tools, «I have a NEW TASK for you!»

The Second Maidan (2014, Revolution of Dignity) and the following five-year period were marked by decharismatization of the political establishment led by former President Petro Poroshenko creating a significantly different political landscape. Precocious charismatics fostered by the Revolution of Dignity who were parochial and reflected the interests of only a small part of the population (ultra-right nationalists, left-wing populists, revolutionary ‘Cossacks’, etc.) were replaced by a wide range new and old politicians: the ever-present ‘Phoenix’ of the Ukrainian Revolution Yuliia Tymoshenko, pro-Russian populists (Viktor Medvedchuk, Yurii Boiko, Vadim Rabinovich), former President Petro Poroshenko seeking revenge for his resounding defeat in the presidential elections, newly-minted politician and rock star Sviatoslav Vakarchuk, and show business celebrity Volodymyr Zelenskiy who managed to detect and saddle up the huge vacant charismatic potential floating in the air. In the 2019 parliamentary electoral discourse of Ukraine, the phenomenon of charisma acquired a new nature where Volodymyr Zelensky's image was transferred to all the representatives of the Servant of the People party resulting in them becoming a *collective* avatar of President Zelensky's *individual charisma*.

4.3 Crisis and post-crisis periods in the U.S. political discourse.

Unlike Helmut Schmidt who was never mentioned in the context of charismatic leadership, his predecessor as Chancellor of Germany Willy Brandt was recognized by numerous compatriots as an absolute charismatic whose irresistible impact extended to all age and social groups without exception. Several factors contributed to this. First, Brandt was perceived as a fighter of the Anti-Nazi Resistance. Second, his self-presentation in public discourse paralleled the image of John F. Kennedy who symbolized youth and awakening.

Third, Brandt embodied the decency that the Germans lacked among politicians for understandable reasons, and which Brandt made up for in full by kneeling at the monument to the tortured Jews in the Warsaw Ghetto on 7 December 1970 thus further increasing the impact of his aura (*auratische Wirkung*). This kneeling was done by an anti-fascist and a former emigrant, who was not guilty and was not an accomplice to the evil. He knelt on behalf of the entire German people, on behalf of all those who considered it necessary to do so but did not try, could not or would not try. Brandt was close to deification and somehow replaced Kennedy as the long-awaited and much-needed hero, while being a German²⁴. It is safe to say that Willie Brandt was beloved and conquered the «hearts of men.»

It is widely recognized that Barack Obama had what John F. Kennedy and Bill Clinton possessed – das «gewisse Etwas,» «Je ne sais quoi,» something inexplicable, – charisma. His charisma adds on to his speeches, gives them something extra that turns these speeches (whether directly or medially) into vibrant political events. You sit there, watching the *gestures* and *words*, wondering the attractive power you cannot resist. Wherever Barack Obama appeared, everyone was happy to see him. The reactions to Obama's «appearance» can be divided into the following three groups: (1) total denial based on differences in ideology; (2) total acceptance; (3) ambivalent attitude. Note that Helmut Schmidt was also skeptical about Barack Obama's victory in the election and put him on a par with Hitler and Oscar Lafontaine, who possessed charisma and became national figures only thanks to it²⁵.

Regarding D. Trump and Max Weber's three types of legitimization of a political leader, in the case of Trump, we see a completely unique case where the leader who came to power through procedural legitimization shifts to revolutionary legitimization because it is more in line with his nature as an anti-systemist. For example, Trump has repeatedly stated that several million people voted illegally in the elections, there was ballot tampering, etc., i.e. such behavior can be characteristic of a leader who has lost the election rather than legally won them as Trump did. Such behavior can be unsafe for Trump himself, because every failure in the fight against the dragon can turn against him. Note that all Trump's orders are highly personalized so each defeat in court strikes at him. The political scientist believes that this is the first time that such a case of changing the type of leadership from beneficial (procedural) to less beneficial (charismatic) has been observed in history.

Comparing the images of Barack Obama and Donald Trump, it seems appropriate to mention a rather succinct (and at the same time quite caustic for both) quote by BBC observer Mark Mardell, in which we see the contrasting features of the previous and current US Presidents, «If US politics was a Western, Mr. Obama would be the *magical preacher*, mystically advocating collective action, Mr. Trump would be *charismatic snake oil salesman*, shouting from the side of the wagon, captivating, infuriating and embodying a certain sort of frustration.»²⁶ What is striking is that it is not Barack Obama whom the author calls charismatic but Donald Trump, and this definition includes a negative attribute of charisma—manipulation (Trump is a swindler, a seller of magic oil as a cure for all diseases), which was not taken into account in Weber's concept a hundred years ago but has today become a pragmatic reality and part of the arsenal of any political coaching method.

²⁴ Merseburger 2006, p. 615

²⁵ Diekmann 2008

²⁶ <http://www.bbc.com/news/world-us-canada-38663825>

5. Discussion.

We would like to emphasize that in recent years, German political discourse has been marked by a clear warming towards Weber's charismatic type of leadership and a renewed search for charismatic attributes of contemporary political figures, who, after the period of national socialism, were banned and for a long time excluded from the positive arsenal of the rhetorical and argumentative strategies of German politicians and, first and foremost, the Presidents²⁷. However, the charismatic periods may be followed by periods of rationalization, for example, the charismatic duo of the red-green years «Fischer-Schröder» was followed by the anti-charismatic Angela Merkel who appeared cool and sphinxlike because she had no passions for any particular policy area, not even environmental policy²⁸. Merkel is not guided by instinct but by control so she lacks a policy with a vision of the country's perspective, and the charisma to be applied to this vision²⁹. According to Irish journalist Judy Dempsey, Merkel has exhausted herself as a chancellor because she is now unable to think strategically and point the way for the country's development³⁰.

In this respect, Joachim Gauck as a person with moral authority and a politician with his own individual language revived the special hope for the emergence of a new type of politician. For example, a biographer of the former East German Protestant pastor argues that it was not by chance that Joachim Gauck was elected to the high office of presidency: it was his *charismatic qualities* manifested in the appeal to freedom and the concurrent responsibility of modern Germans that made it possible to restore respect for the presidency and strengthen the importance of its function in society and the state in general³¹. The nature of his public rhetoric also comes to mind: the inaugural speech of the eleventh Federal President of Germany Joachim Gauck who, thanks to his intransigence, uncompromising rejection of pragmatic partisan and parliamentary politics, was a moral authority for all Germans during his presidency, and was universally recognized and magnificent speaker, was devoid of any pathetics or emotions, active gestures or vivid tonal deviations.

In this case, the conviction in the tone of his speech, his semantics, were formed by two central charismatic concepts – TRUST and RESPONSIBILITY, which for Gauck were the inseparable moral foundations of his service to the German people. The persuasive effect of Gauck's inaugural speech was also reinforced by his reference in the final part of his speech to Gandhi's historical authority («According to Gandhi, only a person with self-confidence can make progress and be successful. This is as true for a person as for a country, says Gandhi»). Gauck makes active use of pausing division, co-speech head nods and right-hand gestures as paraverbal means of identifying the most important places in his inaugural speech³². The overall speech tempo is calm, closer to slow. Gauck, with his genuine charisma, preferred to structure his inaugural speech in the formal style of a performative monolog before Bundestag members who, after two high-profile resignations of previous Presidents

²⁷ Bliesemann de Guevara 2011

²⁸ Langguth 2009, p. 431

²⁹ Encke 2014, p. 100

³⁰ Dempsey 2013, p. 187

³¹ Legner 2014

³² Potapenko 2016

Horst Keller and Christian Wolf, expected him to strengthen the authority of the Federal President's office and return the lost confidence to this post³³.

Therefore, while Merkel's rational rule is presently dragging on and no longer efficient (especially considering the complete failure of the multicultural program and migration policy, which has plunged Germany into chaos), the question arises in anticipation of the elections in September 2017: who is the next charismatic leader? Despite the diversity of bright faces (Philipp Amthor, Markus Frohnmaier, Kevin Kühnert, Helge Lindh) and movements (PEGIDA, DDfE, Freie Wähler NRW), so far there is no such charismatic in the German political firmament, but the public's readiness for his or her projection is high, which can lead to misconception: it may happen that someone will be considered as a charismatic only because he or she will be slightly different from the average politician (rich, young, aristocratic, as was the case, for example, with Carl Theodore zu Gutenberg³⁴).

It should be noted that the current «Trump-Apocalypse» has a twofold effect on sociological studies. On the one hand, the authority of sociologists has been sharply shaken by misguided forecasts, which failed to consider the huge proportion of D. Trump's supporters who do not usually take part in elections at all and who are opposed to politics in principle. On the other hand, D. Trump's victory made one of the most striking concepts of sociology relevant again: charisma, which is organically attached to Trump's image as a revolutionary leader, anti-systemist, and protest leader. According to the BBC, 39% of those surveyed worldwide consider Donald Trump a charismatic (reference), which in itself is a rather high result given that the survey was not limited to the United States alone, and Donald Trump is not one of the religious leaders who tend to have the widest possible audience of adherents attributing charismatic attributes to him. However, today this concept is in demand and is actively used as an ideal-typical construction for analyzing contemporary political discourse in the United States, which is full of irrational events, and therefore, charisma.

The oxymorony of the situation with charisma in Germany is that a charismatic vacuum has formed today in the homeland of this concept, which is leery of being filled not only because of the *prolonged rational rule* of Angela Merkel, but also because of the lack of charismatic crisis managers in the current difficult situation with refugees, who have changed the landscape of the German streets. Rare voices can be heard asking whether German politics need charisma and trying to rethink Weber's old concept under new conditions³⁵ and new discourses³⁶.

6. Conclusions.

Thus, we arrive at some important conclusions that contemporary *German political discourse* is currently marked with a revived interest in the concept of charisma developed by renowned sociologist Max Weber and, consequently, a resumed search for new political

³³ Петлюченко 2017

³⁴ During his time as Minister of Economy and Minister of Defense, Gutenberg became a popular politician. Gutenberg was considered a promising conservative politician. He was expected to have a successful political career; become either the Bavarian Minister-President or even the German Chancellor in the near future but the plagiarism scandal in 2011 led to Gutenberg's resignation and his complete fall out of German political discourse.

³⁵ Schwinn 2016

³⁶ Haese 2017

figures with an ability to be inspired by great ideas and to inspire others with these ideas. A distinctive feature of the situation with charismatic leaders in present-day Germany, however, is the «charismatic vacuum» that has appeared in the birthplace of the concept with no indication of being filled not only due to Angela Merkel's prolonged rational leadership but also because of the lack of charismatic crisis managers in the imminent complicated situation with refugees, the rise of right/left radicals, as well as the great changes in the landscape of German streets.

At the same time, the media often ask whether German politicians need charismatic qualities that were excluded from the positive arsenal of their rhetorical and argumentative strategies and, first of all, the Chancellor due to their negative associations with the German historical background of national socialism and, above all, with the «dark» charisma of A. Hitler. As much as the Germans would like to receive a fresh charismatic leader like Emmanuel Macron (France) or Barack Obama (USA) and a variety of prominent figures in the German political arena (Frauke Petry, Sahra Wagenknecht, Robert Habeck, Annalena Baerbock, Alexander Gauland), such charismatic influencer has yet to appear but the readiness for his or her projection in Germany is quite high considering the amazing success of the far-right Alternative for Germany.

Thus, for both countries, it is vital to find future German and Ukrainian charismatic figures among candidates from the people, the grassroots movements. *Grassroots charisma* is in embryonic state; it is not manifested in the media but its features can be found by directly observing novice politicians at rallies, pickets, signature collections and other social and political events. An important point here is the first public attribution of charisma in the media and social networks, active «combating» spirit expressed in opposing old party structures and the ability to create their own party and lead it into the future like Kevin Kühnert (SPD/JUSOS, Germany) and Volodymyr Sivak (Youth platform «Future», Ukraine).

As for charismatic discourse in the United States, according to historian Paul Jackson, Donald Trump can be characterized as an archetypal far-right charismatic leader, but his magic will not last because his aims are unattainable. Trump's charisma is like a Rorschach inkblot test: people can project on to it what they want to see. Some will deny he is a racist and simply view him as fighting for their interests. Others are convinced racists, and will feel his presence allows them to say things they believe deeply, but are told they cannot say. The appeal of Trump will ultimately be dimmed by his own failures to achieve his mission, which is ridiculous and unattainable. This will lead his supporters to lose interest, when he can no longer appear as the magician figure they thought he was³⁷.

Therefore, we can say that the focus of linguistic studies on *l'homme charismatique* who has inexplicable power over a large number of people and achieves it through various means including language contributes to the further development of the theory of linguistic, or discursive, personality and opens new approaches to the study of various ideal-typical constructs (charismatic, genius, passionarian, authoritarian) in the context of their language, implemented in empirical reality (discourse). The results of this study can be used in discourse studies, applied phonetics, comparative linguistics, and political communication.

³⁷ Paul Jackson 2019

BIBLIOGRAPHY

- Петлюченко Н. В. Харизматика : мовна особистість і дискурс : монографія / Н. В. Петлюченко. – Одеса : Астропринт, 2009. – 464 с.
- Albert, Gleb J. *Das Charisma der Weltrevolution* / Gleb J. Albert. – Böhlau, 2019. – 631 S.
- Bedos-Rezak, Brigitte (Hrsg.) *Faces of charisma: image, text, object in Byzantium and the medieval West*. – Leiden ; Boston, Brill, 2018. – 422 S.
- Bliesemann de Guevara B. *Charisma und Herrschaft: Führung und Verführung in der Politik* / Bliesemann de Guevara, Berit, . – Frankfurt [u.a.]: Campus-Verl., 2011. – 250 S.
- Boschung, D. (Hrsg.) *Das Charisma des Herrschers: Antike und Zeitgeschichte in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts* / Dietrich Boschung. – Paderborn, Fink, 2015 – 283 S.
- Bundestagspräsident Prof. Dr. Norbert Lammert: Würdigung von Helmut Schmidt vor Eintritt in die Tagesordnung. – [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.bundestag.de/parlament/praesidium/reden/2015/009/395484>
- Charisma. – [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=charisma
- Dempsey J. *Das Phänomen Merkel: Deutschlands Macht und Möglichkeiten* / Judy Dempsey. – Hamburg : Edition Körber-Stiftung, 2013. – 208 S.
- Diekmann K. «Helmut Schmidt spricht Klartext. Großes Interview mit dem Altkanzler» / Kai Diekmann, Walter Mayer, Hans-Jorg Vehlewald . – Bild am Sonntag, 14. September, 2008. – S. 1-7.
- Encke J. *Charisma und Politik: Warum unsere Demokratie mehr Leidenschaft braucht* / Julia Encke. – München : Hanser Verlag, 2014. – 176 S.
- Finger S. *Franz Josef Strauß : ein politisches Leben*/ Stefan Finger. – München : Olzog, 2005. – 555 S.
- Haese I. *Stadt und Charisma : Eine aktorszentrierte Studie in Zeiten der Schrumpfung* / Inga Haese. – Wiesbaden : Springer Fachmedien Wiesbaden, 2017. – 252 S.
- Hagège C. *L'homme de paroles : contribution linguistique aux sciences humaines* / Claude Hagège. – Paris : Fayard, 1985. – 324 p.
- Jackson P. Donald Trump is the archetypal far-right charismatic leader. But his magic won't last – [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/jul/19/donald-trump-archetypal-far-right-charismatic-leader>
- Kempski H.U. *Um die Macht : Sternstunden und sonstige Abenteuer mit den Bonner Bundeskanzlern 1949 bis 1999* / Hans Ulrich Kempfski. – Berlin : Fest, 1999. – 408 S.
- Langguth G. *Kohl, Schröder, Merkel: Machtmenschen* / Gerd Langguth. – München : Deutscher Taschenbuch Verlag, 2009. – 580 S.
- Legner J. *Joachim Gauck Träume vom Paradies ; Biografie*/ Johann Legner. –München : Bertelsmann, 2014. – 382 S.
- Merseburger P. *Willy Brandt : 1913 - 1992 ; Visionär und Realist* / Peter Merseburger. – München : Dt. Verl.-Anst., 2006. – 927 S.
- Noack H.-J. *Helmut Schmidt : die Biographie* / Hans-Joachim Noack. – Berlin : Rowohlt, 2008. – 316 S.
- Petlyuchenko N. *Aggressive Rhetoric: Prosodic and Kinetic Means* / Nataliya Petlyuchenko, Anna Artiukhova // *Proceedings of International Conference «Gesture and Speech in Interaction» (GESPIN)*. – Nantes, France, September 2-4, 2015. – P. 191–194.
- Petlyuchenko, N. *Charisma & female expressiveness: Language, ethnoculture, politics* / Nataliya Petlyuchenko, Valeria Chernyakova // *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava*. Warsaw: De Gruyter Poland, 2019, IV (1), June 2019, p. 83-132.
- Potapenko S. *Cognitive rhetoric of effect: energy flow as a means of persuasion in inaugurals*/ S. Potapenko // *Topics in Linguistics* (2016), 17(2), pp. 12-25
- Radkau J. *Max Weber: Die Leidenschaft des Denkens*/ Joachim Radkau. – München, Wien: Carl Hansen Verlag, 2005. – 1007 S.
- Schmidt H. *Unser Jahrhundert. Ein Gespräch* / Helmut Schmidt, Fritz Stern. – München : Beck, 2010. – 287 S.
- Schmidt H., Giovanni DiLorenzo *Auf eine Zigarette mit Helmut Schmidt Audio-CD – Audiobook*, 1. November 2012. – Der Audio Verlag (1. November 2012).
- Schmölders C. *Hitlers Gesicht: eine physiognomische Biographie* / Claudia Schmölders. – München : Beck, 2000. – 264 S.
- Schwinn Th. *Alte Begriffe – neue Probleme : Max Webers Soziologie im Lichte aktueller Problemstellungen* / Thomas Schwinn (Hrsg.). – Tübingen : Mohr Siebeck, 2016. – 465 S.
- Steinbrück P. *Unterm Strich* / Peer Steinbrück. – Hamburg : Hoffmann und Campe, 2010. – 479 S.
- Tebben, F. *Genie und Charisma : Herrschaftsformen und Führerfiguren im Werk Thomas Manns* / Friederike Tebben. – Tübingen, Narr Francke Attempto, 2017. – 325 S.

Tenbruck F. Das Werk Max Webers gesammelte Aufsätze zu Max Weber / Friedrich H. Tenbruck. – Tübingen : Mohr Siebeck, 1999. – 267 S.

Tenbruck F. Repräsentativ Kultur // Friedrich Tenbruck. Perspektiven der Kulturosoziologie: gesammelte Aufsätze. – Opladen: Westdeutscher Verlag. – S. 99–124

Trump and Obama: Two characters in search of a legacy. – [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.bbc.com/news/world-us-canada-38663825>

Weber M. Wirtschaft und Gesellschaft. Grundriss der verstehenden Soziologie. – Paderborn: Voltmedia, 2006. – 1311 S.

Weber M. Briefe 1909– 1910 / Gesamtausgabe/Abt. 2, Briefe Bd. 6. – Tübingen : Mohr Siebeck, 1994. – 854 S.

REFERENCES

- Albert, Gleb J. (2019). *Das Charisma der Weltrevolution*. Böhlau.
- Bedos-Rezak, Brigitte (2018). *Faces of charisma: image, text, object in Byzantium and the medieval West*. Leiden ; Boston: Brill.
- Boschung, D. (2015). *Das Charisma des Herrschers: Antike und Zeitgeschichte in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts*. Paderborn: Fink.
- Dempsey, J. (2013). *Das Phänomen Merkel: Deutschlands Macht und Möglichkeiten*. Hamburg: Edition Körber-Stiftung.
- Encke, J. (2014). *Charisma und Politik: Warum unsere Demokratie mehr Leidenschaft braucht*. München : Hanser Verlag.
- Gössler, S. (2009). *Barack Obama: seine Sprache – seine Stärke – sein Charisma; Rhetorik einer Erfolgsgeschichte*. Norderstedt: Books on Demand.
- Haese, I. (2017). *Stadt und Charisma : Eine akteurszentrierte Studie in Zeiten der Schrumpfung*. Wiesbaden: Springer Fachmedien Wiesbaden.
- Herbst, L. (2011). *Hitlers Charisma: die Erfindung eines deutschen Messias*. Frankfurt am Main: Fischer-Taschenbuch-Verl.
- Jackson P. (2019). *Donald Trump is the archetypal far-right charismatic leader. But his magic won't last* – [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/jul/19/donald-trump-archetypal-far-right-charismatic-leader>
- Langguth, G. (2009). *Kohl, Schröder, Merkel: Machtmenschen*. München: Deutscher Taschenbuch Verlag.
- Petliuchenko, N. V. (2009). *Charizmatyka : movna osobystist' i dyskurs* [Харизматика : мовна особистість і дискурс]. Odessa: Astroprint.
- Petlyuchenko N. & Artiukhova, A. (2015). Aggressive Rhetoric: Prosodic and Kinetic Means. In: *Proceedings of International Conference «Gesture and Speech in Interaction» (GESPIN) 2015*, Nantes, France, pp. 191–194.
- Petliuchenko, N. (2018). *Grassroots-Charisma: diskursive und experimentell-phonetische Identifikation potenzieller Charismatiker in der Graswurzelbewegung Deutschlands und der Ukraine*. *Odeskyi linhvistychnyi visnyk* [Одеський лінгвістичний вісник] 11, pp. 159–166 (DOI 10.32837/2312-3192-2018-11-159-166)
- Petlyuchenko, N. & Chernyakova, V. (2019). Charisma & female expressiveness: Language, ethnoculture, politics. In *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava*. Warsaw: De Gruyter Poland, 2019, IV (1), June 2019, p. 83-132.
- Potapenko S. (2016). Cognitive rhetoric of effect: energy flow as a means of persuasion in inaugurals. In *Topics in Linguistics*, 17(2), pp. 12-25
- Tebben, F. (2017) *Genie und Charisma : Herrschaftsformen und Führerfiguren im Werk Thomas Manns*. Tübingen, Narr Francke Attempto.
- Schmölders, C. (2000). *Hitlers Gesicht: eine physiognomische Biographie*. München: Beck.
- Schwinn, Th. ed. (2016). *Alte Begriffe – neue Probleme : Max Webers Soziologie im Lichte aktueller Problemstellungen*. Tübingen : Mohr Siebeck.
- Weber, M. (2006). *Wirtschaft und Gesellschaft. Grundriss der verstehenden Soziologie*. Paderborn: Voltmedia.
- Weber M. (1994). *Briefe 1909–1910*. Gesamtausgabe/Abt. 2, Briefe Bd. 6. Tübingen : Mohr Siebeck.

ІДЕАЛЬНІ ТИПИ У ЛІНГВІСТИЦІ: НОВІ ПІДХОДИ У ДОСЛІДЖЕННІ КОНЦЕПЦІЇ ХАРИЗМИ В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Наталія Петлюченко

Анотація.

Феномен харизми є популярним об'єктом гуманітарних досліджень протягом останніх сотень років і породжує численні суперечки про його природу та форми серед соціологів, політологів, психологів, філософів, богословів, антропологів та лінгвістів. У статті представлено аналіз лінгводискурсивних корелятивів харизми німецьких, американських та українських політичних лідерів та запропоновано нову лінгводискурсивну модель для визначення майбутніх харизматичних лідерів в ініціативі знизу (Grassroots). Дискурсивний опис харизматичних лідерів та виявлення їх контрастних рис ґрунтується на біологічних, соціальних, психологічних та лінгвістичних чинниках, що формують їхні харизматичні дискурс-портрети. Вирішальне значення в цьому контексті має риторика публічної особистості, виразна бойова позиція, голосові та мимічні характеристики, які надалі сприймаються та приписуються її носіям як харизма. Для харизматичних політиків завжди були характерні гострі заяви, категоричні погляди та мобілізуючі промови. У статті розглянуто витоки теорії німецького соціолога Макса Вебера про харизматичне лідерство, хронологію походження та розвиток концепту «харизма» за період з 1910 р. по теперішній час, запропоновано методологію визначення майбутнього харизматика, визначено специфіку історичного табу на харизму в соціально-політичному дискурсі Німеччини та прагнення сучасного німецького суспільства до пошуків нового харизматика, проаналізовано формування ідеально-типового конструкту «харизматик» в різних політичних дискурсах з урахуванням кризових та посткризових періодів у розвитку країни (Німеччини, України, США) у контрастивній перспективі.

Ключові слова: ідеальний тип, харизма, концепт, політичний лідер, німецький, американський, український, дискурс-портрети, ініціатива знизу.

Received 28 October 2019

Reviewed 17 November 2019

Similarity index by UnichекTM: 4.82 %

DOI: 10.32837/olj.v0i14.814

UDC 811.111'373.237

**РИТОРИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЗНОСТІ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ
(на матеріалі німецької та української мов)**

Ірина Черняєва¹, Ігор Пересада²

Abstract

The article is devoted to the study of the concepts of «rhetorical means of expression» and «political discourse», to the study of the characteristics of modern German and Ukrainian political discourse, and primarily to the study of the New Year's addresses of the female political leaders of Germany and Ukraine (Angela Merkel and Yulia Tymoshenko) and their comparative characteristics. The article gave an assessment of the communicative situation, presentation of speeches by the speaker, his behavior. Linguistic impact strategies and tactics were discussed, as well as the use of rhetorical means of expression. It should be noted that in order to conduct a full, high-quality rhetorical analysis is necessary to know not only about public speaking components (communicative situation), but also about the arsenal of the means possessed by the rhetorician to achieve his goals (linguistic rhetorical means - tropes, system of means of argumentation, means of dialogization of language and other means of linguistic influence). In the comparative analysis of New Year's speeches of political leaders – women of Germany and Ukraine, the following were considered: communicative situation (place, conditions of speech proclamation), presentation of the speaker's speech (gesture, facial expressions, correctness and expressiveness of the language), language strategies and tactics of linguistic influence, as well as the rhetorical artifact itself, namely its structure, thematic diversity and the used means of linguistic expression. The article has identified the key role of political discourse in shaping public consciousness. According to the results of the comparative analysis, we can conclude that in Ukraine as well as in Germany a significant role in the political and media sphere is played by the New Year's address of the Head of State and political leaders, which can be distinguished as a separate genre of language. It has a communicative purpose, author, recipient and kind of formal organization.

KEYWORDS: political discourse, New Year's address, rhetorical means of expression, communicative situation, rhetorical analysis.

1. Вступ.

Міжкультурна і міжнародна комунікація повністю проникають у безліч сфер людського життя. У колі найбільш значущих та впливових галузей можна виділити сферу політики. У теперішню еру масової політизації суспільної свідомості політичний дискурс активно вдосконалюється і переформується під впливом змін в політичній

¹ Irina Cherniaieva, Odessa A. V. Nezhdanova National Academy of Music, Novoselskogo Street, 63, Odessa, 65023, Ukraine; e-mail: vicerector.irina.cherniaieva@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0703-454.

² Igor Peresada, International Humanitarian University; Fontanskaya Doroga St., 33, Odessa, 65009, Ukraine; e-mail: igrperesada@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-2240-6170.

обстановці. Політичні метаморфози в державі тягнуть за собою перетворення в суспільній думці, що відбиваються на системі мови в цілому, і зокрема, на мовних засобах, що застосовуються в політичному дискурсі.

Статтю присвячено дослідженню понять «риторичні засоби виразності», «політичний дискурс», дослідженню особливостей сучасного німецького і українського політичного дискурсу, і перш за все дослідженню новорічних звернень політичних лідерів-жінок ФРН та України (Ангели Меркель та Юлії Тимошенко) та їхній порівняльній характеристиці. Актуальність дослідження визначається ключовою роллю політичного дискурсу в формуванні суспільної свідомості. При цьому слід зазначити недостатню вивченість мовних аспектів політичних промов в цілому і такого жанру як новорічне звернення голови уряду або лідера партії зокрема.

Новизна дослідження пов'язана з використанням комплексного риторичного аналізу стосовно до публічного політичного виступу. Вперше подано порівняльний аналіз новорічних звернень політичних лідерів-жінок України і ФРН за останні роки. **Метою** роботи є вивчення теоретичного матеріалу з риторики і політичної лінгвістики, а також проведення порівняльного риторичного аналізу новорічних звернень канцлера ФРН А. Меркель та экс прем'єр міністра та лідера політичної партії Ю. Тимошенко. **Об'єкт** дослідження – сучасний німецький та український політичний дискурс. **Предмет** дослідження – засоби мовного впливу в новорічних зверненнях канцлера ФРН Ангели Меркель та экс прем'єр міністра, лідера політичної партії Ю. Тимошенко за останні 10 років.

2. Передумови дослідження.

У давнину риторику визначали як мистецтво красно і переконливо вимовити або написати промову (*ars bene dicendi i ars persuadendi*). Це включало в себе як практичні вміння вимовити гарну і переконливу промову, так і знання правил і умов гарного звукового оформлення мовлення.³ У традиційному розумінні риторику називають ораторське мистецтво, мистецтво переконувати за допомогою слів.⁴ За етимологією, риторика – це «мистецтво викладу, міркування».⁵

Причинами підвищення інтересу до риторики у сучасності можуть бути позначені як «інформаційне суспільство» і «масове суспільство». Інформація стала усвідомлюватися як ресурс, корисний запас, а не як порожні «слова», що протистоять «справі». В наш інформаційний час стала зрозуміла об'єктивна роль мовних технологій і конструктивна роль слова в житті суспільства, у підтримці суспільних установ. Поняття «мовна картина світу» вийшло за межі науки про мову. У двадцятому столітті багато хто зрозумів, що мова це окуляри, крізь які людина дивиться на життя, і захотіли підбирати ці окуляри на свій смак. Коли ж люди зрозуміли, що вдала метафора здатна змінити суспільне життя скоріше, ніж м'язові зусилля багатьох людей, успіх риторики виявився вирішеним.⁶

³ Михальская, А.А., 1998.

⁴ Леммерман, Х, 1997.

⁵ Макарова, Е.В., 2014, 8.

⁶ Хазагеров, Г.Г., 2002, 92-93.

Що стосується сучасного погляду на проблему структуризації риторики, то можна виділити точку зору Г. Г. Хазагерова⁷, який розподіляє риторичну частину на п'ять частин: 1) винахід думок, або інвенцію (лат. *inventio* – «винахід, відкриття») – пошук аргументації; 2) напрямок думок, або диспозицію (лат. *dispositio* – «розташування, розміщення») – розташування знайдених аргументів; 3) вираження думок, або елокуцію (лат. *elocutio* – «спосіб викладу, стиль») – постановка аргументів в вербальному вигляді найбільш переконливим чином; 4) запам'ятовування, або меморію (лат. *memoria* – «пам'ять, спосіб запам'ятовування») – способи запам'ятовування складеної промови; 5) проголошення промови, або акцію (лат. *actio* – «дія, діяльність») – безпосереднє проголошення промови. Дуже важливим в риторичній є поняття «риторичний засіб виразності»⁸, засобами якого є *риторичні фігури і тропи*.

В онтології досліджень політичного дискурсу однозначно виокремлюється проблема диференціації політичного дискурсу відносно інших типів дискурсу (юридичного, педагогічного, рекламного, військового і ін.). Політичний дискурс являє собою феномен, який в соціумі має суттєво більш частотне проявлення у порівнянні з іншими типами дискурсів. У зв'язку з цим політичний дискурс не піддається однозначному визначенню, оскільки, по-перше, сама категорія політики в наш час не має чіткої дефініції, по-друге, виокремлення політичного дискурсу за сукупністю вузько лінгвістичних ознак не уявляється можливим.

У лінгвістичній літературі політичний дискурс представлений як багатоаспектне і багатопланове явище, як комплекс елементів, що утворюють єдине ціле. Політичний дискурс – це сукупність «усіх мовних актів, які використовуються в політичних дискусіях, а також правил публічної політики, освячених традицією і перевірених досвідом».⁹ Термін «політичний дискурс» вживається в двох значеннях: вузькому і широкому. У широкому сенсі він включає такі форми спілкування, в яких до сфери політики відноситься хоча б одна зі складових: суб'єкт, адресат або зміст повідомлення. У вузькому сенсі політичний дискурс – це різновид дискурсу, метою якого є завоювання, збереження і здійснення політичної влади. Ми, приймаючи широке розуміння дискурсу, включаємо також в нього процес і результат породження і сприйняття текстів плюс екстралінгвістичні фактори, що впливають на їх породження і сприйняття. Крім того, ми вважаємо, що термін «дискурс» в сучасній лінгвістиці використовується для позначення різних видів мовлення і мовленнєвих творів, осмислення яких має будуватися з урахуванням всієї сукупності мовних і немовних чинників.

Громадське призначення політичного дискурсу полягає в тому, щоб вселити адресатам – громадянам спільноти – необхідність «політично правильних» дій і (або) оцінок. Інакше кажучи, мета політичного дискурсу – не описати (тобто, не референція), а переконати, пробудивши в адресатові наміри, дати ґрунт для переконання і спонукати до дії.¹⁰ Тому ефективність політичного дискурсу можна визначити щодо цієї мети.

⁷ Хазагеров, Г.Г., 2002, 46.

⁸ Вежбицкая 1999

⁹ Вежбицкая, А., 1999, 33.

¹⁰ Москвин, В.П., 2007, 156.

Мова політика (за деякими винятками) оперує символами, а її успіх зумовлюється тим, наскільки ці символи співзвучні масовій свідомості: політик повинен вміти торкнутися потрібну струну в цій свідомості. Висловлювання політика має укладатися у «всесвіт» думок і оцінок (тобто, в усі безлічі внутрішніх світів) його адресатів, «споживачів» політичного дискурсу.

Національна культура має свій риторичний ідеал. Необхідно відзначити, що основи, які існують в українському і західному риторичному ідеалі, дуже схожі – це наявність ціннісних орієнтирів сучасного цивілізованого суспільства. Німецькі посібники з риторики містять вимоги до стилю мовлення оратора. Вимоги до мовлення, на думку німецьких авторів, властиві ясний, осяжний, гнучкий, точний і доречний стиль, орієнтованість на певну мету.¹¹ Особисті якості оратора (нім. *persönliches Engagement des Redners*) – це умова успіху промови. До необхідних вимог відносять вимогу спрямованості промови на слухача, підтримки контакту з аудиторією під час виступу.¹² Багато авторів говорять про цінність простоти мовного вираження (нім. *die Einfachheit des sprachlichen Ausdrucks*): відмова від канцеляризмів, надмірного використання іноземних слів, заміна їх словами рідної мови (якщо це можливо), перевагу коротких речень та речень зі складносурядним зв'язком, уникнення монотонності в промові за рахунок використання різних мовних засобів виразності. Дуже образно з цього приводу було сказано: «*Das Geheimnis des guten Redners: er gebraucht gewöhnliche Worte und hält eine ungewöhnliche Rede*» («Таємниця хорошого оратора: вживаючи звичайні слова, виголошує незвичайну промову»)¹³. Отже, ми бачимо, що особливих розбіжностей в уявленні про мовлення (виступ) в українській та німецькій риториці немає. Відмінності, скоріше, полягають в бажаних тактиках впливу, що особливо яскраво проявляється в політичному дискурсі.

На основі вивчення праць сучасних вітчизняних науковців - лінгвістів, таких як Н. Петлюченко¹⁴, Н. Кондратенко¹⁵, Т. Ковалевська¹⁶ та ін., ми можемо відстежувати особливості трактування термінів *політична комунікація*, *політичний дискурс* та *політична мова*. В нашій роботі ми спираємося на їхні здобутки та думки. Головною функцією українського політичного дискурсу є *мобілізаційна*, яка відповідно породжує *маніпуляційну* та *ідеологічну*. Наслідком маніпуляцій стало виникнення функції *привернення уваги*, а ідеологічні преференції спровокували появу *корпоративної* домінанти. Мобілізаційна функція уособлює емоційний заклик адресанта до ціннісних й ідеологічних преференцій електорату та найчіткіше виражена в плакатах, лозунгах і листівках. *Справедливість є, за неї варто боротися* (БЮТ). *Не зрадь Майдан* («Наша Україна»). Ідеологічна й корпоративна – це функції виокремлення ключових позицій політика чи політичної партії, що свідчать про їхню особливість (*Слово Шевченка, можливо, найбільший Божий дар* (Ю. Тимошенко). *Нормальна партія нормальних людей* (Блок Литвина). *Будуємо нову країну* (Партія Регіонів). А функція привернення

¹¹ Леммерман, Х., 2000.

¹² Леммерман, Х., 2000, 101.

¹³ Леммерман, Х., 2000, 103.

¹⁴ Петлюченко 2009; 2019

¹⁵ Кондратенко та ін. 2019

¹⁶ Ковалевська 2009

уваги – сигнал людській підсвідомості щодо «гучного» існування політика чи політичної сили (*Президент – слуга народу!; Україні треба порох!*).

У сучасному політичному просторі України та Німеччини значну роль відіграє інформаційно-комунікативна складова, яка забезпечує отримання та утримання влади. Кожен політичний режим не може існувати без комунікації, без можливості донесення своїх ідей і принципів суспільству та отримання зворотного зв'язку, у чому, перш за все, виявляється взаємозв'язок політики й мови.

3. Методологія.

Політичний дискурс має власні різноманітні характеристики та особливості, які залежать від його типу: інституціонального чи неінституціонального. Інституціональний тип дискурсу є базисним для всього політичного простору країни, а виступи президента та ключових політичних лідерів є одним з його головних компонентів. Риторика президента, яка утворює його мовний образ, складається з трьох основних жанрів: агонального, орієнтаційного та ритуального.¹⁷

У нашій роботі ми приділяємо особливу увагу саме ритуальному жанру, який у більшості випадків виконує функцію утримання вже наявної влади. До ритуального жанру риторики належать: інаугураційна або прощальна промови президентів, новорічне звернення, ювілейні, урочисті промови, виступи, приурочені знаменним датам та подіям для країни, вручення премій або нагород. Одними з найбільш цікавих, проте такими, що найменше висвітлені у вітчизняній літературі, є новорічні звернення політичних лідерів, які об'єднують у собі як вербальні, так і невербальні компоненти, у яких виявляється ритуальність політичного дискурсу.

Новорічна, як і інша святкова культура, є одним з виявів духовної культури та охоплює найбільш важливі сторони суспільства. Державні свята, до яких належить Новий рік, спрямовані на утвердження загальнонаціональної єдності громадян з владою, демонстрацію цінностей та символів цієї держави.

Окрім типу політичної культури, контекст новорічного звернення формується ще й відповідно до загальної політичної ситуації в країні. Виокремлюють три основні типи політичної ситуації: стабільність, криза, перехідний етап. Співвідносячи політичну культуру та суспільно-політичну ситуацію, ми отримали дев'ять типових ситуацій, за яких виголошується новорічне звернення президента, які й становлять вибіркочну сукупність нашого дослідження.

Комунікативними цілями новорічного звернення в сучасний період є об'єднання нації, дотримання традиції спілкування, демонстрація доброго і шанобливого ставлення до народу, підведення підсумків року, що минає, встановлення планів на майбутній рік. Образом автора новорічного звернення є Президент, глава держави, прем'єр - міністр, лідер політичної партії, адресатом – громадяни країни як єдине ціле. У новорічному зверненні традиційно фігурує образ минулого: завершення старого року – своєрідного звітного періоду. Формальна організація новорічного звернення містить наступні

¹⁷ Какрасик, В.А., 2004.

структурно-семантичні компоненти: (1) звернення до адресата, (2) підсумки року, що минає, 3) плани на майбутній рік, 4) побажання¹⁸.

4. Результати та дискусія.

Нами було проведено *порівняльний* аналіз новорічних звернень канцлера ФРН Ангели Меркель та лідерки ПО «Батьківщина» Ю. Тимошенко, який містить 1) аналіз риторичного акту (комунікативна ситуація, презентація промови оратором, поведінка оратора) й 2) аналіз риторичного артефакту (композиція промови, мовні засоби виразності).

В межах *аналізу риторичного акту* комунікативна ситуація враховує умови виголошення промови, місце, привід, жанр, історико-політичний і соціокультурний контекст, а також тип аудиторії; презентація промови оцінюється за параметрами, як (1) правильність і виразність мови; орфоепія, інтонація; (2) жестикуляція, міміка, манера одягатися і триматися; (3) використання конспекту промови (вільна промова без конспекту); (4) контакт з аудиторією, відповіді на питання та ін.; (5) риторичні стратегії і тактики мовного впливу, ефективність і доцільність їх використання (див. Таб.1).

Таблиця 1

Аналіз риторичного акту новорічних звернень канцлера ФРН Ангели Меркель та лідерки ПО «Батьківщина» Ю.Тимошенко

Комунікативна ситуація:		
	<i>Канцлера ФРН Ангела Меркель</i>	<i>Лідерка ПО «Батьківщина» Ю. Тимошенко</i>
Умови виголошення промови, місце, привід, жанр, історико-політичний і соціокультурний контекст;	Привід: традиційна Новорічна промова канцлера. Місце: Берлін, резиденція канцлера. Оратор сидить за великим письмовим столом, на столі стоїть букет квітів, позаду прапори ФРН і ЄС (вид з вікна: Рейхстаг і Різдвяна Ялинка) Час трансляції: 31 грудня 2014 (час запису - невідомо).	Привід: традиційне Новорічне привітання лідера політичної сили. Місце: родинний будинок з новорічними прикрасами. Країна вперше побачила всю її родину – чоловіка, доньку, зятя та дворічну онуку. Святкове відео політик виклала у Фейсбук. Час трансляції: 25 грудня 2018 (час запису – невідомо).
Аудиторія	Населення ФРН (цільова аудиторія), весь світ.	Населення України (цільова аудиторія) та увесь світ

¹⁸ Кондратенко 2019, 119

Презентація промови оратором, поведінка оратора:		
Правильність і виразність мови; орфоепія, інтонація;	Грамотна мова, чітка вимова. Спокійні й невиразні інтонації. Промова вимовляється неголосно. Оратор не захоплює слухача. Відсутність візуалізації.	Грамотна мова, чітка вимова. Спокійні й невиразні інтонації. Промова вимовляється неголосно. Оратор не захоплює слухача. Відсутність візуалізації.
Жестикуляція, міміка, манера одягатися і триматися;	Мінімальна жестикуляція, невиразна міміка, діловий стиль одягу.	Стримана жестикуляція, виразна міміка, діловий та елегантний стиль одягу.
Використання конспекту промови (вільна промова без конспекту);	Читає текст з телесуфлера.	Текст лунає позакадром.
Контакт з аудиторією, відповіді на питання та ін.	Немає безпосереднього контакту з аудиторією. Звернення до телеглядачів у вигляді поздоровлень і побажань.	Немає безпосереднього контакту з аудиторією. Звернення до телеглядачів у вигляді поздоровлень і побажань.
Риторичні стратегії і тактики мовного впливу, ефективність і доцільність їх використання.	Цілі мови - урочиста і спонукальна. Ставлення до комунікативної мети і способів її досягнення: уникнення надмірної інтенсивності мови і активної жестикуляції. Ставлення до партнерів по комунікації: монологічне звернення, немає зворотного зв'язку. Ставлення до мови як засобу спілкування: культура мови (правильність, ясність, доречність, жвавість, виразність і ін.). Оратор використовує висловлення подяки, висловлення співчуття, захоплення.	Цілі мови - урочиста і спонукальна. Ставлення до комунікативної мети і способів її досягнення: уникнення надмірної інтенсивності мови і активної жестикуляції. Ставлення до партнерів по комунікації: монологічне звернення, немає зворотного зв'язку. Ставлення до мови як засобу спілкування: культура мови (правильність, ясність, доречність, жвавість, виразність і ін.).

Необхідно зауважити, що для проведення повноцінного, якісного риторичного аналізу потрібно мати уявлення не тільки про компоненти публічної промови

(комунікативної ситуації), а й про арсенал засобів, якими володіє ритор для досягнення своїх цілей. Тому в межах *аналізу риторичного артефакту* композиція промови обох жінок-політиків оцінювалась за наступними параметрами: 1) вступ: техніки початку мовлення, формулювання теми і завдань; 2) основна частина: структура, послідовність, змістовність, відповідність темі; 3) висновок. риторичні прийоми кінцівки; 4) домірність частин, взаємозв'язок. При цьому найважливіший акцент робився на засоби мовної виразності, а саме: (1) риторичні фігури (фігури повтору, фігури розташування, фігури імітації та ін.); (2) тропи: метафора, гіпербола, порівняння, літота, перифраза, іронія та ін.) (див. Таб.2).

Таблиця 2

Аналіз риторичного артефакту новорічних звернень канцлера ФРН Ангели Меркель та лідерки ПО «Батьківщина» Ю.Тимошенко

Композиція промови:		
Вступ: техніки початку мовлення, формулювання теми і завдань.	Вступ, як такий, відсутній. Відбувається стандартне звернення до аудиторії «Liebe Mitbürgerinnen und Mitbürger», після якого починається безпосередньо промова. Тема розкривається протягом усього виступу («Небезпеки для Європейського співтовариства»).	Звернення до аудиторії «Дорогі українці!» У вступі робиться акцент на свято, його важливість для кожної родини.
Основна частина: структура, послідовність, змістовність, відповідність темі.	Виступ можна розподілити на 5 підтем. Перша підтема: Важливість самовизначення народів (мається на увазі Україна) і єдність Європи. Друга підтема: Епідемія лихоманки Ебола. Третя підтема: Терористична організація «Ісламська держава Іраку і Леванту» Четверта підтема: Єдність і цінності німецького народу. П'ята підтема: Майбутнє всіх європейських країн (і Німеччини зокрема). Переходи між темами можна охарактеризувати як різкі (особливо це помітно між 1 - 4	Коротку основну частину характеризують 2 теми: Спогади про минулий рік і очікування від прийдешнього. Доля України, і те, що її громадяни заслуговують лише найкращого. Дві теми органічно поєднані через мотив «громадяни України та гідне, щасливе майбутнє».

	темами).	
Висновок. Риторичні прийоми кінцівки.	Мовленнєва форма висновків: побажання аудиторії. Оратор закликає громадян країни прагнути до ще більш міцної єдності. Завершується мова клішованими новорічними привітаннями: <i>In diesem Sinne wünsche ich von Herzen denen, die am heutigen Abend Kummer haben oder um einen lieben Menschen trauern, Trost und Beistand, und uns allen gemeinsam Kraft, Gesundheit und Gottes Segen für das neue Jahr 2015.</i>	Мовна форма висновку: побажання аудиторії. Висновок складається з новорічних поздоровлень і побажань до громадян і країни в цілому.
Домірність частин, взаємозв'язок.	Частини неспіврозмірні (відсутність вступу, не завжди присутній чіткий взаємозв'язок між частинами виступу, кінцівка пов'язана з основною частиною тільки через мотив «єдності»).	Частини співрозмірні (присутній чіткий взаємозв'язок між частинами виступу, кінцівка пов'язана з основною частиною).
Засоби мовної виразності:		
Риторичні фігури (фігури повтору, фігури розташування, фігури імітації та ін.).	Риторичне звернення: <i>Liebe Mitbürgerinnen und Mitbürger</i> Анафора: <i>Wir spüren</i> (2 рази). Паралелізм: <i>unter sehr schwierigen Bedingungen. Unter Lebensgefahr.</i> (Також цей фрагмент можна віднести до парцеляції). Часто використовуються перерахування однорідних членів речення. Пролепсис: <i>Diese Einheit Europas ist kein Selbstzweck, aber sie ist der Schlüssel.</i> <i>Diesen Erfolg fasste ein englischer Fan wunderbar in Worte, als er sagte.</i>	Анафори: <i>Хай не буде війни, хай прийде мир на українську землю, хай ми будемо жити в достатку, хай буде любов у родинах, хай ростуть і навчаються наші діти, хай здорові будуть батьки... ; у кожен дім, у кожену родину</i> Антитези: <i>Адже всі прикроці й негаразди лишаються у минулому, непростому році, а попереду у нас - лише світла дорога.</i> Градація та анафора: <i>Народ, який вистояв у найскладніші часи і в найважчу пору. Народ який не зламався, не здався, не опустив рук.. Народ, який зберіг себе і свою країну попри всі виклики</i>

		<p><i>історії – це великий народ. Це народ, що має право на щастя!</i></p> <p>Використання найвищих ступенів: <i>найскладніші часи і в найважчу пору</i></p>
<p>Тропи: метафора, гіпербола, порівняння, лігота, перифраза, іронія та ін.)</p>	<p>Порівняння: <i>Die Einheit Europas/ der Schlüssel.</i></p> <p>Метафори: <i>Die freie Welt, Ich drücke fest die Daumen, Wettbewerbschancen zu nutzen, Leben auf Pump.</i></p> <p>Епітети: <i>nicht gekannter Härte, ein angebliches Recht, die schreckliche Krankheit, auf bestialische Weise, Die freie Welt, buchstäblich dem Tod entronnen</i></p>	<p>Метафори: <i>величезну і невпинну колективну енергію, просимо нездійсненого.</i></p> <p>Уособлення: <i>наша рідна Україна заживе; змучена й зморена наша рідна Україна</i></p> <p>Перифраза: <i>прекрасному, працювотому, заможному краю</i></p> <p>Епітети: <i>заповітні мрії; світле Різдво Христове; . непростому році; прийдешнього дива; свята українська земля; бути щасливими; активне бажання.</i></p>

5. Висновки.

За результатами порівняльного аналізу можна зробити наступні висновки. Промови канцлера ФРН Ангели Меркель охоплюють більше коло тем і багатше у вживанні мовних засобів виразності. У той же час в плані презентації мови більш вдалим є виступи політика Юлії Тимошенко завдяки використанню більшої палітри голосових інтонацій. Крім того, новорічне звернення Ю. Тимошенко складається не тільки з її безпосередньої появи на екрані і читання промови, а й демонстрації кадрів навколишнього оточення і родинної оселі. Також використання популярних соціальних мереж для привітання с Новим роком охоплює більшу кількість глядачів.

Таким чином дискурсивне портретування урочистих промов двох жінок-політиків показало, що як в Україні, так і в Німеччині помітну роль у політичній та медіа сфері грає новорічне звернення глави держави та політичних лідерів, яке цілком можна виділити як окремий жанр мови. Воно має свою комунікативну мету, автора, адресата і своєрідну формальну організацію. Говорячи про образ автора, в поздоровленні необхідною умовою є збіг оцінки події, з яким вітають, у автора і адресата. Всі особливості новорічного звернення обумовлені саме статусом учасника, що має повноваження підводити підсумки року за всю країну. Політик прагне наблизити слухачів, звернутися до них ще і як до друзів, як до близьких людей. Він виступає перед усією країною не тільки як політичний лідер, а й як особистість.

BIBLIOGRAPHY

- Вежбицкая А. Немецкие «культурные сценарии»: общественные знаки как ключ к пониманию общественных отношений и культурных ценностей. – М.: 1999. – 780 с.
- Кондратенко Н. В. Лінгвопрагматика політичного дискурсу: типологія мовленнєвих жанрів : монографія / Наталія Кондратенко та ін. – Одеса : Астропринт, 2019. – 236 с.
- Леммерман Х. Уроки риторики и дебатов. – М.: Уникум Пресс, 1997. – 115 с.
- Леммерман Х. Учебник риторики. Тренировка речи с упражнениями. – М.: Интерэксперт, 1999, – 256 с.
- Макарова Е.В. Риторическая критика как метод анализа публичной речи (к проблеме риторического анализа текстов). // Педагогическое образование в России – 2014 – №6 – С. 5 – 15.
- Михальская А.К. Педагогическая риторика: история и теория [Текст]: учеб. пособие для студентов пед. университетов и институтов. – М: Академия, 1998. – 432 с.
- Москвин В.П. Выразительные средства современной русской речи: тропы и фигуры. – Ростов: Феникс, 2007. – 940 с.
- Петлюченко Н. В. Харизматика : мовна особистість і дискурс : монографія / Н. В. Петлюченко. – Одеса : Астропринт, 2009. – 464 с.
- Хаззагерев Г.Г. Политическая риторика [Текст]/Г.Г. Хаззагерев. – М.: Николло Медиа, 2002. – 314 с.
- Petlyuchenko, N. Charisma & female expressiveness: Language, ethnoculture, politics / Nataliya Petlyuchenko, Valeria Chernyakova // *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava.* Warsaw: De Gruyter Poland, 2019, IV (1), June 2019, p. 83-132.

REFERENCES

- Dijk T. van. *Discourse and Context. A Sociocognitive Approach* / T. Van Dijk. – New York: Cambridge University Press, 2008. – 267 p.
- Kovalevska T. Yu. Spetsyfika reklamnoho ta politychnoho dyskursiv [Специфіка рекламного та політичного дискурсів] / T. Yu. Kovalevska // *Reklama ta PR u masovoinformatsiinomu prostori : [monohrafiia]*. – Odessa : Astroprynt, 2009. – pp. 11–21.
- Kondratenko N. V. Neolohizmy v suchasnomu ukrainskomu politychnomu dyskursi: semantiko-slovotvirnyi aspekt / N. V. Kondratenko [Неологізми в сучасному українському політичному дискурсі: семантико-словотвірний аспект] // *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiiienka. Filolohichni nauky.* – Kamianets-Podilskiy: Aksioma, 2014. – Vypusk 37. – pp. 151–156.
- Kondratenko, N. V. (2019) *Linguopragmatics of political discourse: the typology of speech genres [Lingvopragmatika politychnoho diskursu: tipologiiia movlennєvikh zhanriv : monografiia / Nataliia Kondratenko ta in.]* – Odessa : Astroprynt, 2019. – 236 p.
- Petlyuchenko, N. V. (2009). *Charyzmatyka : movna osobystist' i dyskurs* [Харизматика : мовна особистість і дискурс]. Odessa: Astroprynt.
- Petlyuchenko, N. & Chernyakova, V. (2019). Charisma & female expressiveness: Language, ethnoculture, politics. In *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava.* Warsaw: De Gruyter Poland, 2019, IV (1), June 2019, p. 83-132.

РИТОРИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЗНОСТІ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ)

Ірина Черняєва, Ігор Пересада

Анотація.

Статтю присвячено дослідженню понять: «риторичні засоби виразності», «політичний дискурс», дослідженню особливостей сучасного німецького і українського політичного дискурсу, і перш за все дослідженню новорічних звернень політичних лідерів-жінок ФРН та України (Ангели Меркель та Юлії Тимошенко) та їхній порівняльній характеристиці. В статті було надано оцінку комунікативній ситуації, презентації промов оратором, його поведінку. Були розглянуті стратегії і тактики мовного впливу, а також було оцінено вживання риторичних засобів виразності. Необхідно зауважити, що для проведення повноцінного, якісного риторичного аналізу потрібно мати уявлення не тільки про компоненти публічної промови (комунікативної ситуації), а й про арсенал засобів, якими володіє ритор для досягнення своїх цілей (мовні риторичні засоби - тропи, система засобів аргументації, засоби

діалогізації мови та інші засоби мовного впливу). У проведеному порівняльному аналізі новорічних виступів політичних лідерів - жінок ФРН і України були розглянуті: комунікативна ситуація (місце, умови проголошення промови), презентація промови оратором, (жестикуляція, міміка, правильність і виразність мови), мовні стратегії і тактики мовного впливу, а також сам риторичний артефакт, а саме його структура, тематичне розмаїття та вжиті засоби мовної виразності. В статті було визначено ключову роль політичного дискурсу в формуванні суспільної свідомості. За результатами порівняльного аналізу можемо зробити висновок, що як в Україні, так і в Німеччині помітну роль у політичній та медіа сфері грає новорічне звернення глави держави та політичних лідерів, яке цілком можна виділити як окремий жанр мови. Воно має свою комунікативну мету, автора, адресата і своєрідну формальну організацію.

Ключові слова: політичний дискурс, новорічне звернення, риторичні засоби виразності, комунікативна ситуація, риторичний аналіз.

Received 30 October 2019

Reviewed 15 November 2019

Similarity index by UnicheckTM: 20.3 %

CONTENTS

GERMANIC LANGUAGES

Iryna Danylchenko

VERBAL REPRESENTATION OF BLIND PEOPLE IN ENGLISH NEWS TEXTS:
A CONSTRUCTIONIST APPROACH3

Ольга Домніч

КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ У ДОСЛІДЖЕННІ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ
СУЧАСНОЇ ПОЛІНАЦІОНАЛЬНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ13

Albina Ladynenko

FOREIGN LANGUAGE INCLUSIONS IN THE NOVELS BY ERNEST HEMINGWAY: THEIR
AUTHOR'S INTERPRETATION27

Anna Jurčenko

POLITENESS STRATEGIES IN THE INTERVIEW WITH MICHELLE OBAMA37

Ludmila Tsapenko, Elena Mardarenko, Tamara Kudinova

STRUCTURAL-SEMANTIC AND STATISTICAL CHARACTERISTICS OF THREE-COMPONENT
ATTRIBUTIVE CONSTRUCTIONS IN THE OFFICIAL DISCOURSE GENRES45

Оксана Кодубовська

ПРЯМА ТА ОПОСЕРЕДКОВАНА АКТУАЛІЗАЦІЯ АРХІСЕМИ «НАСЕЛЕНИЙ ПУНКТ»
В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ: ЗІСТАВНИЙ АСПЕКТ56

CONTRASTIVE LINGUISTICS

Ольга Варецька

ЛІНГВОДИСКУРСИВНІ КОНТРАСТИ ПОЛІТИЧНОГО КРИТИСАЙЗИНГУ (НІМЕЦЬКО-
УКРАЇНСЬКА ПАРАЛЕЛЬ)65

Nataliya Petlyuchenko

IDEAL TYPES IN LINGUISTICS: NEW APPROACHES TO THE STUDY OF THE CHARISMA
CONCEPT IN POLITICAL DISCOURSE74

Ірина Черняєва, Ігор Пересада

РИТОРИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЗНОСТІ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ (НА МАТЕРІАЛІ
НІМЕЦЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ)..... 88

Contents100

Науковий журнал

ОДЕСЬКИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ ВІСНИК

Випуск 14

Виходить два рази на рік

Українською, російською, англійською та німецькою мовами

Підписано до друку 20.12.2019 р.

Формат 60x84/8. Ум.-друк. арк. 7,6. Зам. № 1912-51. Тираж 100 прим.

Надруковано ПП «Фенікс» (Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК" 1044 від 17.09.02).

Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25. Тел. (048) 7777-591. e-mail:

maritimebooks@yandex.ru www.law-books.od.ua